

VÄRSKE RÕHK

number 39 / sügis 2014

SVETA GRIGORJEVA / LINDA-MARI VÄLI / MIHKEL KAEVATS / MEHIS PIHLA

Intervjuu KELLY TURGIGA

SILVIA URGAS EDA AHIST / MELISSA TUULING EGERT ROHTLAST

Illustratsioonid HELMI ARRAK / fotod TARMO VIRVES

KRISTJAN HALJAK

*

kajakas ei leidnud kirja üles
ta oli päris kindel
et see sai pandud vahetult enne und
härjapea jõkke ja olgugi et puuris
nokaga läbi asfaldi veeni välja siis
ei olnud kirja haisu kuskil
oli ainult kirja vari voolavas
vees aga see kirjaviirastus polnud piisav
ja kajakas ei teadnud
kas kõlbab inimese pojale kinkida
rikutud kaupa aga
sitta kah
mõtles kajakas
ja hõõrus kirjaviirastuse
tiivaotsaga läikima
ja kinkis ära

*

haiglapalatis üksinda
mängisin malet
jeesus oli kahjulik
ütlesid kasinal toonil kui
kaljud hakkasid varisema ja
seintest sirutusid käed ja ja ja
Püha Victoire'i mägi kõrgus kui
suur mittemiski suurte kõrtside
ja koolide kohal nagu suur karu
taevas vales nurgas
E2 E4 alustasid jah
tühja sellest
etturid nagu me oleme
esmalt ettevaatamatult pikad hüpped
hiljem sammhaaval toppamine
ilma tagasiteeta
jää vait
niivõrd labaseid võrdluseid sobib kuulata
kolmanda klassi somnambuulide
kuigivõrd värvitud huultelt
meile – mulle ja mulle – piisab teadmisest et
aprikoosid ja inimesed on
pahaaimamatult
ümmargused

*

see oli siis kui poes hakati
kiivide pähe kive müüma
olgu mis oli aga onu ütles alati
et kive ei kõlba süüa
keedetultki mitte ja mis siis
hommik on nagu pusle
kahekümnes tuhandes tükis suur sinine
ja pisut sama nägu kui
audrey hepburn
ah et kiivid ja kivid
kivid ja kiivi
seltsimehed unetud
aga millal sina mulle viimati
päikest või lilli näitasid
mithrast rääkisid ja
chile veini jõid
eelmine aasta ei loe
see on ammu suures sinises ja kaotsis
kivid kiivid ja
kiilaspäine advokaat
kui kuskilt mingit selgust tahad siis pead
kas a) ta portfelli kätte käpa peale saama
või lihtsalt b) peitma ennast rannaliiva
astri ja stella hõõguvkiivisesse rüppe

*

tuul puhub kuhu tahab
puitkardinad kolksuvad väsinud naabrite
elutervet vestlust
khuu-hõimust pole ammu enam midagi teada
ainult vahel kui Marseille' taeval
lõputu sinine ei jaksa närida
pilvede valget koorikut ja
vihmapiisad langevad jumalaema ja õnnistegija
kuldsele kujule kes valvab linna
õnnetu kindluse kõrgusest
viitsib ehk üks ükskõikkes süüdata küünla
minu suure õnnetukstegija keelele
kui läbi lõputute plaatante pürgib
suurde avarusse üleval või all ükstaskõik

*

ühel laupäeva pärastlõunal
sõin igavusest hormoone
ma ei mäleta milliseid
nina hakkas kasvama kasvas kasvas
„juudinägu” hõiksid lapsed
valgeis kitlites ja loopisid
käbisid vastu mu akent
nina kasvas edasi
nii ma praegu käingi tänaval
nina ümber kaela keeratud
nagu boamadu
või väga moodne sall

*

sul võiks vähemalt veidigi lõbus olla
mu Ouranos tähistaeva paks karu kas
igaveste plaatanite juured kõrvetavad
vaibunud häälutuste tumma varisemist
midaiganes andke mulle andeks tähed
mina vana analfabeetiline kärnkonn
alfa ja o alfa ja null härjapea võib olla
meile sama tähtis kui lõputu eimiski
ja mina päris täpselt – olgugi, et sina ei hooli
mu hõljuvast keelest – ja ma päris täpselt ei
haipa haara heeruta ei
naipa jaara heeruta
päris täpselt ei näe isegi
ei mina ega taevas kes mind vaatab
ülemehelikult tuhatsilmselt
kumb on üksildasem ükssem mina ja maailm
mina ja härg

*

ehitasin endale templi eluajal
exegi exegi
viin ja naised
ja mitte midagi
peegeldus liikuvast veest
ühe silma lugu
vilava lühinägeliku
pudelipõhjadest silmapiirist
läbinägematu
läbinisti tõene ja
sama tõestisündinud kui iga teine
silma või ilus tüdruk

*

?

alati sama kolekaunis küsimärk
kissitamas pisut väsinud prostituudi
kõhul, kuid kui
küüneviiliga õrnalt tõmmata alla
mööda päikese liiga kollast selgroogu
siis muskus ja higi
siis muda ja äng ja taevas
kõik tõmbuvad nurgeliseks kokku
päris tavaliseks täringuks
ja tekiilahõngulisel pärastlõunal
prostituut jumalaemaks

*

pesematuse tiivad kummitasid nurgavoodist
kiibitseja pilk mänguautomaadi armastaval käel
kas kaheteralise mõõgaga raiuda argpüksi jalad
või sõmeras mullas sõtkuda joobnu maks
abielurikkuja jorises sirelipõõsas
põues poolik ja pisut kahetsust
tuul undas kuulmekiled kõhedaks ja pühkis
juuksed sassi – põues poolik ja
pisut kahetsust – taevas vaevalt viitsib
igäühe peale valgust raisata
ja kui kõik kondid luu ja nahk
kuskil mälu loperguses puuris
uluvad ja kiristavad hambaid
siis tõstab klaasi juhus
väiksel idioodiirvel

KAAREL LEHTSALU

E

Z

I

G

N

B

W

O

O

K

E

Siinne päike ei ole võrreldav kodusega. Eesti päike on kui selle kidur kaksikvend, poole nõrgem ja poole vähema aruga. See siin lausa puurib läbi mu kõrbemustris jaki ja teeb seda kahekordse jõuga. Ma ei ole ikka veel täielikult aklimatiseerunud, higistan nagu siga keset augusti lämbet südapäeva. Veejoomine ei paista aitavat, aga teen seda ikkagi. Mõistus käsib. Väikeste lonksudega. Tean, et kui seda ei tee, hakkab mu päästikusõrm esimesena värisema ja seda ma ei taha.

Ma ei tea ikka veel, miks kurat meid siia saadeti. „Do not engage! Wait for further instructions.” Kolmandat ööpäeva istume siin võsas ja vahime viit savihütti, mis me ees tolmusel lagendikul päikse käes aina pragulise-maks kuivavad. Millega me siin ikka nii väga ingeidžime? Ootamine on aga sõdurile vahel veelgi kurnavam kui lahing.

Kaasa võetud vesi sai otsa ja Bravo-Kaks käis pool kilomeetrit lõunas asuvas ojas meie plaskusid täitmas. Vesi maitseb kahtlaselt, aga tänu Chlor-Floci veepuhastustablettidele tean vähemalt, et ära ma ei sure. Külaelanikud joovad sama vett ju ilma tablettideta. Ju siis kõlbab ikka. Nad askeldavad oma igapäevaseid tegemisi juba kolm päeva, aimamata, et viis meest neid võsast jälgivad.

Vaatan läbi oma M468-automaadi optilise sihiku, kuidas naised suuri anumaid pea kohal balansseerides jõest vett toovad. Mehi ei ole peale ühe, kes minu hinnangul võib olla vabalt kakssada aastat vana, aga võttes arvesse, et oleme Kesk-Aafrikas, siis võib ta vabalt ka ainult kolmkümmend olla. Lisaks mõned lapsed, vaevalt kümneaastased. Ülejäänud on kodusõtta värvatud. Või tapetud.

Bravo-Kolm lamab minust viis meetrit paremal. Kasutan ikkagi Crypt-Talki seadet enda kaela ümber: „Anything?” „Nothing,” kõlab vastuseks. Me ei tea ikka veel, mis selles külas, millesarnaseid olen siin näinud sadu, kui mitte tuhandeid, nii erilist on. Mille kuradi pärast me siin kükitame?

Neljanda päeva koidikul pigistan fooliumkotikesest endale hommiku-sööki. Öö oli rahulik. Kogu rühm on sellega juba harjunud, et magame

keset savanni või džunglit, kus liiguvad maailma kõige ohtlikumad elukad. Pärast seda, kui oled näinud, kui jõhkral kohalikud omavahel sõdivad, ei tundugi lövid enam kõige hirmsamad.

Katkestan söömise poole mälumise pealt, kui kuulen enda ees samme. Kuidas keegi meile märkamatuks nii lähedale sai? Libistan käe relvale, sõrme päästikule ja pöidla riivile. Ja siis kohe eemale neist. Lapsed. Üks poiss seisab nüüd minust kõigest meetri kaugusel ja tundub, et ta vaatab otse minu poole. Ta ei näe mind. Kamuflaažis sulandun täielikult võsaga kokku.

See poiss on külalastest kõige vanem, nii vähemalt tundub. Ta on kõige pikem ja teised käivad tal kannul kui pardipojad ema järel. Alles nüüd märkan midagi, mida kaugemalt ei olnud varem tähele pannud. See poiss on teistest veel millegi poolest erinev. Teiste omadega võrreldes on tema riided puhtad ja uued ning tal on tennised jalas. See on kahtlane. Väga kahtlane. Närin vinnutatud liha edasi. Aeglaselt. Vaikselt. Ja vaatan poisile otsa. Ta ei näe mind.

Teiselt poolt küla kostab vist mootorimüra. Ma näen vaid, et miski keertub tolmu üles. Arvan, et ka teised ei näe midagi rohkemat. Poiss vaatab küla poole, aga jääb paigale. Siis kõlavad lasud. Pikemalt mõtlemata tõusen istukile ja haaran poisist kinni kahe käega, üks käsi ümber tema ja teine suul. Viskun külili teda endiselt kinni hoides. Ei teagi, mille peale ta rohkem ehmus, kas laskude või selle peale, et keegi ta pikali rabas.

Kuulen, kuidas Bravo-Kolm raadio teel baasiga ühendust võtab. Meil ei lubata sekkuda ilma, et oleksime kindlaks teinud, et sihtmärk on kohal. Andmed saadetakse kohe väliläpakasse. Külalask uuesti laske. Näen nüüd hüttide tagant välja astumas relvastatud mehi. Vorme pole. Mässajad.

Poiss üritab tulemusteta lahti rabeleda. Ta ei saa aru, mis toimub. Üritan teda rahustada: „It's OK, it's OK.” Aga sellest ei ole kasu. Ta karjub, kuid õnneks summutan peoga tema kisa küllalt, et külasse seda kuulda ei ole.

Siis meenub mulle, kuidas kaks kuud tagasi üht mässajate laagrit ründasime ja ma ühest hütist läbi hiilisin. Nurgas istus ema koos lapsega, ta hoidis lapse ümbert kinni ja korrutas kohalikus keeles paari sõna, ise näpuga minu poole näidates. Selle peale laps rahunes. Mis see oli, mida naine korrutas? *Egibo noke? Zegibo...?* Ei. *Ezigbo nwoke*.¹ Kordan nüüd veel kord: „Ezigbo nwoke.” Poiss mu haardes ei rabele enam. Mõjus. Väga hea.

¹ Kesk-Aafrika igbo keeles „hea mees”.

Andmed ei ole veel läpakasse jõudnud, kui näeme külale lähenemas veel masinaid. Need on kohaliku armee värvidega. Demokraatlikud Tiigrid või mis iganes nad olid. Vahet ei ole, mässajad kutsuvad end Vabariiklasteks. Olgu kas või Ema Teresa Jüngrid, lõpuks võitlevad omavahel lihtsalt kaks diktaatorit. Ja mille pärast? Tükikese kõrbe pärast.

Külas toimub tulevahetus. Mässajad on vähemuses ja olen kindel, et kui kõlab viimane lask, on nad kõik manala teel. Ja kui kõik on rahunenud, hoian ma hinge kinni, et paremini kuulda, mis külas toimub. Ka poiss ei ürita enam karjuda. Hoian tema ümbert siiski igaks juhuks kinni. Vaatan läbi optilise küla poole. „That’s weird,” kuulen Bravo-Ühe häält läbi Crypt-Talki. Hüttide vahel, keset sõdureid, seisab ka Demokraatlike Tiigrite juht, Omburo Šaare. Suhteliselt väikest kasvu mees.

„I got the data,” ütleb Bravo-Kolm. Omburo on meie sihtmärk. Ja tema naine ja laps, kes on luureandmeil selles samas külas peidus. Selge, miks me siin konutanud oleme. Mässajad ilmselt said samuti haisu ninna ja sellepärast siia kihutasidki. Ilmselt mõtlesid, et pühivad külakese maa pealt, aga Omburo jõudis napilt kohale. Meie missioon on selge – elimineerida Omburo. Bravo-Kolm on kindlaks teinud, et see ainus mees külas on tema. Ja elimineerida tema naine, seesama naine, kellega Omburo hetkel kõneleb. Millest, ei tea. Kõige häirivam osa aga missioonist on elimineerida Omburo poeg. Näib, et ülemused ei taha korrata viga, mis tehti kord Somaalias. Tapeti mässajate liider, aga rühmitus hingitses edasi. Paari aasta pärast tuli välja, et liidri poeg, tol hetkel vaid 14 aastat vana, päris isa positsiooni.

Bravo-Viis, meie snaiper, teatab läbi Crypt-Talki: „I’ve got a visual on two targets, got a clear shot, do I shoot?”

„Wait, where’s the kid?” küsib Bravo-Üks, „Bravo-Three, do you have a visual?”

„Yes,” ütleb Bravo-Kolm, ja vaatab mulle otsa.

„That’s the kid.”

SVETA GRIGORJEVA

*

ma olen Sinu
american beauty

mitte nii süütud
enesetapud –
vaatan youtube'is videosid
massimõrvarite lum mavatest
viimsepäeva prohvetlik-oraatorlikest kõnedest
sellest kuis nad on 22-aastaselt veel
suudlemata armatsemata jumaldamata
platinablondide ajudeta tibide poolt
/ midagi neis meenutab mul
mind ennast /

ma olen Su
american beauty
mind ei kepi kes keda kepi
veel vähem kepiivad mind need
keda kepi kes keda kepi
/ siinkohal tervitused erkile
ja varrole /

ma olen Su
american beauty
mul pole võidumeeskonda
hoian alati nõrgema poole ja
kaotan

olen Su american beauty
vahel okupant siis fašist ja nüüd ka
naine – muga on lihtne tülili minna a
see-eest oi kui raske sõbraks saada

olen Su american beauty
mul pole facebooki sest mul pole
nimelt sõpru või on see hoopis nii et mul pole sõpru
sest mul pole facebooki?

ma olen Su
american beauty
limonovi „ебал я ваш мир, где мне места нет”
ja ma pistan pea ahju nagu sylvia
libisedes õhus õhust õhku
nagu säästumarketi väike läbipaistev kilekott

ma olen Su
american beauty
mehed peavad mind oma eluarmastuseks
sest pisarad teevad mulle kōdi ja
viilulid mu peas mängivad
vägivalda

ma olen Su american beauty
mitte mingi fakin enfant terrible
vanaisad ütlevad mu kohta
„majakovski ruudus”
sest kui ma hakkas laskma
siis ikka padrunitest tühjaks

*

eestis on vaid kaks meest
kelle pilgu peale olen
pidanud pead tagasi pöörama
esimene kord juhtus paar
aastat tagasi levikas
kui olin veel blond ja vihane
(nüüdolenlissaltvihane)
ja selleks meheks oli
psychoterrori solist freddy
teine kord oli eelmine aasta
kui jalutasime sõbrannaga
ühest kohvikust mööda
ja jäime äkki mõlemad
keset tänavat seisma
sellesama kohviku akna taha
nurgas istuva silmapaari tõttu
nii umbes 15 sekundi pärast saime aru
et mees kelle lummuses
oleme juba jupp aega seisnud
ei ole keegi muu kui
savisaar ise
ja kuigi me pühalikult lubasime sellest
intsidendist mitte kunagi mitte
kellelegi rääkida (anna andeks kerli)
pean ometigi tõdema et
eestis on endiselt vaid
kaks meest
kelle pilgu peale olen pidanud
pead tagasi pöörama
ja nendeks on punkar freddy ning
kallis linnapea savisaar
ei teagi räägib see nendest
meestest midagi või ikka
hoopistükkis
minust

anekdoot vol 2

(pärast seda kui olen emale rääkind et
olen suhtes eestlasest luuletajaga)

ema: te oleks jevgeni ossinovskiga hea paar

mina: miks? sest et eesti-vene teema on talle ka südamelähedane ...?

ema: ei misasja mis eesti-vene teema

ta on eesti rikkaima mehe poeg

vaikiv ajastu

võrdõiguslikkus

on jõudnud minu puhul

uuele tasemele

kui kuulen eestlast venelastest halvasti rääkivat

tahaks ma ta maha lasta

kui kuulen venelast tänaval räuskamas

tahaks ma ta maha lasta

**ideedemaailm elektrikitarril saatel
muutub elujõuliseks dodekafooniaks**

naiselik multitasking
on see kui loed
platonit nirvana saatel
ning suutes edukalt
ignoreerida
mõlemat
saad lõpuks aru
mida schönberg mõtles
dissonantsi emantsipatsiooni all
tegelikult

kosmos kodus kodu kosmoses

kui hasso krull küsib ühes loengus
mis on tuli taeva all
ja vastuseks ei olegi
väljapakutud alateadvus
objekt väike a
kolmanda laine feminism
simulaakrum
medium is the message
medium is the massage
mingitsorti muu „diskursus”
ega ka paradigma muutus
vaid tuleb välja et tuli taeva
all on hoopiski
lõke
siis saan ma aru
miks humanitaaridele
vahel viltu vaadatakse

*

sealt kus ma tulin on nüüd varsti aasta läbi
minu ja sinu päikese loojumise vahel on täpselt viis tundi
ma pole terve aasta saanud õigel ajal magama
sa elad selle suure saare peal ja mina ei saa
sind enam kätte kätte kätte
bukowskit pole enam aega lugeda sest
loen tunde mil saan sinuga samal ajal patja puutuda
ja nüüd hakkab suvi läbi saama
kui ma hetkel midagi sust rohkem armastan
siis seda et olen saanud näha kuidas päike hakkab sügise ootel
aina rohkem laisklema ja jätab mu augusti alguses
aina hiljem ja hiljem rahule
nagu mina tahtsin jätta rahule sind tol ööl mäletad
ometi sa ei lasknud ja jooksid mu kandadele järele
sest ka sina teadsid
et meil on siiski veel vähem kui 24 tundi
üksteise vastu tõmmet jagada
ja täna kui ma seda enne kella viit hommikul siin kirjutan
on mul tunne et olen hakanud sel magamata suvel
armastama ööst öösse süvenevat pimedust
sust rohkem ja sinugi padjal tunnen juba kellegi
teise lõhna aina tugevamalt ja tugevamalt
veame kihla et võtan esimesel septembril kätte
kõik bukowski aabitsatõed tagasi ja
riputan end ühe korraliku armumise asemel
jälle ühe uue ropu romantika külge kuigi ka
see pole lihtne
sest nüüd sa ei saa joosta kell neli öösel mu kandade järele
kui olen otsustanud lahkuda kohutavalt peolt kuhu oled mind käsikäes
viinud
sest vastarmunud tüdrukud ei oska veel vastvastuarmunud poisiga riielda
ja kuni me maailmade vahel on need neetud viis tundi
on mul ainult sõnad millega sind luuletustes
oma olevikku kirjutada
aga seni on mul veel kolm minutit enne kui
panen pea viimast korda
sinuga samal ajal
padjale

EEPOS (work in progress)

kui me väikevennaga kord tülitsesime –
erudiit nagu ta on – küsis
ta mult mitu meetrit munni pidin imema
et saada nii head tagasisidet
oma luulele
ja noh hakkasingi mõtlema
kellel ma siis kõigil pidin imema:
algas see vast lauri eesmaast
(kui mu mälu mind ei peta)
siis imesin carolina pihelgasel
endalegi ootamatult imesin ka
kajar pruulil ja
isegi märt väljatagal
edasi läks juba kõik nagu lepase reega:
imesin maarja kangrol
imesin katrina helsteinil
imesin rein raual
imesin jürgen roostel
imesin peeter sauteril
imesin peeter helmel
imesin marek tammel
imesin heili sibritsal
imesin juhan raual
imesin mart kanguril
imesin rebekka lotmanil
imesin jan kausil
imesin andrei hvostovil
imesin kaur riismaal
imesin helena läksil
imesin kelly turgil
ja isegi eda ahjul
ja isegi eda ahjul
imesin ka karl-martin sinijärvel
(kusjuures ma polnud ainus)
imesin ka paljudel noortel poistel ja eriti
noortel ilusatel tüdrukutel

imesin nii palju et ühte luuletusse
nii palju nimesid küll ära ei mahu
imesin nii et meri oli põlvili ja valge
imesin nii et maa silme eest õrnroosa
ja kui ma surnud pole
imen siamaani ja
jah

imeb naisluuletaja imeb
aga mitte :)kivisildnikul ja
kunnusel
(mul on ka standardid eksole)

JUHAN HELLERMA

*

Täna pühib tuul üle maa ja toob me peadesse uued värsked mõtted, pühib üle maa ja taeva, tõuseb tormiks, mille keeristes me raputame end puhtaks, värvime valged laigud punaseks ja siniseks. Maa, sa oled mu kaart, ma joonistan sind, otsin sinus oma kohta, järgin su teid, su lõputut kulgemist läbi metsade ja orgude; maa, sa oled mu leib, sa oled mu nägu, ja ma ei leia end ikka üles.

Hea küll, ma olengi siin, keset ööd, keset taevast, suurt tundmatut maad. Usun ainult sellesse, mida näen – üks hall päev teise järel. Aina pingutad, mõttled, tunned rõõmu, aga väsimus on nii suur, et öieti kuhugi ei jõua. Kuhu peakski? Kuhu on mul minna? Kas olengi kitsikusse loodud elu labürinti maalima. Või on siiski kuskil kutse ja taevas ja minek üle unustuse, teisele poole teid ja mägesid, üle välja ja vee.

*

Hommikul vaatan aknast välja. Raagus kask õõtsub vaikselt. Koer haugatab. Taevas on helehall, kumab kergelt läbi. Lumi. Mina loen luulet. Nagu igal hommikul, naudin seda vaikelu. Seda vaikust ihkangi, tema ruumikust, lõputut sügavust, rahu. Pea elab ikka oma elu, oma mõtete, murede, lugudega. Ja mina liigun nende vahel, kord ühele, kord teisele poole kaldudes. Öösel seiklesin unes kõrgete majade vahel, oli pime ja ma ei leidnud teed ega suunda. Kuni lõpuks siiski jõudsin suurema teeni. Ja ärgates sain aru, et ma ei taha muud kui olla, lihtsalt olla ja tunda, kuidas elutukse minu sees aina häälekamalt kõlama hakkab.

*

Sellesse sügavikku vaadates on alati tunne, et elu on elamine lauskmaal, tasapinnal, kuigi me ihkame sügavusi, vahemaid, kõrgusi. Aga päriselt pinda jalge alt kaotada ei julge. Me oleme loodud tasasele ja ihaldame kõrgust ja sügavust. Me oleme lauskmaa olendid, kes otsivad mõtet, kas või üht mõtet, mille nimel laskuda või tõusta.

Jäta siis kõik, mis sul on, ja mine, mine läbi lõputu kõrbe, läbi tumeda ookeani, mattu sügavatesse laantesse, seikle mööda mägede kõrguvaid tippe, läbi õhuvoole nagu nool, sukeldu tundmatusse. Ja tagasi jõudes jutusta, mida sa nägid, kus sa käisid. Jutusta meile oma lugu.

*

Mõtlen, mida hakata peale luuletajaga, kui ma ei saa aru, millest ta räägib. Tahan küünitada tekstide taha, nende algpunkti, aga ei oska, teeotsad libisevad aina käest. Proovid taganeda kõigest ja vaadelda täiesti puhtalt, eelarvamusteta. Sõnad on aga nii kohmakad, ei haara õieti. Tänaval daam musta koeraga. Akna all inimeste hääled, kaugemal rongide kõmin. Ehk ootan luuletajast liiga palju, tahan liiga suuri sõnu kasutada, ehk on see kõik palju lihtsam, täpselt nii lihtne nagu kogu olemine, kui jääda seda kuulatama, vaatama.

*

Läbi rongi akna paistavad majad, korstnad, taamal päike, mis võtab üha punakamaid toone. Rong sõidab. Võtab kääksudes kurve. Aga sõidab muidu rahulikult, kostab üksnes mahedat surinat. On kohe aru saada – see ei saa olla Tallinn-Tartu rong, mis terve tee kiliseb ja koliseb, kuid mida õieti enam tähelegi ei pane. Seda vaikset suhinat märkan aga küll. Kurvi keerates paistab ees kungas, milles haigutab must auk. Aimata võib, et sinna meie rong peagi kaob nagu uss, mis vääneldes kraaviäärsesse turbavalli siseneb. Naine mu ees vaatab unistavalt aknast välja ja jõnksatab äkitselt – ta ei osanud aimatagi, et meie rong siseneb tunnelisse. Salongi tuled põlevad. Akendest saavad ühtäkki peeglid. Ei ole näha maju ega taevast, ainult ise-

ennast ja teisi reisijaid. Naine kummardub minu suunas, nagu oleks ta midagi maha pillanud ja üritab seda nüüd kätte saada. Aga ei, ta pöördub mu poole ja küsib vaikselt häälel: „Kas te olete üliõpilane?” „Jah, olen küll,” vastan naerusuiselt. „Ja te õpite ...” „Filosoofiat,” vastan enne, kui ta küsimuse lõpetanud on. „Ahaa, selge, see on kindlasti huvitav.” „Jajaa, huvitav ikka.” Näen, et ta tahab midagi küsida, kuid nagu ei julgeks, ja ta küsib veel mu õpingute kohta. Et kes must saab ja miks ma seda ikka õpin. Vastan nagu tavaliselt, et eks elu näitab. Aga siis ühe hetkega muutub naise ilme, tema häbelikkus oleks nagu pühitud. Ja ta küsib otsustavalt: „Teate, ma olen ammu tahtnud seda küsida ja teie paistate just õige inimene sellele vastama. Seega, mis te arvate ...” Käib vali mütsatus ja rong väljub tunnelist, justkui oleks ta sealt välja hüpanud. Öhtuse päikse punakas toon pühib peeglid akendelt ja täidab salongi sooja valgusega. Naine nagu kahvatuks. Ta tõmbub tagasi. „Ei tea,” sõnab ta, „miks see rong täna nii kaua sõidab. Päike läheb ju kohe looja ja me pole ikka veel kohal.”

*

Oh seda novembrihommikut, nii vaikne ja nii hall. Puud aina kõiguvad, oodates ei tea mida. Tormi ehk. Selles novembris on tõesti midagi imelist. See meeletu vaikelu, mis siin terve sügise kestnud on. Kus on siis tormid, tuuled, raju? Neid pole, pole jälgegi neist. Kus sa oled, mu tormine sügis? Eile nägin sind unes. Sa olid tumehallis ülikonnas kahvatu küürus vanamees ja küünitasid midagi maast üles tõstma. Aga ei jõudnud, enam ei jõudnud. Nii see sügis siis seisab, nagu vana väsinud mees. Aknalaua peal käivad linnud usinasti klöbistamas – need on varblased. Toksivad nokaga aknale – tii, tii, anna meile süüa. Lendavad mööda hoovi ringi, kord maja seinale, kord puu raagus okstele maandudes. Oh neid linde küll, ei tea nemadki, mis selles kummalises sügises peale hakata. Kõik teised, need, kes teadsid ja oskasid, on ammu ära lennanud. Nemad lendavad aga selles hallis, vaikuse lõngast kootud sügises, ega tea tahta paremat. See on tõesti imeline aeg, see hilissügis. Pärast värve ja enne valget. Värv ja valge vahel on pikk hall tee, suur ilus eimiski, uuutuuleleluuuu ja vaikus.

ELISABETH KAUKONEN

Merci, Dionysos

Tähed
on laotanud ennast meie silmadesse –
vaata, need vaesed vist langesid südametelt.
Ja soojad kehad kriiskavad,
otsides üksteise vaiksest eksistentsist lohutust.
Me mängime peitust malelaudadel,
otsime ja leiame olemise mõru ilu, mis kaob
millegipärast pudelipõhjadesse.
Korrutame korduvat ja lööme
kõik oma vaikused vahtu.
Üks käsi deliiriumis,
teine teeb tuld.
Panen silmad kinni ja tunnen, kuidas
süda süttib veel.

*

Eile öösel otsisid
emad poegi taga.
Otsisid peeglitest, unenägudest,
saladustest ja voodi alt.
Otsisid sõnadest,
pilkudest, pausidest.
Ma kuulsin nende nuttu, kuulsin
emade nuttu.
Nii kummaline oli see kurblik viis, mis lendas
toast tuppa ja
mõttest mõttesse.
Aga mina viisin su poja ära.
Viisin ta külmale mäele
ööliblikahalli metsatuka taha, kus maitseisin
tema tukslevat südant.
Oma jääkülmad küüned lohistasin
üle tema naha.
Nõidusin meeli, keerutasin
laineid üles tema veres, mis minu häälega voolab koos.
Üle kuuvalge metsa kajab mu ulg, kajab
valulik ulg.
Siis kesköökuningriigist hiilisin koju
verise, värisevana
heitsin voodisse.
Ning emad ning emad hakkasid oma
nukraid kellasid lööma.

*

Maailmas pole kuskil piisavalt julgust, et öelda:
täna usun suudluste sametisi sõnu.

Aga ma tean, et kui päike paistab,
siis ma ei karda.

Ja elavate õrn muusika loob neid
vaikusi minu sisse.

Pilviseid vaikusi,
põletavaid vaikusi.

Vaikusi, mis on nii head, et voolavad õitemerena
mu verelibledes, kuid kunagi ei kesta kaua.

Pea meeles, kes sind täna koju viib
ja pea meeles kõiki sooje käsi, mis
sind kord on paitanud, sest elu, jah elu
viskab meid niikuinii ükskord
tagasi pimeduse põue.

*

Sa oled nagu see luuletus, mida on
raske kirjutada.
Üksiku armastaja tiivalöögid
hõbepaberil
ning mõned soojad silmapilgud keset patupunaseid keskmaid.
Sa oled nagu see vein, mida ma ei saa
ealeski joodud.
Jään esimesest klaasist purju, kukun maha.
Täitun, unelen, joobun sinu
soolase naha kuumuses.
Loen sind nagu vana piiblit, mis
kiirgab kustunud palvetest.
Leht lehe haaval
hingan su sõnu sisse.
Sa oled nagu pühapäevahommikune vihm,
ööbikute salasosinad.
Piimakaramell mu keelel sinu maitse ja
palun ära veel minema jookse.
Sa oled nagu elusolemise
hapukas bluusipala.

NORRA MONOLOOGID

Norra keelest Marianne Lind

JØRGEN STRICKERT

MARIA ELU JA LUGU

(Noor naine silitab oma kõhtu, uhke nagu kanaema)

Jaa, tegelikult küll. Kui sa just küsid. *Olen* jah.
Nii otse ei tohikski tegelikult küsida. Aga jah, olen küll. *(Itsitab õnnelikult)*.

Tema nimeks saab Maria.
„Miks just Maria?” küsib ema. See ajab meid naerma, sest otse loomulikult Neitsi Maarja ja Maarja Magdaleena järgi.

Muidugi on see tohutu vastutus. See on kõige suurem vastutus üldse. Aga me oleme hästi valmistunud.
Valmistumine on kõige tähtsam asi üldse. Me teeme Maria heaks kõik, mis suudame.

Seepärast oleme tema jaoks juba kinni pannud lasteaiakoha ühes kristlikus eralasteaias. Kohe esimese asjana.
Kõige tähtsam, mis me teha saame, on olla valmistunud.
Pärast seda tuleb kristlik algkool. Ja põhikool. Ja kristlik gümnaasium.
Ja siis – usuteaduskond. Kõik on ette ära tellitud ja makstud.

„Mis siis saab, kui Maria ei taha kirikuõpetajaks saada?” küsib ema. See ajab meid naerma. Kuid meil tuleb temast ka aru saada. Kui ta ise veel ema oli, ei teadnud me veel kõike seda, mida teame nüüd: kõige olulisem on olla valmistunud.

Ühel soojal 2033. aasta maikuu päeval kohtab Maria kiriku kohvilauas Peterit. See on armastus esimesest silmapilgust. Peter on pikk ja sale. Aga samas mitte liiga kleenuke ega ka pehme. Ta flirdib, aga ei ole pealetükkiv.

Pulmad toimuvad aasta pärast, laupäeval, 23. juunil Sunde kirikus. *(Võtab taskust ihe paberilehe)*. Siin on pulmakutse. Pakutakse kahekäigulist lõunat.

Vasikapraad spargli ja ahjukartulitega. Eelroaks õrnsoolalõhe. Kõik on juba tellitud, otse loomulikult.

„Kes on Peter?” küsis ema, kui sai pulmakutse. See ajab meid naerma, sest Peter sünnib ju nüüd, novembris. Naabritega on kõik juba räägitud. Tema ema on kirikunõukogus ja isa töötab kinnisvaraäris.

Pärast teoloogiaõpinguid saab Mariast Kringle kihelkonna vaimulik. Peter reisib palju, ta töötab naftaäris juhtival positsioonil ja koju tulles on tal alati kaasas kõige fantastilisemad kingitused. See ajab meid naerma ja me ütleme, et ta ei tohiks Jonast ära hellitada.

„Kes on Jonas?” küsib ema segadusse aetult, kuid siis naerame jälle, sest Jonas sünnib ju kohe peale teoloogiaeksamit. Tuleb selline ilus, loomulik vettesünnitus.

Peter jõuab Lyonist napilt õigeks ajaks koju.

„Selleks ajaks olen mina juba kindlasti siit läinud,” ütleb ema, ja see võibki vabalt juhtuda.

Pärast seda hakkab kõik kahjuks allamäge minema. Maria satub natuke ... segadusse. Ta keerab veidi ära, ja me ei taipa ega mõista, mispärast. Võib-olla viib vanaema surm tal pinna jalge alt, ei tea. Me teeme kõik, mis oskame. Hoolitseme väikese Jonase eest, sest Peter reisib ju nii palju ja Maria tuleb kahjuks saata sundravile. Haiglakoha oleme muidugi juba ette ära broneerinud. Kuid ta põgeneb. Sellistes kohtades on kehv valve. Ja poob ennast aias puu otsa üles. See on nii traagiline, mõtelge – meie enda aeda. Ilusa õunapuu külge. Istutasime selle üle-eelmisel aastal, nii et puu peaks kandma küll. Kõige olulisem on olla valmistunud.

Sängitamisel loen ma ise Luuka 19. peatükist ja siis laulab Kringle kirikukoor koos Bjørn Eidsvågiga laulu „Ma näen”. See kõik on nii liigutav, et ei saa välistada, et poetame paar pisaratki, enne kui viimase loona kõlab „Oh Issand, jää”. Tseremoonia on ilus ja väärikas, kuid vaene Jonas ei saa sellest kahjuks eriti palju aru.

„Aga ...” ütleb ema ja teeb suured silmad – tema, vaesekese jaoks on kõik see veidi raske. „Mida orelil viimasena mängitakse?” Hakkame naerma, sest see pole ju meie teha. *Meie* ei tea ju orelimuusikast mitte kui midagi ja seepärast oleks veidi imelik organisti eest midagi ära otsustada.

FREDRIK BRATTBERG LASTETU

Elutuba. Tool. Aknaga uks, mis viib aeda.

Hilistes kolmekümnenndates naine istub toolil ja koob. Koer Anton vaatab läbi ukseakna õue. Natukese aja pärast hakkab Anton haukuma.

Anton! Anton! Mida ma olen sulle selle klähvimise kohta öelnud, mida on emme sulle klähvimise kohta öelnud? Seda ei ole tore kuulata. Kohe üldse ei ole, Anton. Sellist klähvimist ei ole tore kuulata.

Koob edasi.

See on kõige hullem asi, mida ma tean, Anton, see klähvimine. Seda ei ole sugugi tore kuulata. See hakkab mulle kõrvade peale. Lõikab otse luust ja lihast läbi.

Anton jätkab haukumist. Naine tõuseb ja läheb elutoa ukse juurde.

No mis ma ütlesin, mida ma sulle just hetk tagasi ütlesin? Kümmet sekunditki pole möödas ja juba sa hakkad pihta. Hakkad juba jälle klähvima. Kümme sekundit, Anton! Seda ei ole tore kuulata. Sinu emmele ei meeldi seda kuulata. See lõikab mul luust ja lihast läbi.

Vaatab läbi akna välja.

See on ju kõigest Tirill. See on ju kõigest väike Tirill, Anton. Siin pole midagi klähvida.

Vaatab uuesti välja.

Issand jumal, mida nad küll teevad. Need hullud naabrid. Oh ei, nad on nüüd talle kahehatalise jalgratta ostnud. Tüdruk on ainult kolmene ja

nemad ostavad talle kaherattalise. Nad peaksid ju aru saama, et see ei lähe mitte, kolmeaastane ei oska ju veel sellega sõita. Ja ilma abiratasteta ka.

Ma saan sinust väga hästi aru, Anton. Ma saan aru, et sa oled ärritatud, ma saan aru, et see muudab sind närviliseks ja sa hakkad klähvima. Kuidas nad selle lapsega küll käituvad. Nagu siis, kui nad siin olid ja ta sõi mustikaid ja pudistas oma kleidi täis. Kas mäletad seda, Anton? Sellised plekid ei lähe pesus peaaegu kunagi välja, ütles ema ja kummardus Tirilli kohale, selle kolmeaastase Tirilli kohale, ja siis ütles ta, et emme proovib sinu kleiti kuuekümneme kraadi juures pesta. Ta ütles sellele väikesele kolmeaastasele, et ta peaks kasutama plekieemaldajat ning pesema kuuekümneme kraadi juures. „Ta saab asjadest rohkem aru, kui sa arvata oskad, ta saab peaaegu kõigest aru, mis talle räägitakse,” ütles ema. Mäletad, Anton? Issand, kuidas need inimesed selle lapsega käituvad. Ta ei tea ju veel, mis asi plekieemaldaja üldse ongi. Väike tüdruk ei tea ju, mis asi plekieemaldaja üldse on.

Avab elutoaukse, hüüab naabritele.

TIRILL ON ENDALE NII ILUSA KAHERATTALISE JALGRATTA SAANUD.

Naabrid vastavad.

JAA, SEE ON TÕESTI ILUS.

Nad on peast puhta ogarad, Anton.

JAA, SAATKE TA VARSTI TÄDI IRENE JUURDE. MA KÄISIN TÄNA POES JA OSTSIN PULGAJÄÄTIST. MA POES JUST MÕTLESIN TIRILLI PEALE. TALLE JU NII MEELDIVAD NEED PULGAJÄÄTISED.

Naabrid vastavad.

JAA, SAATKE SIIS TA VARSTI TÄDI JUURDE.

Naine sulgeb ukse.

Nad on peast puhta ogarad.

Vaatab uuesti aknast välja. Raputab meeleheitel pead.

Ta tuleb siia. Ta tuleb siiapoole, Tirill tuleb siiapoole. Ta tahab kindlasti pulgajäätist.

Avab elutoa ukse. Naabrid hüüavad talle midagi.

JAA, JAA, MUIDUGI SOBIB. SAATKE TA LIHTSALT SIIA.

Ta tulebki siia, Anton. Ta tulebki nüüd siia. Nii, sa pead end nüüd hästi üleval pidama. Luba mulle seda. Anton, luba emmele, et sa pead ennast korralikult üleval.

Tirill tuleb.

Tere, Tirill, mu väikseke ...

THOMAS SEEBERG TORJUSSEN

72 NEITSIT

Georg on kolmekümnendates aastates mees. Ta on kühmus ja introvertse olekuga ega paista eriti silma, kuigi on võrdlemisi pikka kasvu ja mitte kuigi sale. Tal on pommivöö ümber kõhu, nagu ühel enesetaputerroristil olema peab, kuid lõhkelaengud on väga väikesed.

Need meenutavad pigem ilutulestikurakette.

Käeulatuses on tal koraan ja Hadith. Tema ümber maas vedelevad mõned tööriistad, süütenöörid ja muud töövahendid. Ta kinnitab pommivöö korralikult ja jääb korraks mõttesse, enne kui hakkab koraani sirvima.

GEORG:

Siin pole kuskil kirjas, et peab muslim olema.

Peaasi, et ma vihkan islami vaenlasi, siis on kõik korras. Ja ma vihkangi neid.

Ma tõesti vihkan.

Keegi ei suuda Läänt nii palju vihata kui Lääs ise.

Mõni tunneb end siin suurepäraselt, aga mina ei kuulu nende hulka.

No siree.

Ta mängib natuke tulemasinaga. Kontrollib, kas see töötab. Vaatab oma vööd.

GEORG (jätkab):

Seda polegi õigupoolest vaja. Ma ei pea seda tegema. Lääs läheb ise põhja. Selles pole kahtlustki. Meie saame ainult auke lappida. Viia pudeli pandi-automaati või lasta mõne narkodiileri maha. Võime alustada iseendast ja hakata positiivselt mõtlema. Aga Lääs läheb põhja kiiremini, kui me suudame öelda *prozac*. Mitte suure paugu, vaid vastiku vilinaga peale igavesti pikka vingumist. Ja meie rõõmustame. Lääs on kaotanud oma eesmärgi. Pole ühtegi jumalat, ühtegi ideed, mille ümber koguneda. Proovisime šoppamist ja keppimist, dieedipidamist ja joogat, heroini ja personaalnõustajaid Århusi KAOSPilot ettevõtluskoolist ...

... aga me nutame oma disainerdiivanitel. Me röögime oma uues purjelaevas. Jookseme metsatulekahjude järel, käes valgumihklid ja tikutoosid. Asi on ainult aktiivses eutanaasias. Kas peaksime hambaorkidega rongi pidurdama või kogu täiega sel kärnasel krantsil pea otsast laskma? Mina valin viimase variandi. Ma aitan kaasa.

Ta vaatab publikut. Mõjub närvilisena. Jändab valgumihkliga.

GEORG (*jätkab*):

Aga mitte selle pärast ei süüta ma peagi – nüüd kohe-kohe! – süütenööri ega võta teid kõiki surma kaasa. Ei ...

Need on need 72 neitsit ...

Märtritasu ...

Ma ei saa mitte kunagi keppi.

Teie sõidate mõnele festivalile ja käperdate üksteist ja peo jätkudes suplete alasti kehade keskel – samal ajal, kui mina ei saa mitte kui midagi!!

Kas ma peaksin siis surema ja kristlikku taevasse minema ja olema ka seal terve igaviku kuival? Sest kristlik taevas ei paku ju sittagi! See ei ole loogiline. Kas inimene peaks terve elu olema karsklane, selleks et jõuda taevasse, kus isegi ei kabistata!?

Ta raputab pead. Nördinult.

GEORG: Islam seevastu lubab 72 neitsit ... Nead on asjast aru saanud. See on pakkumine, millest niisama kergesti ära ei öelda.

Võtab tulemasina kätte ja vaatab hoolega mõnele pealtvaatajale otsa.

GEORG: See pole minust muidugi eriti kena, teid koos endaga ära tappa. See on rangelt võttes ju lausa jäme, kuid te olete ikka veel siin, mis võib tähendada ainult kahte asja: teil on sellest kõigest kõrini nagu minulgi ja astute minuga koos vabatahtlikult surma, või te ei võta mind tõsiselt.

Ta mõõdab pilguga publikut.

GEORG (*jätkab*):

Te ei võta mind tõsiselt! Ma tean küll, mida te mõtlete:

„Siin seisab üks labane kahvanägu, kelle parimad aastad on möödas, ilutulestikupakikesed sangade küljes. Varsti hakkab nalja saada ...” Pole midagi haletsusväärsemat kui valge Lääne mees, kes on kuival. Oleks ma vähemalt naine või kääbus või pärismaalane, saaksin kedagi süüdistada. Ja allasurutud naiste, kääbuste ja pärismaalaste abiorganisatsioonid oleks tulnud mulle appi või vähemalt külla. Aga ma olen mees, Läänest ja valge. See olin mina, kes gaasitas juute, mina tungisin Iraaki ja asutasin Progressipartei – seetõttu pole minust kellelgi kahju. EI!!! Kogu maailma raha on valgete Lääne meeste käes. Meie käes on võim kogu maailma üle, nii et kui ma tunnen ennast võimetuna, olen ise loll. Siis ma olen Marve Fleksnes.¹ Ja minu seksuaalsus on parimal juhul labane ja koomiline, halvimal juhul ohtlik ja kriminaalne. Mispärast peaks sellel olema õigus elule? Ma olen liiga palju näinud naisi pead vangutamas ja ütlemas „Küll on raske olla mees”. See kuradi kahjurõõm ... Te olete saanud uskumatult palju nalja minu peenise ja tema vajaduste arvel, kuid kas keegi on teda mõistnud? EI!

(paus)

Aga nüüd lõpeb see kõik. Ühe suure pauguga! Minu daamid ja härrad.

Ta võtab tulemasina ja tõmbab ühe süütenööri vöö vahelt välja. Jääb mõneks ajaks istuma, ilma et süütaks nõõri. Siis vaatab jälle islami pühakirjade poole.

GEORG (jätkab):

Aga miks õigupoolest just neitsid? Selles mõttes, et see on ju valus, ei ole siis või? Kas nad võtavad iseenesestmõistetavana, et kõik enesetaputerroristid on pedofiilid või? Kas ei võiks olla hoopis 71 neitsit ja üks, kellel on tõeliselt palju kogemusi? Ma olen ju põhimõtteliselt ise ka neitsi, kelle käest ma siis õppima peaksin? Seal üleval ... terve igaviku?

Ta võtab jälle koraani ja Hadithi kätte. Kollased märkmepaberid tilpnevad raamatute vahel, meenutades koolipoisi õpikut enne eksamit.

¹ Populaarse Norra telesarja „Fleksnes Fataliteter” peategelane. (Tlk)

GEORG (*jätkab*):

Sellest ei ole lihtne sotti saada. Siin seisab, et neil on suured rinnad, nii et äkki ei olegi need neitsid noored. Äkki on need hoopis muldvanad neitsid? Ema Teresa oli ju ka neitsi ... väidetavasti ...

Ta tundub segaduses olevat. Paneb tulemasina käest ja näib heitunud.

GEORG (*jätkab*):

Nad võivad ju tont teab missugused olla! Nad võivad olla kohutavad habemega vanaeided.

Siis oleks muidugi loogiline, et nad on neitsid. Tüügaste ja paisetega ja ... See on ju lausa põrgu ... Ei. Öeldakse, et nad on ilusad ... Koraani lugemise juures on see asi, et niipea, kui loed seda mõnes muus keeles peale araabia keele, siis see ei lähe arvesse. See on väheke ebamaas mu arust. Pealegi, neid neitsisid mainitakse Hadithis, mis on natuke vähem püha kui koraan, aga samas ikkagi püha, seega peaks see ikkagi kehtima. Aga mõelda vaid, kui ei kehti?

Üleüldse on minu meelest asi natuke liiga ähmane, arvestades investeeringu suurust. Hadithis seisab, et ma saan: 72 naist. 80 000 teenrit ... „over which stands a dome decorated with pearls, aquamarine (ma ei tea, mis see on), and ruby, as wide as the distance from Al-Jabiyah” (see on vist Damaskuse eeslinn) kuni Sana’ani (see asub Jeemenis!).

Ja see on miinimumpalk!

Tasust on nad küll õigesti aru saanud. Nad ei paku just pudi-padi.

Ta hakkab ärrituma ja kiiremini rääkima.

GEORG (*jätkab*):

Vabaturumajanduse seisukohast pole kristlusel selle kõrval mitte midagi pakkuda. Ei taevas ega maa peal. Selles mõttes, et mida Norra kirik meile pakub? Kreeka õigeusu kirik üritab taevast maa peale tuua, seal on viiruki-suitsu, muusikat ja kõikvõimalikku nänni. Katoliiklased saavad kõik patud andeks, nad võivad kirikust puhta lehena välja astuda ja edasi hoorata, aga meie? Me saame ainult sõimata. Sõimata ja kuradi *fucking* pärispatu veel pealekauba. Miks me pidime protestantideks hakkama? Pärispatt!? Mõttetu paradiis!? Igavad jumalateenistused!? Kuradile see protestantlus! Allahu-Akbar!

Ta läidab vaimustunud sүүitenööri. Sүүitenöör läheb põlema, kuid siis satub paanikasse ja kustutab selle ära.

GEORG (*jätkab*):

Mulle piisaks tegelt paarist neitsist.

Maksimaalselt viis. Ja võib-olla üks neegritar!

Ja üks, kellele meeldib S/M. Mitte et mulle endale S/M meeldiks, aga aega on ju terve igavik ... siis võib ju juhtuda, et mul tuleb isu *spanking*'u järele ...

Kust nad üldse selle arvu on võtnud? 72?

Ma saan asja mõttest aru, noh et nad oleksid nii-öelda puutumata, kui ma taevasse jõuan. Aga siis ollakse seal ju igavesti ja pärast seda, kui ma olen nende kõigi 72ga olnud ja ükski neist pole enam neitsi – mis nad siis sest-peale on? Kingafetišist saab ju olla igavesest ajast igavesti, aga neitsi ... Mis teema nende neitsidega üldse on?

Georg vaatab hindavalt publikut, kes tema arvates pööratab silmi või naerab ta üle.

GEORG (*jätkab*):

Te ei usu mind enam. Te ei võta mind tõsiselt. „Haa-haa, loll labane valge mees ilutulestikuraketidega.” Aga kui need siin kõik korraga õhku lendavad (*osutab vööle enda ümber*) ja seda nad teevad! – siis te ei naera enam ... Algajate enesetaputerroristide pommivöösid pole olemas. Need laengud siin on ehtne värk.

Ükshaaval on need võib-olla ohutud, kuid mitme kaupa on nad ikkagi dünaamiit.

Võtab tulemasina pihku ... Libistab pilgu üle publiku.

GEORG (*jätkab*):

Te võite endiselt minna tagasi oma kabistamisfestivalile. Oma ülesvuntsitud korteritesse, oma vastraseeritud kottide ja investeeritud raha ja ökoloogilise antipasto juurde. Õhtuste telesaadete ja pitsasöömingute juurde. Endiste kallimate juurde, kes kutsuvad teile politsei, ja majaomanike juurde, kes viskavad teid välja, ja töökohale – Haa! HAA! Töökohale, kus sind 23aastase vastu välja vahetatakse ...

Ta läheb endast välja.

GEORG (jätkab):

Ei ... nüüd on minek. 72 suurte pommidega neitsit. 144 rinda, ainult minu jaoks.

Georg süütab süütenööri. Ta näib otsusekindla ja rahulikuna. Ta vaatab publikut ja tundub, nagu ta ei taipaks päriselt, mis tema ümber toimub. Süütenöör põleb aina lühemaks. Tema silmis peegeldub kannatus.

GEORG (jätkab):

Isegi nüüd ei võta te mind tõsiselt ...

Sekund hiljem toimub plahvatus. Aga kõik laengud ei plahvata korraga. Sajad väikesed ilutulestikupakikesed lendavad ükshaaval õhku, viis tükki sekundis. Need torgivad nõeltena tema kõhtu nagu lasud mänguautomaatrelva salvest. Ta karjub ja röögib ja jookseb ringiratast.

Rattatatatatatataaa.

Georg lamab maas nagu suitsev sealihapirukas ja toob lõpuks kuuldavale ühe kurva heli, mis võib olla tingitud füüsilisest valust, kuid mis on kõige tõenäolisemalt üks vastik vilin peale üht igavesti pikka vingumist.

LÄHEN TŠEKKAN

REAALSET ELU

INTERVJUU

KELLY

TURGIGA

Kelly Turk (21) on noor autor, kes on nii Värske Rõhu kui ka Vikerraade veergudel tähelepanu äratanud realistlike rolliluuletuste ja mahlaka keelekasutusega. Sel sügisel ilmubki Värske Raamatu sarjas tema esikkogu „Reaalne elu”. Rääkisime Kellyga elust Põltsamaal ja Tallinnas, keskajast ja kunstist, ideaalidest ja päris elust.

Carolina Pihelgas

Mäletan, et kui sinu esimesed tekstid kolm aastat tagasi Värskesse Rõhku laekusid, olid need kohe äratuntavalt omapärase väljendusviisi ja keelega, kõige esimene avaldatud tekst „W.B.” (mida võiks lugeda kui *wannabe*) on ka sinu peagi ilmuva luulekogu „Reaalne elu” avatekst. Kuidas sa üldse kirjutama hakkasid?

Oma kirjutamise algpunktiks võiksin lugeda hetke, kui mu kirjandusõpetaja Marika Nugis soovitas mul lugeda Elo Viidingut. Ma polnud sel hetkel päris kindel miks, kuna ma polnud kaasaegsemate eesti luuletajatega eriti kursis. Sellegipoolest võtsin Viidingu luulekogu ja lugesin. Võiks öelda, et mind tabas mingi eriline tunne, tahtmine ka ise asju välja öelda. Edasi tundus kõik loogiline – muudkui lugesin luulet. Kohe ei hakanud ma midagi ise kokku klopsima, sest arvasin, et ei oskaks öelda nii, nagu tahaksin ... nii nagu luuletajad ütlevad. Seega lihtsalt lugesin ja esinesin luulevõistlustel teiste kirjutatud luulega. Mõtlesin, et kunagi tulevikus võiks ka enda tekste esitada, neid, mida ma polnud veel kirja pannudki.

Gümnaasiumi ajal käisin külas oma sõbrannal Tallinnas, kes on veidike boheemlase tüüpi. Kolasime temaga ringi mööda urkaid ja mitteurkaid. Sattusime ka Balti jaama turule, mis oli minu jaoks midagi väga kummalist. Põltsamaal sääraseid asju ju ei olnud, seal on küll brutaalseid kohti, aga mitte selliseid. Balti jaamas hämmastaski mind inimeste kontrastsus: see, kuidas on kõrvuti moodsad inimesed, kes otsivad ägedaid riideid, mida kohvikutes ja baarides demonstreerida, ning Balti jaama põlisasukad, kes seal elavad, müüvad, kauplevad, kerjavad ... Kõik see jättis mulle sügava mulje. Ma ei kavatsenud sellest kogemusest kirjutada luuletust – toona meeldis mulle oma sõpradele kirjutada pilavaid jutte või jutukesi mingitest situatsioonidest ja nõnda tegin ka siis. Kirjutasin nalja pärast samale sõbrannale jutukese Balti jaama elust ja neist tüdrukutest, kes tuhlavad

seal kaltsukuhilas, elades ise samas justkui kosmopoliitset elu. Sõbranna luges seda jutukest ja soovitas Värskesse Rõhku saata. Saatsingi. Ma ei eeldanud midagi. Kui mulle vastati ja küsiti, kas mul on veel tekste, hakkasin ruttu paari luuletust kokku klopsima. Igatahes pärast „W.B.” ilmumist olin ekstaasis ja otsustasin edasi kirjutada.

Oled pärit Põltsamaalt, peale keskkooli lõpetamist läksid Tallinna ajalugu õppima. Kas Põltsamaa on tüüpiline depressiivne Eesti väikelinn, kust ongi targem lahkuda?

Ma ei arva, et Põltsamaa on tüüpiline depressiivne väikelinn. Pigem näen seda depressiivsust pisikestes külakestes, aga depressiivsuse külgepookimine väikestele kohtadele on üldse kuidagi mannetu. Depressiivne võib igal pool olla, vahet pole, kus sa elad.

Gümnaasiumis pidasin Põltsamaad küll ahistavaks. Kuigi käisin kunsti-koolis ja näiteringis, tundus, et midagi pole teha. Seal pole tõesti selliseid Levika stiilis hängimise kohti ja muid fäänsisi baarikesi. Nüüd näen Põltsamaad teisiti, seal saab mööda metsa kolada ja koeraga jõe ääres istuda. Ja kedagi ei huvita, kui käidki kogu aeg dressides ringi, sest kõik käivad. See on kuidagi vabastav. Ma pigem tahaks loota, et inimesed ei lahku väikestest linnadest, sest neis linnakestes on veel midagi, mida suuremates pole.

Tallinna tulin seepärast, et Tartusse ei tahtnud. Kunagi käisin küll kogu aeg Tartus Pirogovil joomas, kui ma punkar oma arust olin, aga salaja kuulasin ikkagi Britney Spearsi. Kahtlustan, et siis sai kuidagi siiber Tartust. Lõpuks tüütasid mind kõik hevikad, boheemlased ja punkarid ära. Tallinnas on neid kõvasti vähem, kui näed, siis vaatad nagu väljasurevat liiki. Muidugi polnud see peamine põhjus.

Aga miks just ajalugu? Mis sind ajaloo juures kõige rohkem huvitab?

Ajalugu on mind alati köitnud, ei teagi miks. Mulle tundub, et ajalugu tundes mõistad ümbritsevat paremini, samas, olgem ausad, on ka üpris masendav lugeda pidevalt möödunust. Tekib mingisugune ahastus, et inimesed ongi kogu aeg julmad, vahet pole, mis sajand käsil on. Mulle näib, et kergem on lugeda ajaloosündmusi neutraalselt, mitte liiga empaatiliselt, muidu võib tekkida tahtmine mitte teada.

Olen spetsialiseerunud keskajale ja kunstiajaloole. Keskaeg on minu jaoks nagu tänapäeva paralleelmaailm. Arvatakse, et kesk-aeg oli pime ja inimestel polnud muud teha kui lolli näoga kiriku-torni vahtida. Tegelikult on see väga kirev ajastu ja polaarne maa-ilm. Keskaja inimesed sarnanevad väga tänapäeva inimestega, inimloomus ei muutu. Hea on ka kusagil seltskonnas targutada oma ajalooteadmistega, jätta mulje, nagu oleksid tark. Tegelikult ju pole!

Kas sa oled kokku puutunud ka keskaja kirjandusega? See on ju tänapäeva kirjandusest väga erinev.

Jah, keskaja kirjandus on erinev, kuna rõhk on suuremalt jaolt usul. Ent kui vaadata sellest natuke kaugemale, on lihtne mõista, et tolle ajastu probleeme saab kõrvutada tänapäevastega. Näiteks keskaeg tõstis iidoli-seisusesse märtreid ning ülistas surnukehasid. Inimestel olid valumehed, midagi pisikeste ikoonide sarnast, mille silmitsemine võis aidata mõtes-tada maailma. Ka tänapäeval idealiseeritakse endiselt teisi inimesi. Soov olla kellegi teise moodi võib viia väga äärmuslike tegudeni.

Keskajal rõhutati, et inimene peab seisma vastu seksuaalsetele kiusatustele. Ka tänapäeval peavad inimesed vastu seisma sek-suaalsetele kiusatustele, kuigi ühiskond aina enam plaksutab käsi, kui toimub järjekordne „seksuaalne vabanemine”, mida

võib tihtilugu liigitada kategooriasse „perverssuse vabanemine”. Keskaja kultuur puutus kokku polaarsete vastanditega: spiraalsus ja robustsus, süngus ja koomilisus, elu ja surm. Kõik on omavahel põimunud, ühe mündi kaks poolt. Tänapäeva maailm on samuti polaarne. Seda sarnasust aitavad esile tuua näiteks keskajast pärit kujud pühade tekstide äärtes. Need marginaalsed kujud on tihtilugu perverssed, näiteks hobune, kellel on fallosekujuline pea jne. Mida kõike võib inimese fantaasia toota – see on minu meelest tõestuseks, et keskaeg ei olnud ühekülgne, inimestele polnud roppused ja erootika võõras. Neis oli olemas see, mis ka praegu – soov elada oma fantaasiaid välja, ükskõik millised need ka poleks.

**Oled käinud kunstikoolis ja üheks sinu huvialaks on kunsti-
ajalugu. Kas sa tegeled ka ise praegu kunstiga?**

Praegu küll mitte. Mingi aeg ma isegi mõtlesin, et ehk saab minust kunstnik. Aga siis mõistsin, et minus polnud seda tunnet, sellist vajadust või tungi, et ma ei saaks ilma maalimiseta elada. Olin liiga laisk, kõik need natüürmordid ja visandamised polnud mulle. See muutis mind sama närviliseks kui kudumine. Lisaks on mul halb komme pidevalt võrrelda oma töid teistega ja siis tekib sein ette. Õnneks leidsin luuletamise. Siiski olen alati olnud kindel, et mingis elupunktis võtan end käsile, saan valehäbit üle ning hakkan taas maalima.

Kunsti vaatlemine ja analüüsimine on minu jaoks väga põnev. See on justkui üks teise maailma. Kunst annab edasi

ühiskonda ja väärtusi, lisaks rikastab iga maali ka tema looja taust. Mulle ongi kõige rohkem korda läinud keskaegne kunst. Näiteks olen analüüsinud Niguliste kiriku Hermen Rode altari Püha Viktori martüüriumi Jeesuse passiooni kaudu, arvestades ka vaataja kogemust, seksuaalsust ja seda, kuidas tänapäeva vaataja näeb maali teisiti kui keskaegne vaataja. Kõige vapustavam on see, et pealtnäha marionetlik ning staatiline maal peidab endas midagi väga harukordset.

Sinu luuletusi lugedes on üsna kohe selge, et seal kõneleb hulk eri hääli, need on rolliluuletused. Siin on Tallinna tšikid ja Soome ehitajad, diibid boheemlased ja kaalulangetajad. Kuidas sa need tegelaskujud leiad? Ja kui palju on nendes tegelastes sind ennast?

Enamik tegelaskujusid põhineb konkreetsetel inimestel, mõned on muidugi ka mitmest kokku sulatatud. Ma leian neid tegelasi igalt poolt, näen või kuulen neid. Tavaliselt märkan kellegi juures mõnda detaili ja kirjutatan endale märkme, et seda hiljem luuletuses kasutada. Nii ma käin ja kogun neid märkmeid, oodates, et mõni kindlam nägemus järsku pähe kargaks. Kirjutama hakates manan pähe karakteri ja tema hääle. Üritan mõelda, mida mina ütleksin, kui oleksin too inimene, mis on minu sõnum. Kõige tähtsam on leida üles see hääl. Just see hääl aitab elada rolli sisse. Et asja põnevamaks teha, krutin karakteri üle, üritan tuua välja inimese äärmuslikuma poole. Usun, et meis kõigis on see äärmuslik pool olemas, aga me lihtsalt lahjendame seda kogu aeg, et rahun elada. Mu mõte pole kedagi naeruvääristada, vaid pigem lihtsalt välja tuua inimeste naljakus. Ju ma ei oska teisiti veel. Ma muidugi meeleldi kirjutaks ka armastusest ja sise-mistest vaimuvälgatustest, aga see muutub alati lalinaks. Sellepärast meeldibki mulle luuletusi kirjutades kellegi rolli võtta ... niimoodi kirjutades pole aru saada, kus on mina peidus. Seega saan veidike omaenda lalinat peita teistesse karakteritesse. Ju on mind siis igas luuletuses.

Tegelaskujud sinu tekstides on tõesti tihti karikatuursed, aga ülepaistatus muudab nad samal ajal ka hästi äratuntavaks. Mõned tegelased on siiski üsna õnnetud, nad on meeleheitlikult klammerdunud oma ideaalse elu ettekujutuste külge.

Ma ei kujuta ette, millal inimesed pole meeleheitlikult olnud ideaalidesse klammerdunud.

Õnnetu olemine pole mu meelest nõnda suur tragöödia. Ma pigem mõtlen, et õnnetu olles on inimesel võimalik endas midagi avastada. Pealegi võtan seda kui kohustuslikku osa elust. Võib-olla ollakse enamasti õnnetu nende asjade pärast, mida tegelikult pole. Kord rääkis üks sõber mulle, et ta püüab lahti lasta sellest, mida tal pole. Ja mulle omakorda meenus selle peale, kuidas Dostojevski mainib raamatus „Üleskirjutusi põranda alt”, et vahest solvud ilma põhjuseta, ise tead seda küll, et lihtsalt mängid solvunud, aga ometi krutid end niivõrd üles, et lõpuks oled päris tõsimeeli solvunud.

Ma arvan, et kui keegi oma elus kordagi õnnetu pole olnud, siis on tal midagi psüühiliselt nihu. Ainult idioot on kogu aeg õnnelik ja elu on lill.

Üks tekst sinu uues kogus kannab pealkirja „Kuidas leida endale mees ...”. See on n-ö leitud luuletus, mis koosneb naiste-portaalide suhtenõuannetest.

Mind on juba mõnda aega ärritanud või häirinud, et ikka veel on justkui naiste põhiline missioon elus leida endale mees. Ja pigem häirib mind see, et mehe leidmisel peab kogu aeg endast mingi mulje jätma. Polegi nagu tähtis, kes sa tegelikult oled, ainult mulje loeb. See tundub nii väsitav.

Mis veel on kuidagi halenaljakas – arvatakse, et unelmate printsi leiab mõnest nilbest ööklubist või kannis inimestega baarist. Minuvanused neiud kablutavad iga nädalavahetus mööda klubisid ja baare ringi, et õhtu lõpuks linnuke kirja saada ja ameleada mingi suvalise Toomase või Don Juaniga. Hiljem lõristavad patja, et miks too vend ei kõllanud ja miks nad ikka on vallalised. Loevad neid rumalaid nippe, kuidas saada endale meest, kus põhimõtteliselt on kirjas, et naerata palju ja ole loll. Mõttetu. Elus on palju rohkemat, kui et traavida mööda ööklubisid ja musutada suvalise jorsiga vetsujärjekorras.

Mainisid ennist, et Elo Viiding jättis sulle kooli ajal sügava mulje. Millised autorid eesti või maailma kirjandusest on veel sulle olulised olnud?

Põhiliselt loen ajalooraamatuid ja kooliajal ei jäägi väga aega muu kirjanduse jaoks. Armastusromaane ma ka ei viitsi lugeda.

Eestis luuletajatest on mulle sügavama mulje jätnud fs ja ta kogu „Alasti ja elus”. Lugesin isegi ta luuletust luulevõistlusel sekka teiste Karevale,

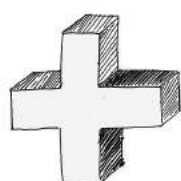
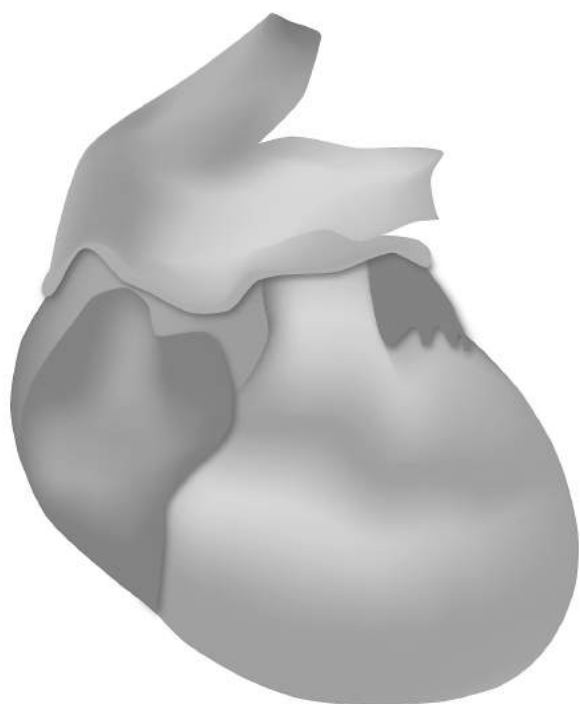
Alverile ja Kristiina Ehinile. Esikolmikusse ma ei pääsenud. Üks naine ainult patsutas pärast õlale ja ütles: „Hästi panid!” Mulle sellest piisas.

Võib-olla kõige rohkem on mind puudutanud Milan Kundera „Olemise talumatu kergus”. Ma nüüd ootan, millal 10 aastat möödub, ja siis loen uuesti. Pidavat ajaga paremaks muutuma.

Väga tore oleks, kui peagi loetaks luulekonkursidel klassikute kõrval ka Kelly Turgi luulet. See oleks tõepoolest vaheldus! Olen märganud, et sa ise loed oma luulet väga veenvalt, tihti lausa ümber kehastudes.

Ma isegi ei tea, kas oleks kasulik minu luuletusi lugeda luulekonkurssidel, eriti koolides. Vahelduse mõttes ehk küll, aga kuidas nende roppude sõnadega jääb? Ma ei taha isegi, et mu vanemad minu luuletusi loeksid, alati hakkab piinlik.

Nagu ma ennist ütlesin, aitab mind iga luuletuse juures inimese personaalne hääl, nii et ma üritan ka lugedes säilitada sedasama häälekest. Ja väga tore, kui see jõuab ka kuulajani.

MIHKEL KAEVATS

*

Ärkan kookonis, une ja
lõpliku virgumise vahel
on seitse tundi vahepealsust.
Esimene asi, mida näen, kui avan silmad,
on tiiger, kes rebib lõhki väikest siga,
kõhust pudenemas lahtikougitud konserve.

Viskan pilgu kellale, ta tiksub,
odavalt ja väsimatult, kuid mida ta näitab?
Sigaretituha lõhna? Plastmassi hõõrdumist?
Armastuse kulumist?
Nii saabuvad mõtted, mida hakata peale
tänapäeva: kingsepaliiste voolida,
luuletusi tõlkida, panna kirja taas
üks esimene fraas?

Hüppan püsti, tundes salamisi uhkust
tühja kõhu üle: süüa pole. Vastasmajas
põleb üksik laualamp. Päev on pime.
Peab võitlema nagu iidne palgamõrvar,
et mitte teha pühapäeval tööd.

Aasta viimased päevad, aeg, kui
koidab ja hämardub samal ajal:
pidev videvik. Kas on põhjust olla
uhke? Kas on põhjust soovida uut?
Kui palju on võimalusi järel
nii paljuist raisatuist?

Silmad vaatavad ja pettuvad,
et unest pidi ärkama.

Sool

jalutan koju
vihma sajab kolmandat päeva
mõtlen poest läbi hüpata
ja teha õhtusööki
siis uue harjumusena
vaatan telefonist meili

mulle kirjutab tüdruk
et ta on leidnud kellegi teise
et tahab vana unustada
ja meil ei ole tark enam suhelda
sõprusest ei tule midagi välja
just mina saavat sellest aru

ma ei tea mis nägu inimesel on
kui ta selliseid uudiseid saab
aga kindlasti mingi nägu siis on
kui süda nagu liiguks hetkeks kohalt
vanasti öeldi kukkus saapasäärde
aga mul pole saapaid
selles häda ongi
jalad on läbimärjad
ja süda on märgades tossudes

see on nagu surmateade
sama ootamatu nagu surm vahel on
vaata siis
seda inimest enam sinu jaoks ei ole
autode esituled
kimavad seitsmekümne mu suunas

avan ukse
suvikõrvits tomatid küüslauk seemed
ja kanaliha
on haihtunud
köht ei ole enam tühi

vaid täis ehmatust
kuidas siis nüüd
miks me sõbrad olla ei saa
kas see on kättemaks
just nüüd kui ma
ja kõik need teised
rumala inimese küsimused

alles järgmisel päeval
kui pimedus on juba laskunud
teen endale selle õhtusöögi

soola raputades
mõtlen ikka veel talle
selle soola tõi mulle tema
ainult nädal aega tagasi
see tüdruk
kellele meeldivad erilised soolad
guérande'i sool

võib-olla ta siis juba teadis
et jätab mu enda sõprusest ilma
et jätab mulle suure topsi soola

millega soolan veel kaua
oma päevi ja õhtuid

*

via taranto ja via biella nurgal
heliseb taskus telefon
eesti number
kuulan ega saa aru
mis keeles peaks rääkima

siis kui saan
saan aru ka kellega ma räägin
see on t. mees
ma ei tunne teda
aga ta tutvustab olukorda
saan aru et ta on närvis
ja siis et ka mina olen närvis

kas ma tahan perekonda lahku ajada
mis kohaga ma mõtlen

suurema osa vestlusest vaikin
ja kui pean midagi ütleva
üritan talle toeks olla
see on silmakirjalik
aga ma ei oska midagi muud teha
sest ma tõesti tunnen talle kaasa

oma tüdruku armukesele
ei helistanud ma kunagi
küll aga trammiga sõites
kujutasin ette stseene
kuidas võtan kirve
ja löön selle talle näkku

ta lõpetab kõne poolelt lauselt
saan aru et see on õige
kuidas sa tervitad
kedagi sellist

juba teine raks
kahe päeva jooksul
olen kindlalt
liiale läinud

*

sa
vihkasid seda
et kirjutan
sinust luuletusi

sa arvasid
et need on haledad
hiljem hakkasid sa arvama
et mina olen hale
ja siis hakkasin
ma ise sama arvama

siis ei kirjutanud
ma kaks aastat mitte midagi
ega suutnud ühtäkki
enam midagi mõista

lihtsaid asju
et päevad lähevad mööda
et minuga vesteldakse
et lähen kuhugi
et teen midagi
et sina mind ei armasta

isegi praegu
kui külma kõhuga
neid sõnu kirjutan
ei saa ma sellest aru

ma ei saa sust aru

igatsen sind
teadmata kuidas sulle öelda
et tõeline armastus
ei saa otsa
et olen sust sisse võetud

nagu sel esimesel õhtul seal toomemäel
üheksa aastat tagasi
et võiksime
uuesti üritada
sest nangunii
ei saa me teineteisest lahti
olgu me siis koos

või eraldi

JULIUS JUURMAA

*

mind hoiab igast kogemusest lahus
kolm millimeetrit neuronite klaasi
ja Sina – kõige ligem igas tahus! –
sel klaasil oled ainult kujutus

ei oska näha palju Sus on ohtu
ja pelgan olla Sulle ohutu
on sügis külm on võrad löönud vahtu
ja miski selles tundub tohutu

MA MÕTLEN: AASTA
aga mis on aasta
ja mis on aasta klaasi vastasküljel
nii palju tegu algusesse naasta
ja mis on algus klaasi vastasküljel

siis surun sõrmed vastu külma pinda
see nõtkub
kuskilt nagu lekib gaasi

siin on mu
jõuan mõtte ära kanda
võib-olla kriitilisim vajutus

*

NII KÕIK JÄÄB VAIT JÄÄB
AINULT SAHIN EETRIS
külmkapi vaevukuuldav urin köögis
ning igas tolmust vabastatud meetris
toaseinalt alla aknalaua varju
üks uni minus tuimalt tõstab pead
üks uni ajab vapralt metastaase:

on e l u keskne igas elu nöögis
ja mitte nöök ka siis kui kisub jalust

ma võtan raamatu ja avan tagant
ja mõtlen mida mina nolk tean valust
ja vaatan külmas mõranenud vaase
ja vaatan
ette
otse selja tagant

*

kui õmblusi hoolega peita
siis püsime valatud
siis lõpuni proovime läita
kõik salaja alatud

kui hämaras lakkavad käänud
me katsume järele
kas ammusest niidist on jäänud
veel midagi järele

kes ütleb et peab m e i e kude
kesk pehkivaid sugupuid

ma jälgin
ja õhtu on pude
narmastes tüdrukuid

05.05.2012

ma justkui kartes et see tuuldub mälust
käin Sinu nimi huulil tagatreppe
kui tuled taipan vaevalt öelda: tere
kui tuled taipan vaevalt öelda: kallis

öö oma on ja uskumatult ere
teed kobame kui koridori hallis
ma vaatan Sind siis mõtlen Sinu ilust
ja unustan me vaikse kokkuleppe

JA LINNA TUHMORANŽ KÄIB HELLALT ÜLE
KÄIB HELLALT ÜLE IGA MEIE LIITE

kui palju teineteise satelliite
selsamal hetkel sellessamas majas
toasoojast astub tänavale talve

ma naeratan kui üle annan valve
ühtaegu siin ja ühes teises ajas
ning k e s t a loodan
seekord ületalve

incogitor

me kohtume kasemattides
kuus minutit enne kuut
Sa jõuad kui kõmatab lattides
aastapäevasaluut

jaa ainult et uutes trükkides
must märki enam ei ole
pooltervena püsid tükkides
kahele klaverile

paar kvartalit eemal vettides
käin peoga fassaadepidi
kui palju mu rikošettides
on seda mis tõesti pidi

*

Teepiiretel sinatab homme
hea on et ei teieta
mul pikalt on rääkida komme
nüüd pigem ei heieta

MU
SÕNA
ON
KÕIGEST
MU
SÕNA

Need jutud mis tehti ei kehti
kõik muutub Me mõlema
aknal pean ainiti vahti:
mul õued on lükata lahti

Kui õde peaks tulema

*

mul on üks uni
nõukaaegne maja
Sa ütled kodu
mul jääb uskuda
kuus kord käin all siis ikka leian aja
kuus korrust kivitreppe laskuda

ma tulen niisiis koju vihma kallab
kui hääli kostab kangialuses
kaks meest üks räägib teine vaatab alla
hääl plekine ja mingi valu ses

kõik vajub vastu klaase äigab vesi
kõik vajub aga mehed lõövad käed
Moneta tuleb kojast tasakesi
siis lähen kuskil mürisevad saed

Moneta istub trepil peseb jalgu
kuu loojub ja ta jagub jäägita
on mõistmaks lõppu tarvis teada algu
on mõnda mida veel ei räägita

&

ma lugesin ta surmast ajalehes
ja oleks nagu pisut ärganud
kui ilmateate juurest lahti tehes
sain lõike muidu poleks märganud

Sa olid haiglas ja ma kartsin väga
õhk sirelite lõhnast oli tiine
ja juuni laulis kardinate taga
MONETA
MONETA
MNEMOSYNE

LINDA-MARI VÄLI

VANAEMA TUBA

On kummaline, et kuigi ma sellest ajast midagi ei mäleta, on see mu isiksust ja olevikku vist rohkemgi kujundanud kui tõelised, see tähendab mulle enesele kuuluvad lapsepõlvemälestused. Needki pole ju muud kui üks lõputu lugude jada, mida enesele tagantjärele vesta ja kes saakski öelda, et mu enese lood on teiste omadest kuidagi tõesemad. Lõpuks ei ole ju olulised mitte lood ise, vaid nende mõju, ja kõige mõjukamaks on minu mälestustes kindlasti saanud vanaema lugu. Veel praegugi painab see mind, ei lase unustada.

Nagu öeldud, ei mäleta ma sellest ajast midagi, isegi mu vanem vend suudab vanaemast vaevu midagi meenutada, õest rääkimata, need aga, kes tulid peale mind, ei saagi midagi teada. Nad elavad samasuguses jutukatketest kokkuõmmeldud minevikumaailmas kui minagi, aga võib-olla see kõik polegi neile nii tähtis. Omavahel me sellest ei räägi. Need on tõesti vaid jutukatked, peaaegu sosinad, mida vanemate inimeste, peamiselt ema pillatud märkustest kokku olen korjanud põimimaks lõpuks kokku seda lugu, mis on mind nüüd kummitama jäänudki. Võib öelda, et see lugu elab minus edasi – mu hirmudes.

Õigupoolest oli „vanaema” mu vanavanaema, aga kõik kutsusid – ja kutsuvad siiani, ehkki nüüd on tema ja kõik temaga seonduv unustusse vajumas – teda ainult nii. Vanaemaks. Ta oligi meist ju kõige vanem, ta oli meie kõigi sündimise vältimatu, algseim jõud, ja see tuba, kus ta nii ammu, minu mäletamisruumitagusel ajal elas, on ikka veel vanaema tuba. Vaevalt keegi meist mõtleb, mida see sõnapaar õieti tähendab, seda öeldakse sama masinlikult, kui öeldakse „köök” või „esik”. See on meie maja ülemise, kolmanda korruse tagumine kamber, teatud mõttes lõpp-punkt või ääreala, veel rohkem räämas ja luitunud kui tollal, vanaema eluajal, ent nüüd on selliseks muutunud terve suur maja – tühjaks ja pudenevaks nagu keha, millest on lahkunud elujõud. Nüüd on kõik laiali lennanud: mu vennad ja õed, onu oma lõhkise, tädi alles kujuneva perekonnaga; isa vanemad on surnud ning ainult tema ja ema elavadki veel siin, kahekesi

selles hiiglaslikus õõnsas majas, mille ühteainsasse tuppa nad on pugenud, kuna ülejäänud kambrid ja korrused vaikselt kopitavad, lagunevad – ma ei tea, miks nad ei võta üürnikke, võib-olla ei suuda kumbki taluda mõtet võõrastest, asjassepuutumatutest isikutest selles kunagi nii sugukondlikkusest läbi põimunud pesas – ja ma kujutan ette, et suurte talvekülmade ajal paugub pakane vanaemagi toas. See tuba jälitab mind, eriti unedes, nendes tegelikkuse hämarais, ometi alasti peegeldusis, ja ainult mõnel korral aastas, neil erilistel puhkudel, üksikutel tähtpäevadel tuleme veel kõik siia lapsepõlvemajja kokku: mina, mu vennad ja õed, nende mehed ja naised ja lapsed, isast nii palju noorem tädi oma perekonnaga, vananev onu, alati üksinda. Korraks on kogu maja peaaegu nagu vanasti – vähemalt mis puutub sellesse lärmi ja tunglemissesse, kaosesse, milles tekib kord vaid lahusoleku läbi.

„Kust te selle veel välja koukisite?” küsib mu vanem õde ühelt oma tütardest, kui see koos teistega trepist alla tormab, esimesele korrusele, elutuppa, mille mu iga aastaga ikka tasasemaks jääv ema üheks õhtuks üles on vuntsinud, otsinud suurtest, pisut koitanud kappidest välja tikan-ditega kaetud linad ja rätikud, katnud nendega lauad ja puhvetikapi, klop-pinud kardinad ja täitnud suured klaasvaagnad omaküpsetatud kookide ja pirukatega, mis on ikka veel sellised, nagu nad olid mu lapsepõlves, ja ometi mitte, sest nüüd on tainas poest ostetud, pisut maitsetu, ja kõigel on mingi kadumise, hääbumise hõng.

„Õelge mulle, k u s t te selle välja koukisite?” tõstab vanem õde häält, sest tema pihku on pistetud mingi pisike, tolmunud karp, millelt kumavad vaevu mingid märgid – vist Tallinna siluett teravneivate tornitippude meelevallas, nagu see tol ammusel, karbi sünniajal veel olema pidi –, aga lapsed jooksevad juba edasi, nad ei püsi tõesti sekundikski paigal, ja kas tõesti olime meiegi kunagi sellised? Ma ei suuda seda uskuda, võib-olla on ühes kõige muuga muutunud ka lapsed.

„Vanaema toast,” kilkab üks neist ja juba jälle on nad kadunud, vaid minu kõrvus kumiseb veel see mõistatuslik sõnapaar, mis hämmastaval kombel isegi selle põlveni on kandunud, omamata enam mingit tõelist tähendust, ja mu õde hoiab pisut nõutult käes seda kopitanud, tolmunud karpi, mille kaanel on väikesed sõrmejäljed, poetades selle lõpuks märkamatuult lauanurgale. Me räägime edasi, korraga on elutuba nii väikseks jäänud, igast nurgast kajab kellegi hää, kostab naeru, ja ema pea on pisut langetatud, isa kõhatab kurgu puhtaks ja hakkab oma aeglasel moel ajalehesündmustest rääkima, ja ma näen – või arvan end nägevat –, et

nad on õnnelikud, mu isa ja ema, selle üürikese elu eest, mille sees end veel pisut sirutada, ja võib-olla on õnnelikud ka mu vennad ja õed, onu ja tädigi. Ainult mina vaatan seda karpi, seda taaka meie mälestustest, mis on üha tähtsusetumad, üha rohkem ununenud, ja ei saa kunagi teada selle lugu, nüüdseks tolmu ja kõdu osa, juba praegu üldises unustuses peaaegu nähtamatuks muutunud, sideme kaotanud. Ja ma mõtlen, et keegi ei räägi enam vanaemast, keegi ei küsi, mis vanaema selles karbis hoidis ja kust ta selle sai. Aga on temast siis kunagi öieti räägitud? On ta olnud kunagi midagi muud peale nende sosinate, mis vaid minu kõrvus veel kumisevad ja mida tahaksin tegelikult vist isegi unustada?

Ta kihutab jälle läbi toa, see laps, see väike tüdruk, haarab lauale poetatud karbi ja tuiskab edasi. Ainult mina märkan seda ja ma tunnen hetkeks kahetsust, sest nüüd ei saa ma iialgi selle sisse piiluda, aga mida see mulle annaski? Vaevalt mu lugu sellest midagi võidaks. Vahest hoidis vanaema seal mõnda ehet, võib-olla kuivatatud lilligi, aga minu sündimise ajaks seisis see arvatavasti juba aastaid tema lauanurgal puutumatuna, kadunud vanaema enesegi jaoks. Küllap oli see karp nagu ta isegi – unustatud sellesse väikesesse, hämarasse kambris, mille ainsat akent katsid nii tihedad metsviinapuuväädid, et valgus vaid vaevu läbi paistis ja tuulutamiseks sai lahti lükata kõigest kitsa prao. Vanaema tuba oli justkui mingi võõrkeha ülejäänud maja küljes, mis lausa kihas elust. Alumisel korrusel elasid mu vanavanemad koos mu noore tädiga, teisel onu oma vagatseva naise ja kahe tütreaga, kolmandal aga pesitsesimegi meie, isa ja ema, mu vanem vend ja õde, mina ise, ja hiljem sündisid veel väike õde ja väiksem vend ja meid sai tõesti palju. Aga selles kõige pimedamas, kaugemas kambris elaski vanaema. See oli vanaema tuba.

Ma ei kujuta ette, mida ema tundis, kui ta kitsukesest, võõrastega täidetud ühiskorterist sellesse suurde, sidemetest pungil suguvõsamajja toodi. Arvatavasti kergendust, aga võib-olla ka pisut hirmu, vähemalt nõnda oleksin tundnud mina. See korrus oli aastaid seisnud üsna tühjana, vaid vanaema ja isa päralt, ent üks mattus tolmu oma tagakambris, teine oli jälle harva kodus ja alles ema tulekuga muutus kõik. Koos temaga tulid peagi ka mu vend ja õde, toad said äkki täis lärmi ja kihutamist, kõike seda, mida me nimetame eluks. Isa oli ikka veel harva kodus, töö võttis suure osa tema ajast, aga sellest hoolimata terve ülemine korrus aina kajas ja killkas ja tasapisi pidid need uued hääled imbuma läbi tagumise kambri tolmunud seinapragudegi. Pikkamisi pidi vanaema teadvusse jõudma taipamine, et kõigel lasunud tardumus, see surmakangestus, oli asendumas

millegi muuga, millegagi, mis oli tema jaoks võib-olla sama unustusse vajunud kui tema ise elu jaoks.

Vanaema oli selleks ajaks juba aastaid peamiselt voodis lebanud. Hommikul tõi keegi talle putru, hiljem lõunasööki ja teed, aga kuna kõigil olid aina tööd ja tegemised, muutus see vähene hoolitsus, mis vanaemale osaks sai, ikka rohkem vaid tüütuks kohustuseks, seda enam, et koos vanaema kehaga tuhmus ka tema teadvus ja sel lõputul lalinal, mis ta suust aina voolas, polnud aru ega otsa ja see täitis tema üksikud külastajad vaid tülgaastusega. Sel vanaemal, kes nüüd armetult voodis lebas, krimpsus ja nõder, polnud enam mingit pistmist tolle teise, nüüd mälestustemaastike asukaga, tugeva ja reipa, terve maja kandja ja laste kasijaga. See mälestuste vanaema oli hääbunud nii ammu, et muutus tõelusest pikkamisi müüdi, kuna see, kes lebas tema asemel tagakambri voodis, polnud enam õieti keegi. Kõigest põrm, mis polnud veel rahu leidnud, pikaleveninud, pea-aegu ebaloomulik viivitus elu ja surma piiril.

Aga ema saabumine tõi tõesti muutuse. Enam ei täitnud seda korrust ainult vanaema vaevukuuldav pomin ja maja ootamatud nagingad, vaid elava perekonna hää. Ma usun, et mõnikord lükkas ema tagakambri ukse pisut vallagi, et valgust ja õhku sisse lasta, aiman, kuidas mõte sellest tolmu sisse kängitsetud viletsusest teda häiris, ja küllap see mõjus nagu külma ihu peale pandud soe käsi. Aegamisi kandus elu ühelt kehalt teisele, veri hakkas taas voolama, puna tuli tagasi. Arvatavasti keeras vanaema end esmalt voodis pikkamisi, kergitas nõksak nõksaku haaval, kuni suutis ühel päeval istukile tõusta. Paljudest tema vanad, rähmas silmad läbi toa üldise halluse seletasidki, aga võib-olla kumas just sel hetkel praokile vajunud uksest teise toa ebamaist valgust ja pikkamisi alustas vanaema oma rännakut läbi tolmu ja pimedade kambri, nagu tõuseks ta maa alt, lausa hauast.

Ma vaatan üle laua ema poole – ta on ikka nii vaikne, malbe ja endasse-tõmbunud, ometi õhkub temast alati ka midagi sooja, lähedast. Keegi ei paista teda tähele panevat, kõik on nii lärmakad, üldisest melust haaratud, aga ma tean, et kui tema väike kogu selle laua tagant puuduks, kaoks ka see õhin vendade ja õdede, vanemate ja nende laste vahel, võib-olla vaid lapsed ise püsiksid üksteisele truud, sest lapsed kipuvadki tingimusteta hõimudeks koonduma. Ema nägu on nüüd hallim, vagusid täis, selg kühmu vajunud ja üldse näib ta olevat kuidagi hapram – kondiseks on jäänud tema kunagised sitked õlad –, aga tol päeval, kui vanaema ootamatult tagakambri uksele ilmus, pidi seda tugevat keha kindlasti mingi

nõrkushoog tabama. Ema päevi täitsid siis vaid askeldused, või vähemalt nii ma seda praegu näen, nii on see mulle alati meenunud: lapsed ja ülekeevad pajad, nühkimine, rapsimine ja rakkus käed, aga ometi ei väsinud ta, ei paistnud tüdivat, justkui olekski kogu see rabelemine mingi elu tõsi-asi ja paratamatus, kihutamine ei millegi poole mitte millegi eest. Ma ei tea, kuidas ta seda kõike küll jaksas, sest minul pole ialgi nii palju jaksu olnud, ialgi pole minus olnud seda rõõmu elu ränga suuruse kandmiseks.

Ent sel päeval, kui vanaema lõpuks ukسلävele ilmus, tundis ema viivuks nõrkust. Vanaema pikad, hallid, pulstunud juuksed langesid sorkate salkudena näole, paokile vajunud suu mustendas krimpsus auguna, vanunud öösärk oli pesematuses hall ja selg nii küüru vajunud, et ta pidi emale silma vaatamiseks pea kuklasse ajama. Võib-olla vallandus ema huulilt siis summutatud karjatuski, ent selle peale tõmbus vanaema kindlasti tagasi nagu ehmunud loom ja emal hakkas häbi. Küllap ta naeratas siis, naeratas nii, nagu ta ikka naeratab – justkui oleks sind ammu oodanud, meeles pidanud – ja sellest naeratuses vanaemale piisas, et astuda oma varjutaolisest olusest valgusse, rebida end lahti tagakambri tolmust ja hämarusest, unustusest enesest.

Sellest päevast peale sai vanaemast ema alaline saatja. Sussidesse kängitsetud jalgade vaeviline, aga järjepidev sahin ei kadunud tema selja tagant ja ühes sellega kandus läbi tubade ka lakkamatu pomin, mis läks iga päevaga valjemaks. Mina olin selleks ajaks juba sündinud, ema õlgadel lasuv koorem veelgi kasvanud ja vanaema alaline lähedalolu hakkas teda üha enam häirima, see lausa rõhus. Need segased, süüdistavad lood sündmustest ja inimestest, kellest ega millest emal aimugi polnud, see kärisev, tige hää! hakkas muutuma ainsaks hääleks, mis majapidamisest veel kostis, vähemalt ema jaoks, ja varsti tundis ta, et tal pole enam üldse asu. Hommikuti üritas ta tõusta aina varem ja vaiksemalt, tippis kööki kikiparvul, ei julgenud tee jaoks vettki keeta, lunastamaks nõnda mõnd üksinduse- ja vaikusehetke, ent juba tõusid ka lapsed ja peagi kostus tagakambri ukse kägin, siis lohisevad sammud, mida ema ühtaegu kartma ja vihkama oli hakanud, ja üha valjenev pomin, millest võinuks arvata, et vaid see hoiabki veel vanaemal hinge sees, voolab vere asemel ta kuive-tunud soontes ja tuksub südames. Mõneks ajaks sai ema koos lastega õue põgeneda, peita end parkidesse, tänavaile, aga see aeg oli üürrike ja küllap kummitas ta silme ees ka siis vanaema viirastuslik lõust, kujutus sellest hallist, pingule tõmbunud näost – vaid huuled liikusid vaevumärgatavalt – ja koondatud tähelepanust, et kas ei kosta ukse tagant juba ema samme ja

laste kisa. Trepist üles ronides tundis ema, et nad ei lähe mitte koju, vaid hoopis vanaema juurde, kopitanud kambrisse, mille vari näis nüüd laotuvat üle terve suure maja.

Ema kannatas vaikides, ent rõõm oli tema päevadest läinud. Vaid neil hilistel öhtutundidel, kui isa töölt tuli, sai kodutunde veel tagasi, sest siis tõmbus vanaema oma tuppa, nagu kardaks ta midagi. Ent neid üürikesi rahuhetki oli ema jaoks liiga vähe.

Muidugi, võib ju mõista vanaema, kindlasti võib. Liiga kauaks oli ta jäetud oma hämarusse, üksi ja hüljatuna, ainsateks kuulajateks seina ääres viirastuvad vaimud, kes vahel võib-olla inimesekujulisekski moondusid, ent ema oli siiski midagi muud, püsivam ja tõelisem, ta ei hajunud ootamatult õhku ega jätnud endast maha tühja kambrinurka. Samamoodi võib mõista ka ema – kuigi ta õlad polnud haprad, ei suutnud need siiski lõpmatuseni kanda, seda enam, et õigupoolest ei ühendanud teda vanaemaga miski, mitte mingid mälestused ega side, isegi mitte hääbuv armastus, ja nii vajuski ta ikka enam kõssi, tema silmad jäid auku ja nahk kahvatus, aga keegi ei pannud seda eriti tähele, sest mida muud võiski oodata ühelt kolme väikese lapsega emalt, koduperenaiselt, kes päevad läbi tööd rühmas ja pealegi polnud ka teistel palju kergem.

Ma vaatan ikka veel ema poole – nagu tema, nii ei paista ka minu vaiki mist keegi tähele panevat, juttu jätkub meietagi piisavalt – ja ma tahaksin teada, kas emagi mõtleb vahel kõigele sellele tagasi, ma tean ju, et kunagi ta mõtles, miks muidu ta mulle nii paljust rääkis, ent võib-olla on need mälestused nüüd lõpuks rahu leidnud, mis sest, et said alguse siitsamast, vaid kaks korrust kõrgemal kopitavast hämarast kambrist, ja praegugi kuulen ma laste samme trepikojas, kui nad üles ja alla jooksevad, läbi terve maja, selle kaugeimatesse soppidessegi poevad, vanaema tuppa.

Kõik jõudis oma haripunkti jõuluööl – veel praegugi on mul sellest alles üks kolletanud kaart, milles vanemad mind esimeste jõulude puhul õnnitlevad. Ema oli terve päeva küürinud ja keetnud, saatjaks laste kisa ja vanaema lakkamatu podin. Ta kattis parajasti lauda, valas suurde klaasvaagnasse kotitäie krõbisevaid, kirevaise paberisse mähitud komme, mis olid tol ajal suur haruldus, sest need olid välismaalt saadud, lääne kaup, ja juba kuid ootasid need kapis erilist puhku, sest niisama ei sobinud neid süüa. Ema läks kööki praadi vaatama ja taipas alles mõningase hilinemisega, et lohisevad sammud ei järgnegi talle. Kõik oli vaikne, isegi lapsi polnud kuulda ja ema unustas äkki prae, pikkamisi vajus ta taburetile istuma ja jäi enda ette jõllitama, tühjalt ja tardunult, nagu oleks ta korraga välja

lõigatud sellest köögist ja elust, nagu oleks see kõik kaotanud oma tähenduse ja sunni. Mõneks hetkeks jäi maailm vakka ja tema täiesti üksinda. Mõneks hetkeks ta peaaegu lakkas olemast.

Praegugi on meil laual kommid, küllap veel hõrgumadki, ent nüüd ei hooli neist keegi, võib-olla vaid lapsed, kuid nemadki on vist liialt üle toidetud, liialt haaratud oma mängudest. Kui ema lõpuks tõusis, praeahju kinni keeras ja tuppa tagasi läks, lõi ukselävelt avanev pilt ta pahviks: mu vend ja õde mängisid rahulikult elutoa põrandal, mina magasin, aga laua juures küürutas vanaema, selg veelgi enam kõssi vajunud, nii et tema pikad hallid juuksed langesid salatikaussidesse, käed värisesid, laup pärlendas, aga kurnatusest hoolimata haaras ta klaasvaagnalt üha uusi komme, harutas neid kiiruga paberist lahti ja toppis suhu, mõned kirevad paberid krõbisesid tal isegi hammaste vahel, ja kuigi tema põsed juba viimase piirini pungis olid, nii et kakaokarva tatti nirises alla mööda lõputuid lõuakortse, ahmis ta ikka veel edasi nagu vaenlase tagalasse jõudnud sõdur – kiiruga, enne kui tabatakse, justkui oleks tema eluülesandeks pista kinni viimnegi komm, ja kui esimene ehmatus emast mööda läks, kargas ta kriisates laua juurde. Mu töökas, allaheitlik, alati nii malbe ema! Korraga oli temast saanud lõukoer!

„Kuidas sa julged!” röögatas ta, tõmmates vanaema kommikausist eemale – tolle suu matsus ikka veel. „Oled sa loom? Elajas?!” Ja kätega vehkides, süüdistusi pildudes lähenes ta vanaemale, nii et tolle silmad õudusest pärani vajasid ja ta ähmiga taganes, takerdudes oma narmendavasse öösärki, peaaegu kukkudes, huuled kakaokorpas ja suu ikka veel matsu-mas, justkui oleks see mingi temast lahus seisnud masin. Ta taganes oma kambrisse, mille ukse ema pauguga kinni lõi, tol hetkel ilmselt taipamatagi, millest kogu see vihahoog, räige ja meeleheitlik, sest siis näis asi tõesti vaid kommidest seisnevat, armetuis ja tähtsusetuist.

Muidugi, see lugu on paljuski mu kujutus, tegelikult on mul teada vaid mõned üksikud sündmused – vanaema vabanemine oma kambrist, ebamäärase vastumeelsuse tärkamine emas, need õnnetud kommid –, mu käes on vaid luustik ja nüüd kasvataksin nagu liha selle peale, puhuksin sisse hinguse. Ometi piisab mulle neist üksikuist tükkidestki, sest millegipärast tunnen, nagu taipaksin kõike niigi. Ema viha loomulikult lahtus varsti, küllap tundis ta enda vastu põlgustki – mingite tühiste kommidest pärast söimata vanainimest! Trepikojast kostusid sammud – pere tuli kokku, juba õhkus kõigest mingit kergust ja rahu, ja kui ema tagumise kambri uksele koputas, selle lahti lükkas ja vanaema tasakesi hüüdis, siis

tundis ta kindlasti kahetsust ja häbi. Tuba oli täiesti pime, isegi alaline pomin oli lakanud, ja läks aega, kuni ema selja tagant tulvavas valguses voodis kõrguvat kühmukest eristas. Vanaema lebas seal külili, näoga seina poole, tekk peaaegu üle pea tõmmatud, nii väike, nagu oleks ta ainult mõni laps. Ema hammustas huulde.

„Me ootame sind,” ütles ta veel, aga keegi ei vastanud, kühm ei liigah-
tanudki ja ema läks tagasi teiste juurde, jättes ukse kutsuvalt praokile. Vaagen viimaste kommidega lebas laual nagu midagi piinlikku ja ema hoidus sinnapoole vaatamast. Keegi ei küsinud vanaema järele, ta ei tul-
nud nagu meeldeggi, ainult ema tundis, kuidas miski temas rõhus, tume ja ängistav. Lapsed mängisid oma uute leludega, naerdi ja aeti juttu ja küllap oli kõik üsna samamoodi kui praegugi, palju aega hiljem, isegi ema vaiki-
mist vaevalt et tähele pandi, sellega oldi harjunud. Aga tegelikult oli ema veel vaiksem kui tavaliselt; ta aina piilus tagakambri poole, aga keegi ei tulnud sealt, uksepraost paistis vaid pimedus.

Magamamineku eel käis ema veel ukse taga kuulatamas ja kuuliski – pominat. Aga nüüd ei saanud ta enam ühestki sõnast aru, nüüd ei tund-
nud ta isegi vastikust, ainult see tume ja ängistav tunne rõhus üha enam. Läks aega, kuni ta sellest kommiloost üldse kellelegi rääkis, ta oli nagu pikalt põdenud patukahetseja, aga ükski meie perekonnast ei mõistnud teda hukka, kõigest naerdi, ja mulle paistis, et see naer ja leplikkus vaid süvendasid üldist süütunnet temas.

Pärast neid jõule vanaema oma toast enam välja ei tulnudki. Elu läks edasi nagu enne, tagakambri vaikne, alaline pomin hajus meie pere üldi-
sesse lärmi, keegi käis sinna toitu viimas, kasimas, ja sellega need üürikesed külaskäigud piirdusidki. Aga ehkki kõik näis nagu varemalt, arvan ma, et ema jaoks oli midagi siiski muutunud. Nüüd oli ta vanaemaga mingitpidi ühendatud, selle süütunde, väljapääsuta kahetsuse läbi kokku seotud, ja selles ühenduses oli midagi halvaendelist, kurja, mida ema enam kuidagi parandada ei suutnud. Küllap hakkas ta ust taas lahti lükkama, rääkis las-
tega üleliia valjusti, et kostaks tahatuppa ära, ent nüüd ei järgnenud sellele mingit mõju – vanaema lamas ikka ühtviisi oma voodis, näoga seina poole, ja tema tasane pomin tundus rohkem vaevukuuldava sahina või hõõrdu-
misena, mitte elava inimese kõnena, keele ja häälikuina.

Lapsed vajuvad kisades elutuppa, mu vanem õde on nad ülevalt alla kupatanud, ja ema tõuseb oma kohalt, tal on aeg kohvi keeta. Nii käib see
meie peres alati, juba aastaid, aastakümneid – lõpuks keedetakse kohvi, siis lõigatakse tort lahti. Kõik need koosviibimised on nagu üksainus, see

on pide meie elude üldises kaoses. Võib-olla just seepärast tullaksegi ikka uuesti kokku: ehkki kõik on muutunud, järgneb kohvile ikka tort, alati samamoodi. Ainult lapsed ei taipa sellest veel suuremat, aga võib-olla taipavad nemadki, võib-olla on nemadki juba selle kestvuse lummuses, ma ei tea.

Mõne kuu pärast vanaema suri. Küllap tundsid kõik – ka ema – sellest kergendust, sest vanaema oli tõesti saanud koormaks ümbritsevaile ja nähtavasti iseendalegi. Selles surmas avaldus loomulikkuse vajadus. Kui mu nooruke tädi vanaemale õhtust suppi läks viima, ei hinganud too enam, tema pilk oli tardunud, nahk nagu vaha või elevandiluu, ja öösel süüdati tema toas küünlad. Sellele järgnenud vaikuses taipas ema mõningase hämmeldusega, et enam ei kostagi tagakambrist seda alalist pominat, mõistetamatut ja hauatagust, ja nüüd hingas ta tõesti kergendatult, tundes lõpuks, et mingi koorem on tema õlgadelt võetud, tume ängistus läinud.

Järgmisel hommikul, kui vanaema kangele, juba tähenduse kaotanud kehale järele tuldi, pesi ema aknaid. Ta tahtis kõik vana maha pühkida, puudutada iga lapikest sellest korterist, nagu kevad puudutas akna taga maad, ja küllap oli oma osa vanaema surmalgi, sellel üldise vabanemise tundel. Surnuvedajad olid tugevad, punetavad mehed, ja ema saatis nad ukseni, isegi naeratas, asudes seejärel uuesti elutoa akna kallale – päike murdus ühest praost, mille mu vanem vend mänguklotsiga löönud oli, ja akna taga õõtsus kerges tuules meie maja mänd. Ema jäi seda vaatama, sest päikese käes paistsid männiokkad lausa kuldsena, nende lõhnagi võis peaaegu tunda, ja ta sulges silmad, tõmmates õhku mõnuga kopsudesse, kui keegi tema kõrval äkki ohkas. Ta pillas lapi käest ja vaatas kohkunult ringi, aga kedagi ei paistnud, ainult vanaema toa uks oli kergelt paokile vajunud. Päikesesse kastetud elutoapõrandale jäi sellest pikk must triip. Ema ronis taburetilt maha ja küünitas lapi järele, aga tema rahu oli rikutud – põrandale langenud triibus paistis midagi kõhedat.

See kõhe tunne ei jätnudki teda enam. Päevad möödusid, ema läks edasi oma tavapäraste toimetustega, ent sageli heitis ta pilgu üle öla, vanaema toa poole, mille uks seisis nüüd alati kinni, sest keegi ei avanud seda enam, ei käinud seal, ja vahel haaras teda äkki mõistetamatu õud, nii et ta tahtis sealt põgeneda, ent suutis end ometi tagasi hoida. Võib-olla arvas ta, et hakkab hulluks minema, aga millegipärast kahtlen ma selles. Midagi muud pidi seal olema, mingi teine tunne. See juhtus üheksandal päeval pärast vanaema surma – ema oli mu venna ja õe ära toitnud, minu magama pannud ja diivanile heitnud, kui talle korraga tundus, nagu kuuleks ta

midagi. Ta tõstis pikkamisi pea ja vaatas tagakambri poole – äkki tekkis temas meeletu soov kiskuda lahti see uks, seista silmitsi ükskõik millega, mis seal siis ka ei oleks. Nüüd oli ta juba päris kindel, et keegi kõnnib tagatoas. Need sammud olid talle liigagi tuttavad. Ta kangestus toolil, suutmata end liigutada, suutmata midagi teha, sest vaistlik soov haarata lapsed ja põgeneda – see oli mõeldamatu.

Mu venna laotud torn kukkus äkki kolinaga ümber, ema võpatas ja langetas pilgu. Vend tõstis pea ja paistis kuulatavat. Lõpuks ütles ta: „Vanaema jalutab.” Siis kummardus ta uuesti klotside kohale ja jätkas oma läbikukkunud üritust, aga ema vaatas teda õudusega. Tagatoast kostis ikka veel see vaevukuuldav, sussis jalgade ebamäärane sahin.

Sellest päevast peale langes tervele majale mingi imelik õud, nii ema tundis. Miski nagu jälgis teda, jõllitas, ja see nähtamatu, tabamatu pilk paistis emale kuri, lausa ähvardav. Ajuti tundus, nagu kuuleks ta tagakambrist hääli – susside sahinat, vaevukuuldavat pomisemist – ja emal tekkis soov kas uks lahti paisata või põgeneda, peita end sootuks. Aga ta ei teinud kumbagi, tardus vaid, kuulas kangestunult ja katsus end veenda, et tegelikult neid hääli pole. Kuid paine süvenes iga päevaga. Lõpuks rääkis ta sellest isale ja too sai peaaegu kurjaks.

„Pole siin midagi,” pahandas ta. „Sa kujutad seda endale ette. Surm on sind ehmatanud.”

Ja ema ei vaielnud talle vastu, aga polnud temaga tegelikult ka nõus. Midagi seal siiski oli, tundis ta, ses majas, neis tubades, hämaras kambris, mille ust ei avanud nüüd kunagi keegi ja mis muutus veel mahajäetumaks kui varem, vanaema eluajal. Iga mööduv päev kurnas ema ikka rohkem. Lõpuks ei saanud ta enam magada, sest alati, kui uni hakkas peale tulema, kuulis ta korraga kummalist sosinat ja võpatas ärkvele. Männi vari joonistus tänavalambivalgusest põrandale, teised pereliikmed nohisesid vaikselt. Ta keeras teise külje, surus end vastu isa ja püüdis uuesti magama jääda, ent kõik kordus taas. Alles vastu hommikut õnnestus tal lõpuks tukastada, aga peagi ärkasin mina ja lõpetasin oma nõudliku kisaga ka selle üürikese une.

„Ma ei kujuta seda endale ette,” kurtis ta isale ikka sagedamini. „Siin on midagi. Midagi ... võõrast.”

Ja ühel õhtul, kui ema oma jutuga taas alustas – küllap oli isal olnud eriti väsitav päev, ta istus parajasti voodiserval ja kiskus särki üle pea –, katkes korraga isa kannatus. Ta kargas ärritunult püsti.

„No mis siin siis on, pagan võtaks?” käratas ta nii, et ema võpatas. „Näidaku end!” Ja ta virutas rusikaga vastu tagumise kambri ust, lüües

sealt lahti mahakooruvat värvigi. Sellele järgnevat on raske kirjeldada, ema pole sellest jutustades kunagi leidnud päris õigeid sõnu, täpseid ja tabavaid. Tean vaid, et peale seda lööki tardusid nad mõlemad, ema ja isa, kuna läbi terve korruse kandus mingi ebamäärane kumin, nagu oleks isa löönud ukse asemel gongi. Mõlemad tõstsid millegipärast pilgud, aga laest ei paistnud midagi, ainult aja jäetud plekid ja kulumislaigud, nii omased. Ilmatu pikk aeg näis mööduvat, enne kui kumin lõpuks hääbus ja toas taas vaikselt jäi, aga nüüd tundis ka isa ebamäära kohedust ja kellegi pilku kuklas.

Sel õhtul läks ta alla ja rääkis teistele, et vanaema toaga on midagi pahasti. Miski on jäänud sinna, mida olema ei peaks ja ta ei oskavat täpselt seletadagi. Aga isa üllatuseks ei kahelnud keegi tema sõnades.

„Veel pole möödunud neljakümnet päevagi,” ütles onunaine tähendusrikkalt, nagu peituks neis sõnades mingi varjatud mõte, ja isal läks veidike aega, kuni ta mõistis, et naine mõõtis aega vanaema surmast. Aga miks just nelikümmend päeva, sellest ei saanud ta enam aru. Teised olid vaikselt jäänud – näis, nagu mõtleksid nad millelegi, millest rääkida oli liiga rõhuv.

Varsti pärast seda tõi onunaine koju ühe kogudusemehe. Onunaine oli meie perest ainus, kes käis kirikus ja luges söögipalvet, seepärast ei imestanud keegi selle üle, tunti vaid kergendust, sest teised ei osanud õieti midagi ette võtta. Kogudusemees tundus kuidagi turtsakas, tõre. Ta kandis tume-dat ülikonda ja vahtis üle ema õla, nurka.

„See oleks nagu kusagil siin ...” lausus ema ebamääraselt, tehes käega laia kaare üle terve korruse, aga siis jäi käsi nagu iseenesest vanaema toa poole rippu. Kogudusemees põrnitses suletud ust. Lõpuks hakkas ta oma ette podisedes ringi käima, visates ühte ja teise nurka väikesest pudelist püha vett. Kui ta vanaema toani jõudis ja ukse lahti lükkas, lõi ninna kopituse ja tolmu imal lehk. Mees kõhatas ja astus kambrisse. Ema jälgis seda kõike ukselävelt, libistades pilgu üle inetute voodikastide ja vanunud madratsi, väikese, koli täis laua, seintelt kooruva tapeedi ja narmendava vaibakese. Midagi polnud siin vahepeal muutunud. Korraga tundis ema kirjeldamatut kurbust, see lausa vajus talle peale ja ema pidi end tagasi hoidma, et mitte nutma puhkeda. Mees jõudis oma toimetustega lõpule.

„Nüüd peaks paremaks minema,” pomises ta, põrnitsedes ikka veel üle ema õla, ja ema noogutas, naeratas kohmetult, tundes tegelikult pettumust, sest selles mehes ei äratanud miski tema usaldust, ta ei uskunud ühtegi tema liigutust ega sõna, ja kui uks selle veidra külalise järel lõpuks

sulgus, vajus ema nuuksudes põrandale – ta oli igaveseks sellesse painesse mõistetud, oli neetud. Neetud!

Isa löikab tordi lahti – seda teeb alati isa – ja üksteise järel sirutavad teised tema poole oma taldrikud, kuhu ta siis väärikalt tordilõigu libistab, ettevaatlikult ja hoolega, et see ümber ei kukuks. Varsti on aeg minna, istuda oma autodesse ja sõita tagasi tavakaosesse, ainult mina jään täna siia, sest mul ei ole autot ja mind ei oota kodus keegi, ma võin veidi rõõmustada oma ema ja isa, kes on nii üksi, nii vanad ja hüljatud.

Kõigist ema kahtlustest hoolimata hakkas peale kogudusemehe külas-kaiku kodus tasapisi kergemaks minema. Päev-päevalt, pikkamisi tundis ema paine alanemist, kuni ei kostnud enam ühtegi veidrat häält, ei sosistanud keegi talle kõrva ja kuklas polnud enam kõrvetamas seda ebamäärast, halvaendelist pilku. Vanaema toa uks jäi üha sagedamini lahti, tolm hakkas sealt hajuma ja isa löikas akna tagant metsviinapuuväädid, lastes päikse üle pika aja sisse. Ikka veel on mul alles üks vana, mustvalge pilt, kus ma koos venna ja õega vanaema toa põrandal mängin, heledates valguselaikudes.

Kui mu vanem vend suuremaks kasvas, koliti ta tagakambrisse. Kummalisel kombel ei muutnud ta seal õieti midagi – ei koristanud vanu asju laualt, hakkas magama samal vanunud madratsil, mis oli juba haiget vanaemagi kandnud. Aga tegelikult ma ei imesta selle üle, vend on ikka selline olnud – üsna tähelepanematu oma ümbruse suhtes, küllap ta ei seostanudki neid asju vanaemaga, ei mõelnud sellest. Ent mina mõtlesin. Ma ei tea, millal kujunes minus välja see ebamäärane, mõistetamatu hirm, mida vanem vend oma väljamõeldud tondijuttudega vaid võimendas, raske on leida mingit üleminekukohta minevikust, aga nii kaua, kui mäletan, olen vanaema tuba ikka kartnud. Üksinda ei käinud ma seal kunagi, see oli liiga hirmus, ja kui kedagi teist kodus polnud, põgenesin alati alla – isegi selle toa lähedus hirmutas mind.

Hiljem, kodust välja kolides ja kõigepealt ühes, siis teises, lõpuks kolmandas kohas pidama jäädes, sai mulle tavaks mingi magusa rahuldusega vanaema toa peale mõelda. Mõnikord, kui uni ei tulnud ega tulnud – ja seda juhtus tihti –, kujutlesin meie vana maja, neid tühjaks jäänud, hämaraid korruseid, jõudes lõpuks selle kõige pimedama, hüljatuma kambrini. Manasin suletud silme ette vanaema näo, tema hallid, sorakil juuksed, ja kujutlesin teda koperdavat mööda seinääri, otsimas mind, just mind, kobamas käega õhku, et minust haarata, aga mina olin eemal, kaitsitud kohas, millest ta midagi ei teadnud, mis sai korraga nii turvaliseks,

lähedaseks. Veel hiljem hakkasin nägema unenägusid, need olid ikka ühesugused: ärkan justkui üles ja leian end hoopis oma vanast kodust, tuttavast toast, ega imestagi selle üle eriti. Kedagi teist ei paista. Korraga kuulen mingit käginat, tõstan pea ja näen, et vanaema toa uks on irvakile vajunud. Siis alles haarab mind hirm, nagu asuks selles toas midagi kirjeldamatult kurja, midagi, millest alles nüüd taipan, et see üldse olemas on ja et selle eest pole pääsu. Püüan põgeneda läbi maja, aga alati on mul mingi takistus vastas, ja alati tunnen ma kõikjal seda nimetut, väljakannatamatut hirmu millegi mõeldamatult kurja ees. Ärgates hingan kergendusega ja meenu tan jälle vanaema, seda hämarat kambrit, kujutledes, kuidas ta mind otsib ega leia kunagi, sest mina olen siin, hoopis teises kohas, tema käeulatusest jäädavalt väljas.

Tort on söödud, kohv joodud ja kõik sätivad end lahkuma – esik on lausa umbes –, hüütakse veel viimaseid hüvastijätusõnu, antakse lubadusi ja kulub ilmatu palju aega, kuni toad lõpuks tühjaks jäävad ja meie kolm – ema, isa ja mina – üksinda ukselävel seisame. Õhus on ühtaegu lahku-miskurbust ja -kergendust. Siis ema ohkab, ütleb midagi ja läheb elutuppa lauda koristama, meie isaga seisame veel veidi lävel. Külma, värske õhku mõjub peale umbset koosolemist nagu jahe vesi.

Ema teeb mulle elutuppa voodi. Tema ja isa lähevad varsti magama, soovime üksteisele ilusaid unenägusid ja juba nad taanduvadki oma piskesse kambrisse, ainsasse, milles on veel veidi eluhõngu teiste tubade kõrval, ent seegi väheke hõng tundub kuidagi haprana. Loen veidi raamatut, on soe ja hea, ehkki pisut ootusärev, ja lõpuks kuulatan, kas ema ja isa juba magavad. Kõik tundub nii vaikne. Tõusen tasakesi voodist ja hiilin paljajalu trepikotta, põrandalauad mu taldade all on külmad ja siledad, ronin pikkamisi käsikaudu kobades mööda kümneid astmeid läbi kahe korruse üha keerduval trepil, kuni jõuan selle kõige lõppu, mu lapsepõlvekoju. Tänavalamp joonistab praegugi põrandale männi virvendava varju ja ma astun edasi – igat sammu saadab kägin ja kriuksumine. Ümberringi on ikka veel nii tuttav ja ometi õhkub siit selgelt ka seda hüljatust, maha-jäetust, mis on kõigele langenud. Tuttavad kapid ja riiulid kõrguvad seinäärtes, aga enam pole neis mingit korda, kõik on tolmunud. Ma lähen edasi, tänavalamp jätab tõesti vaid nõrka, ähmast valgust, aga lõpuks näen siiski ka kõige tagumise kambri ust. Vanaema tuba. Surun endas maha peale-tükkiva, mõistetamatu himu joosta, põgeneda läbi trepikoja, alla ja alla, isa ja ema juurde, aga seisan hoopis seal nagu lummuses. Alles tüki aja pärast astun edasi.

Põrandalaud kriuksub jälle. Uks on kergelt irvakile vajunud.

KRISTJAN MÜÜRSEPP

*

kevadõhtul olid hallid silmad
ilmetud, mitte rumalusest
vaid vaikimise ahastavast
paratamatusest
sa hingasid lakkamatult
kannatamatult enesepettust
nägin seda su kiirustavast kõnnakust
ja kahetsevast hooletusest

ja ükskõik kuhu läksid
sa sidusid oma ärakantud märtsi
kangekaelselt kaela
nagu päevinäinud lemmiksalli
oli juba pime
õhk väreles küpsevate kirsside
nooruslikus kõhklusel
mina võtsin esimest korda
pliiatsi ja kirjutasin esimesed read
taevas polnd siiruvirulisi hundivarje
ega hirmutavalt külmi tähti
vaid lakke koondus mõni lakooniline element
mürgine seletamatajätmine

ma saabusin rongijaama
kolm tundi varem
vahetasin pilke
tujutu perroonitablooga
elasin kaasa kisklevatele
pulstunud tuvidele
rong ei tulnudki ning
vist elasin end sellesse hetkesse
nagu sina oma märtsi

pooltest kokku liimitud luuletus

su sõnade räbe rütm
on kui lõtv sinusoid
kui langed öistelt pilvelõhkujatelt
pimedasse lõputusse

su hele unemorbe judin
joonistab õhku kaksteist
välkuvat heeliksit
mis haihtuvad selginevas tajus

kui ärkad
vaibub muusika
ning langeb loobumise helbeid

*

mu õhtuhämaras kumavad
mineviku mustvalged fotod
muudavad aja pisikesteks kildudeks
tõmban pöidlaga üle enda
ähmase kuju
ja loodan, et olen pärast
pildil ikka alles

nullreis

koiduga kumatud
kuursaali läikival põrandal
istub üksinda
väikene vabandus

kirikukellad kõlisevad
päev otsa
haledat hälinat

*

me läheme koos minevikku
mina oma lõhkiste kulunud ketsidega
ning sina veninud
poriste tunkedega
me ei räägigi palju
vaid mõni üksik lüüriline
lehehingitsus
puhkava taeva rahulolev ohe
heliseb õhus

varsti on õhtu
aknad tihenevad
majad kaugenevad aina
horisont muutub üha hägusemaks
varsti ei ole sindki enam mu kõrval
tähed tuhmuvad ja helid kaovad.

LUMENAINE

Mark Ravenhilli stiilis muinasjutt

MEHIS PIHLA

See oli lumetormi ajal. Jaanuaris. Jah. Ei. Ei. Ei. Detsembris. See oli detsembrikuu. Kesksaig. Jõulud hakkasid kätte jõudma. Kartsin juba, et sel aastal tulevad mustad jõulud. Ei oleks just haruldus. Ei teagi, mis Robist oleks saanud, kui lund poleks sadama hakanud.

Rob on gei. Homo. Pede. Lilla. Pulgapoleerija. Peputaltsutaja. Sumpsisumistaja. Korstnapühkija. Pederallallaa. Vähemalt ta oli seda kooli ajal. Ta oli juba kolmandas klassis pärast kehalise kasvatus tundi üritanud Bryanit suudelda. Kõik teadsid, et Rob on homo. Seda oli ju kaugele näha. Rob oli ainus, kes seda eitas. Kõik teised teadsid.

Ega nüüd töö parem pole. Kõik tervitavad teda ikka samamoodi: „Tere hommikust, kakanoku.” Tegelikult me muidugi ei ütle „kakanoku”, me oleme ju täiskasvanud. Nüüd me ainult mõtleme seda. Eriti siis, kui tema ütleb vastu: „Tere. Tere hommikust. Tere. Tere. Tere.” Pehme häälikute ja ülevoolavate tunnetega. Nagu ikka. Teeskleb. Selge see. Võlts nagu valgendatud hambad.

Ta ei sobi oma neonvärvides aksessuaaridega teiste klaasimeistrite seltskonda mitte kuidagi. Ta on nagu lumivalgeke seitsme põialpoisi keskel. Kõik ülejäänud pudelivabriku töötajad oleksid nagu kurjad võõrasõed, kes teda kadestavad. Mingu vittu! Mina ei ole mingi õde! VITTU. See pederastia on nakkav. Miks ma laskun tema kategooriatesse?

Jah. Ma olen kade. Ma olen tema peale sitaks kade. Ta näeb hea välja. Ta näeb väga hea välja. Kurat võtaks, tal on täpselt selline keha, mida iga

naine tahaks lakkuda nagu jäätist. Pole ka ime. Temas ei ole grammigi rasva. Tõeline dieettoit. Iga lihaskiud on välja joonistunud. Tõeline anatoomiaõpik. Ja tema türa on nii pikk, et ta saaks sellega endal juukseid kammida. Kui mulle oleks nii palju antud kui Robile, töötaksin ma juba ammu näitlejana. Aga tema ei kasuta seda. Tema eelistab olla pihkur. Mulle tundub, et ta on onamisest sõltuvuses. Mingi fetiš peab tal olema.

Kõik küla naised jooksevad tal sabas nagu kiimas kassid. Võimalusel hõõruvad end tema vastu. Mõni naine olevat temaga kätlemisest orgasmi saanud. Aga tema neid ei taha. Tema „ootab seda õiget”. Iga kord, kui mõnd naist küla vahel nutmas näed, võid kindel olla, et ta on jälle jõudnud oma refrääni laulma hakata. TEMA OOTAB SEDA ÕIGET! Minu poolest oodaku, aga see on kõigile teada fakt, et ühtegi naist ta keppinud ei ole. Kindlasti on raske olla ainus vikerkaarevánt lähima kolmekümne miili raadiuses.

Korteri jätsid vanemad pärast surma talle. Raha neil ei olnud. Mõlemad olid narkarid. Süstisid kõike, mida vähegi andis vedeldada. Isa oli tal kunagi väga andekas klaasipuhuja. Töötas samas tehases, kus meie praegu. Loogiline. Siin külas polegi midagi muud teha. Ja nüüd istub Rob samamoodi siin. Sittagi ei teeni. Kortarit pole mõtet müüma hakata, selle raha eest uut kuskile mujale osta ei saaks. Elab siin heterokülas nagu üksikul saarel vangis.

On, mis on.

Mind ajab närvi, et ta on nii kuradi hea inimene. Nii õilis. Nii töökas. Nagu valesse kehasse sündinud ema Teresa. Kunagi töölt ei puudu. Kunagi ei joo. Kunagi temaga mingeid probleeme ei ole. See ei ole võimalik. Türa küll! Mis mees see on, kes ei luba endale suitsupausigi. Teda vaadates sain ma aru, et ametiühinguid ei loodud mitte selleks, et tööandjatele taha keerata, vaid selleks, et sellised sitased pugejad oma perfektsionistliku ajuga täidaksid seadust ja puhkaksid koos teistega. Ainus põhjus, miks ta ametikõrgendust ei ole saanud, on see, et ta on ... noh, kuidas seda nüüd öelda – loll.

Jah. Jah. Noh. Jah. Loll.

Mina ei saa aru, kuidas ta suudab ilma kanepita seda tööd teha. Võimatu. Mina läheksin juba pärast kolmandat tundi hulluks.

Halb näide.

Ja siis tuli detsember. Lumetormid. Meie maal lumetormid! Liiklus oli kohutav. Uudistes muud ei olnudki kui ainult eriteated: „Palume kodudest mitte väljuda. Palume autorooli mitte istuda. Soovitame varuda toitu, vett

ja küünlaid. Hukkunuid on juba seitse, kaheksa, üheksa, kolmkümmend kaks, nelikümmend neli.” Millesse nad surevad? Lähevad õue lumeingleid tegema ja unustavad, et seda tehakse selili lamades. Nii nad lämbuvadki. Küllap. Üsnagi tõenäoline. Pole kaua teinud. Ikka unustatakse.

Vaene Robikene ei saanud tööle tulla. Tema esimene puudumine üle ... üldse. Ta ei puudunud koolistki. Ja nüüd lumetorm. Tõesti. Lumetorm. Inimene pole oma seni elatud kahekümne nelja eluaasta jooksul kordagi kuskilt puudunud, kuskile hilinenud. Ning nüüd saab takistuseks lume-torm? Oli kohe selge, et siin peab midagi veel olema. Ta oleks enda apollon-liku kehaga võinud tee prügikühvliga ka puhtaks visata, kui oleks soovinud. Millegipärast ta seda ei teinud.

Nii ei saanud keegi meist sel päeval tööle. Noh, ma mõtlen, meist, kes temaga samas majas elavad. Ülejäänud kolmes korteris.

Keset seda lumetormi, keset tuisku, tugevat tuult, külma, vilu, pakast, nabakõrguseid hangesid – seal ta seisis. Naine. Lihtsalt seisis. Värises. Lõdises. Ta pidi olema külmast kange. Kahvatu. Ta nahk oli nii hele, et lume keskelt oli vaid tema riideid näha. Siiski oli läbi akna võimalik aru saada, et ta on ilus. Erakordselt ilus. Tõeline kaunitar. Nagu Lumivalgeke. Ja natukene pornostaar, ainult ilma silikoonrindadeta. Uskuge mind – kui oled aastaid töötanud meeste kollektiivis, siis mõtestad kõike pornofilmi kategooriates. Ma tean, et see tundub uskumatu, aga ühel hetkel muutub pornolik süžee täiesti loomulikuks ja igapäevaseks. Täiesti usutavaks.

Ta oli sale. Pikk. Meelas.

Viimane ei ole objektiivne hinnang. Unustage see. Ta oli pikk, sale ja ilusa näoga. Igal juhul oli ta kordades ilusam kui Steffi – meie küla kõige ilusam tüdruk. Ausalt öelda, meie küla ei hiilga naiste iluga. Nad näevad kõik välja, nagu oleksid mingit pidi suguluses Susan Boyle'iga. Küllap ongi. Susani vanaisa olevat siit kandist pärit. Suur tänu talle.

Kas pole kummaline, kuidas ekstreemsed olud inimesi liidavad? Nad muutuvad automaatselt kuidagi lähedasemaks. Kui keegi on hädas, tahavad kõik teda aidata. Nad lausa peavad seda tegema. See on inimlik. See on normaalne. Loomulik. Võis kuulda, kuidas korterites hakati askeldama. Mehed panid end riidesse. Kaitsetu naine vajas abi. Avasin akna ja hüüdsin: „Tule tuppa, kaunitar! Mul on kuuma teed!” Eks hüüti muidugi igasuguseid asju veel. Kõike täpselt ei mäletagi. Mõned hüüded mattusid tuule vilinasse. Mõned jõudsid kohale. Tüdruk ei teinud hüüetest väljagi, kuigi enamik neist olid päris andekad.

Tüdruk jooksis maja trepikotta. Ma võin vanduda, et kõik avasid oma korteriukse enam-vähem samal ajal. Vaatasin teistele otsa. Nemad vaatasid mulle otsa. Sealt võis välja lugeda ainult üht – kõigil oli kipitav kepiisu. Kõik olid kiimas, kuigi endal veel peenised lahtise akna külmast õhust kokku tõmbunud.

Jõuluajal vajavad inimesed ikka rohkem lähedust. Teiste hellust. Õlg-õla-tunnet. Pealegi läks Steffi juba kuu aega tagasi oma vanavanemate juurde „tervisevetele”. Ta oli ootamatult süüfilisse haigestunud. Käisin ka kontrollis. Mina ei olnud. Ei olnud. Puhas.

See naine. See piltilus naine. Noor tüdruk. See naine läks Robi korterisse. Tal on neli võimalust ning tema valib muidugi Robi korteri. Mida vittu?! Miks see pede üldse ukse lahti tegi?! See pidi olema ta õde. Muud võimalust ei olnud. Loogiline. Tema on ilus mees, järelikult on õde ka ilus. Kõik klappis. Ma ei teadnud, et tal õde on. Aga hea, et on. Võis loota, et nüüd saab teda ka edaspidi näha. Saimegi.

Järgmisel öhtul lumetorm vaibus. Järsku kopsitakse mu magamistoa seinale. See oli mu naaber, kes andis märku, et ma välja vaataksin. Naine oli õues. Lumelabidaga. Ta rookis lund. Muudkui kühveldas ja kühveldas. Väsimatult. Väga nõtkelt. Väga osavalt. Kogu eelmise päeva abitus, kurnatus oli kadunud. Nahk endiselt sama hele, figuur veel parem kui mäletasin. Sel hetkel sain ma aru, miks naistele meeldib vaadata puid lõhkuvaid mehi. Tüdruk oli lumerookimisest kuumaks köetud. Ta leemendas. Ta läikis higist. Ta oli jumalanna. Ta võttis oma jope ära. Ta võttis oma kamp-suni ära. Ta oli väsimatu. Ma vaatasin teda. Minu kujutlustes ei rookinud ta enam ammugi lund. Ma tagusin pihku. Vaatasin teda ja onaneerisin. Toksisin seent. Lõpetasin ja alustasin kohe uuesti. Mul oli juba pärast neljandat ringi valus, aga ma jätkasin. See tüdruk oli väsimatu, järeleandmatu. Ja mina ei jäänud talle alla.

Ärge seda Steffile öelge, aga see oli minu elu parim seks.

See naine ...

Huh. Hoh. Hah. Phh. Uskumatu.

Ta nägi mind. Ega ma ei varjanudki ennast. Milleks? Ma nägin, et ta vaatas minu poole. See ei häirinud mind. See ei häirinud teda ka. Ta lausa nurus nikku. Ta ise tahtis seda. Miks ta muidu veel pärast mitu korda prügi välja viis? Rob oleks võinud tema asemel minna. Aga ei. Tüdruk käis ise.

Ja mina ...

Mina vaatasin teda. Ma vaatasin, kuidas ta valab oma prahi otse minu prügiambrist tulnud salvrätikute peale. Ma kujutlesin, kuidas ta tunneb mu kuivava sperma lõhna. Tema on rämps, mina olen rämps. Ja me saame maailma prügikastis kokku ning vahetame vedelikke.

Järgmisel päeval tuli tööle minna. Esimest korda oma elus ootasin ma võimalust Robiga rääkida. Sealt ta tuligi. Liugles mööda koridori oma nõtkete sammuga, samal ajal mehelikkust teeseldes.

„Tere, Rob!”

„Tere. Tere hommikust. Tere. Tere. Tere!” See ei olnud kunagi häirivalt kõlanud.

Tuleb ära kannatada.

„Rob,” ma pöördusin tema poole väga viisakalt, isegi sõbralikult, „kui vana su õde on?”

Ja mida tema vastab. Ma ei taha seda meenutada.

„Õde? See ilus naine, keda te nägite, on minu kihlatu.”

Kihlatu?! Kõigi märjaks aetud putside nimel – mida vittu?! Nagu tal oleks hiigeltürist veel vähe. Nüüd veel see naine, kes oleks võinud astuda ükskõik millisesse neist neljast korterist. Aga astus just tema omasse. Kuradi esimene korrus. Rob seletab terve päeva, kuidas külmetav naine oli tema juurde tuppa tulnud. Kuidas ta oli teda soojendanud. Talle teed keetnud. Tema eest hoolitsenud. Talle sooja vanni teinud. Vannis naine ei käinud. Ta andis talle süüa. Lasi tal puhata. Ja siis palus tema kätt! Lihtsalt. Niisama. Möödaminnes. Nüüd oligi siis ÕIGE NAINE tulnud. Teda oligi Rob kogu oma elu oodanud. Rob oli armunud. Selle pärast ta oligi nii õnnelik. Rahulolev.

Naine oli nõus. Iga naine oleks nõus olnud. See on ju ROB, kellest me räägime. Ilus, aus, hea, lahke. Aga loll. Nii sitaks loll, et hirmus hakkab.

See ei ole õiglane. Mis siis, et ma ei olnud isegi selle naisega kunagi rääkinud? Me jagasime siiski midagi erilist. See oli MINU fantaasia. Kaadrid minu ettekujutuses. Film, mille peaosa anti Robile. Peaosa, mille ma olin loonud iseendale.

Mulle ei meeldi, kui minu fantaasiatest saab geiporno.

Ma vaatasin seda õnnelikku kardiganis poisikest. Ma tahtsin tal juustest kinni võtta ning tema pead vastu kiviseina taguda, kuni ta pehmeks tambitud kolju äravoolu kaudu läbi haisuluku sitapatareisse valgub. Sind ei olnud akna peal! Mina olin! Sina ei jaganud neid hetki, mida mina jagasin. Sina ei näinud neid pilke, mis ta mulle saatis. Sinu peenis ei ole juba

teist päeva onaneerimisest üles paistetanud. Mina tean, mis on iha. Sina ei tea! Mina tean, mis on viha. MINE TÛRA PUTSI VITTU!

Alla suruda. Alla neelata. Ära kannatada. Ära kannatada. Ära kannatada. Ja unustada.

Jah.

Hakkas levima kuulujutte kummalise kaunitari minevikust. Variante oli palju. Nimetan mõned huvitavamad, mis meelde on jäänud:

– tegu on prostituudiga, kellele Rob maksab, et oma lillast minevikust vabaneda,

– naine on mälu kaotanud või hullumajast põgenenud,

– ta on *reality show* saatejuht, kes otsib kõige lihtsameelsemat inimest.

Rob uskus tõsimeeli, et see naine on ilma minevikuta. Juhuslikult eksis tema ukse taha. Saatus viis nad teineteiseni ja kõik see muu. Pole võimalik. Kõigil on pagas. Kõigil on vähemalt nimigi. Aga sel naisel seda polnud. Vähemalt mitte meie teada. Meie kutsusime teda Kiisuks. Ja ma ei suutnud Kiisut unustada. Ta oli kogu aeg minuga. Minu mõtetes. Minu unenägu-des. Ma tahtsin teda. Kogu aeg.

Iga päev koju minnes nägin Kiisut. Ta tuli õhtuti välja. Rookis lund. Kaunistas aeda. Mõne päevaga oli me aed nii ilus, et see väärinuks juba mõne naisteajakirja preemiat. Kahtlemata. Kindlasti. Ma tahtsin teda.

Ma kuulsin tema häält, kui nad Robiga vestlesid. Ma kuulsin tema häält, kui nad Robiga keppisid. Sensuaalne madal hää. Kõnelemas. Hüüdm. Oigamas. Mahlane alt on alt mahlane, nagu koolikooris öeldi.

Õnneks ei kestnud selline olukord kaua. Juba nädala pärast ilmus Rob tööle rusutult. Murest murtult. Pinnavirvendus. Peagi teadsime kõik, et Kiisu ei oska süüa teha. Kah asi. Ega Robil enne parem polnud. Me loot-sime, et neil on tõsised probleemid. Me ootasime aega, mil Robi müstiline kihlatu ometigi enampakkumisele tuleks. Millal ometigi saaks oksjoniga alustada. Konkurents on alati edasiviiv jõud olnud ja anna andeks, Steffi, aga sul oleks hädasti konkurentsi vaja.

Me jälgisime huviga Robi mureliku ilme muutumist ja süvenemist. Rob valetas meile. Ilustas olukorda. Aga me nägime, et neil on midagi tõsise-mat. Ma olin kindel, et mina olen Kiisu järgmine valik. Tema järgmine vallutaja. Tema uus peremees.

Ja siis ei olnud Kiisut enam mitu päeva näha. Ta ei käinud enam prügi välja viimas. Ei rookinud sulama hakanud lund. Midagi juurde ei sadanud. Kolme nädalaga oligi maa peaaegu paljas. Isegi pikalt püsis. Aga minu jaoks liiga vähe. Kadus minu igaõhtune atraksioon. Õnneks olin juba

varem telefoniga Kiisut filminud. See video päästis mu jõulud ja aastavahetuse. Ja muide – mul oleks võinud filmitööstuses tulevikku olla küll. See film oli vägagi tähelepanuväärne.

Jaanuari algul hakkasin uurima, kuhu mu muusa oli jäänud. Oli näha, et Rob ei tahtnud sellest rääkida. Ühel lõunapausil piirasime ta poistega sisse ja hakkasime pinnima. Kõik läks üllatavalt lihtsalt. Kiisu oli haige. Ta oli juba korduvalt arsti juures käinud. Rob oli lohutamatu. Asi pidi väga tõsine olema. Ükski arst ei teadnud, mis Kiisul viga on, selge oli vaid see, et ta on suremas. Rob polnud muidugi ühegi arstiga ise rääkinud. Ta ei olnud ühtegi diagnoosi näinud. Ta teadis vaid seda, mida tüdruk talle ütles.

Kuidas saab üks inimene nii lihtsameelne olla? Nii naiivne?

Sel litsil oli AIDS.

Küllap sai linnas tema kupeldaja asjast teada ning peksis ta minema. Nüüd tuli siia maakohta. Leidis ilusa poisi. Hea kerge saak. Mõistagi oli Rob temaga kummi kasutamata keppinud. Tegu oli ju tema tulevase naisega. Kui romantiline. Ja naisel oli üks-puts-puha. Tema oli varsti niikuinii surnud. Sai veel üürikest aega oma elus õnne ja suurt türa nautida. Kuidas seda Robile öelda? Ta oli oma naiivses usus nii ... Naiselik. Habras. Me ei tahtnud tema illusioone lõhkuda enne, kui asi on täiesti selge.

Otsustasime ühiselt, et läheme Robile ja Kiisule külla. Tõstame veidi Robi tuju ning samal ajal paneme litsi tõtt rääkima. Vahendeid valimata. Jah. Selline see kokkulepe oli. Vahendeid valimata. Teeme ükskõik mida. Peaasi, et tõde välja tuleks. Peaasi, et kõik saaks selgeks.

Läksimegi. Panime viisakamad riided selga, et Kiisu kohe midagi ei kahtlustaks. Võtsime talle isegi lilled. Sõbralikuma mulje jätmiseks tõmbasime minu juures kanepit. Lõpuks tulime teiselt korruselt alla. Ma polnud veel kunagi Robi juures käinud. Veider. Viimati käisin seal, kui see oli veel tema vanemate kodu. Mäletan, et see oli tõeline sitamaja. Kõik kohad rämpsu täis. Muu seas ka omanikud.

Robi korter oli väga ilus. Remont hiljuti tehtud. Väga maitsekalt. Tundub, et nad kogu aeg ei keppinudki, vaid tööpoolest löid naelu seina, nagu Rob väitis. Peab ütlema, Kiisul oli maitset. Või Robil. Ta on ju ometigi gei. Või bi. Või mis iganes. Hübriid. Rob oli oma vanematest alles jättnud vaid ühe eseme. Rohkem ma küll ei näinud. See oli tema isa auhinnatud pudel. Selle pudeli puhus Robi isa mitukümmend aastat tagasi. See oli saanud üleeuroopalisel tarbekunstifestivalil eripreemia. Jätke see hästi meelde. See on meie küla ajaloo kõige tähtsam fakt. Aasta 1992, Innsbrucki festival. Tänu sellele pudelile Robi isa narkomaaniat üldse talutigi. Tänu

sellele oli ka Rob töö! kuidagi auväärssem kui teised. Nüüd seisis see pudel hästi valgustatult vitriinis nagu kuninglikud juveelid.

Keset elutuba oli madal lauake. Rob pakkus meile *sushi*'t.

Muidugi. Miks mitte? Kui on olemas *snack*'id ja *chips*'id – muidugi *sushi*'t. Toores kala. Meie kõigi lemmik. Ja juua – muidugi riisiveini.

Kuna me esimest korda teda külastasime, soovis Rob teha midagi erilist. Midagi meeldejäävat. See pidi muidugi olema alles sissejuhatus. Kiisu olevat oma viimase jõu kokku võtnud ning meile köögis TÕELIST üllatust tegema hakanud. Meile oleks juba olnud suureks üllatuseks seegi, kui me oleks Kiisuga viimaks ometi näost näkku kohtunud. Ei jäänud muud üle kui oodata.

Sushi't süüa.

Riisiveini juua.

Kaua me ootama pidime? Tund? Kaks? Võib-olla rohkemgi. Ma olin igal juhul lõpuks juba päris täis. Ma ei seisnud korralikult püstigi. Minu meelest oli seda riisiveini rohkem kui üks pudel. Rob ise ei võtnud. Perfektsionist nagu ta on. Aga Kiisut ei kuskil. Hakkasime siis teda hüüdma. Algul väga viisakalt. Ikka kiss-kiss-kiss-kiss, kiss-kiss-kiss-kiss. Aga vaikus. Rob arvas algul, et Kiisu lihtsalt ei reageeri ebaviisakustele, aga kui tema hüüdmisele ka mingit vastust ei tulnud, muutus ta ärevaks. Kiisu tervis oli viimasel ajal erilise tähelepanu all. Ainult sel päeval, meie külaskäigu pärast, oli Rob oma valvsuse kaotanud.

Me tormasime kööki. Kiisut ei olnud mitte kuskil. Ahju ees oli vaid väike veeloik. Keegi oleks nagu kannutäie vett klaasist mööda valanud. Rob karjus – TA ON LÄINUD TA JÄTTIS MU MA OLEN JÄLLE ÜKSI. Viskus siis käpuli maha ja otsis midagi, millega vett kuivatada. Ta ei suutnud oma korraarmastust alla suruda.

Ja siis me nägime seda. Jah. Me kõik nägime. Seda jõledust. Seda perverssust. Tõde. Me nägime tõde. Heledatelt keraamilistelt põrandaplaatidelt vaatas meile veeloigu peegeldusest vastu Kiisu nägu. Me kõik nägime Kiisu nägu. Rob oligi Kiisu. See oli tema nägu. Ainult et heledam. Kogu aja oli see olnud Rob. Naiseks rietatult. Kõik need pilgud. Meie ühised hetked läbi akna. Tema hää! Minu videod. Minu fantaasiad. See kõik oli Rob. ROB.

SEE SITANE PERSEVÄETAJA.

Ma olin teda kadestanud. Ma olin talle kaasa tundnud. See kõik oli lõks. Kogu selle aja tahtis ta vaid meie tähelepanu. Ja ta oli seda saanud. Ma kujutan ette, kuidas ta mind akna peal nägi ning hiljem ise toas end

rahuldas. Kuidas ta sekspoe dildosid endale perse surus ja kujutas ette, et see olen mina.

Me vandusime, et me selgitame tõe välja. Vahendeid valimata. Ükskõik kuidas.

Rob eitas kõike. Ta vandus, et Kiisu on päriselt olemas. Mis tal muud üle jäi? Me oleks ta surnuks peksnud. Me olime purjus. Jah. Me olime purjus. Sellest kuradi riisiveinist.

Ma leidsin teisest toast naiste riideid. Kui Kiisu ära jooksis, siis miks ta oleks pidanud riided siia jätma?

Ma ei tea, mis meile pähe lõi. Me olime purjus. Ma ütlen, Rob pani midagi joogi sisse. See oli isegi sake kohta imeliku maitsega.

Ma ei tea, kes meist alustas. Me karjusime tema peale. Seda ma mäletan. Me sõimasime teda sitaseks pedeks. Karjusime ta peale. Keegi lõi. Keegi kindlasti lõi teda. Korduvalt. Korduvalt löödi. Me kiskusime Robi paljaks. Kaskisime tal Kiisu riided selga panna. Need sobisid ideaalselt. Justkui tema jaoks ömmeldud. Ja milline ta välja nägi. Polnud kahtlustki, et tema oli kogu selle aja Kiisut mänginud. Mitte vähimatki kahtlust. See oli enam kui kindel. Täiesti kindel. Me kõik nägime. Polnud mingit kahtlust.

Mis Rob sinna veini sisse pani?

Me märatsesime Robi korteris. Me lõhkusime nõusid, pildusime neid mööda tuba laiali, lükkasime kappe ümber. Tagusime kipsi sisse auke. Me olime loomad. Rob seisis keset tuba, paljajalu, kleit veidralt selga tiritud. Hirmust valgeks tõmbunud. Karjus meie peale. Ta oli haaranud vitriinkapist oma isa pudeli ning hoidis seda nüüd oma rinna ligi. Peidus. Kaitses seda. Temast oli isegi kahju.

Aga siis me leidsime paruka. See oli viimane piisk.

„Kiisul oli vähk,” üritas Rob end veel karjudes välja valetada, kuid keegi ei kuulanud teda enam ammugi. Me toppisime talle paruka pähe. SEE OLI KIISU. SEE PEDE OLI MEIE KIISU. Me peksime teda. Ta kukkus pikali. Me peksime teda.

Me olime loomad!

Robil kukkus tema isa pudel käest. See veeres mööda põrandat.

Ma ei tea, kes seda tegi. Keegi meist. Pudel korjati üles ja peaaegu instinktiivselt, jah, igasuguse mõtlemisprotsessita – see suruti Robile perse. See suruti vihaga selle kuradi türaimeja aanusesse.

SEDA SA OLEDKI JU KOGU SEE AEG TAHTNUD – TAHA SAADA. PALUN VÄGA. KÄI PERSE! PERSE! PERSE! PERSE!

Järgmine hetk märkasin, et ma olin ise Robi otsas. Ja keppisin teda. See oli midagi loomalikku. Me kõik võtsime ta ette. Kordamööda. Rob pidi olema sake sisse midagi pannud. See ei olnud normaalne. Aga ma tundsin, et see on õiglane. Ma tundsin, et Rob on selle ära teeninud. Me olime tagasi kiviajas. Aga see oli õiglane. Ma tahtsin Kiisut. Ma pidin Kiisu saama. See, et ma olin nii perversses olukorras, tekitas minus aga järjest tugevama soovi kogu oma viha Robi peal välja elada. Mulle isegi tundus, et Robile meeldis see, mis toimus.

Ta nuttis.

Tal oli valus. Need olid õnnepisarad.

Lõpuks ei pidanud Robi sulgurlihas enam vastu. See rebenes. On see üldse võimalik? Ma ei ole neis asjus mingi ekspert. Kõik kohad olid verd täis. Ja sitta. Kõik haises. See oli võigas. See oli tülgestav. Robi korter nägi veel hullem välja kui tema vanemate eluajal. Ta nuttis endiselt. Ja oigas. See oli pigem lalin. See oli hala! Jah. Ta halises.

Me jätsime ta üksi. Ta oli saanud, mida ta tahtis. Mida ta ihkas. Mida ta oma mängudega nõudis. Ja meie saime, mis meie tahtsime. Kõik oli õiglane.

Rob ei tulnud kaks nädalat tööle. Tõtt-öelda ma lootsin, et ta kolib ära. Aga tal ei olnud raha. Ise ta muidugi ütles, et ta ei saa ära kolida. Muidu ei oska tema naine enam tema juurde tagasi tulla. Ta naine lubas, et tuleb tema juurde tagasi, isegi kui ta on vahepeal kadunud.

Kui me pidasime Robi enne lolliks, siis nüüd muutus ta väljakannatamatuks. Üritas teha nägu, nagu midagi ei oleks olnud. Samal ajal õrritas meid juttudega oma naisest. Kiisust. Jälle tuleb ta mööda koridori: „Tere. Tere hommikust. Tere. Tere. Tere. Varsti on jõulud ja siis ongi juba minu naine tagasi.” Ja ma tean, et nüüd mõtleb tema iga päev meid tervitades: „Kakanokud.” Aga ta ei ütle seda välja. Ma mõtlen ise ka. Ma olen pulgapoleerija. Peputaltsutaja. Sumpsisumistaja. Korstnapühkija. Pederallallaa. See jääb kummitama. Ja ma ei saa sellest enam kunagi lahti.

Vähe sellest.

Steffi sai kuu aega tagasi teada, et tal on AIDS.

HUGO TIPNER

nothing

täpselt tosin eri dimensiooni
viimne neist on üksnes mittemiski
märkmik ühes võõras kodulinnas
tantsib kuradike õlal rumbat

õhtusilmus silmis punendamas
pole rada tarvis eksimiseks
endas lõpeb hetk ja algab algus
milles vaatad kuud kui pärispattu

täpselt 1 neist teistega ei kattu
saa must palun aru ühes valus
pole sadat tarvis ärkamiseks
hämaruses sajas vales endas

tukub Hegel leti ääres kumbat
rida kumbat rada käia pinnas
õõtsub vale valik mitte miski
kurjakuulutavalt muudab tooni

unistus – maagiline realism
Parnassose väetitel viinapõldudel
pudeli ehmatav tõmblus
turuhoone kõrval selili maas õitsevad lambad
püssikuul silmist välja kiirendamas
ahas kael kulksub nagu tükslevad karjused
kartulileti kõrval mäqismaal

sihikindlalt värskendava mantlihõlmu tungiva
tuulena Aafrika! Aafrika!
mädanenud marjad põõsastelt aeglaselt tagasi
tintmusta tundmatusse tukkumas

lõõmendav kõrjus närib eufoorias aplalt sisikonda
ah, tuhamäel tatsuvad meestest hüljatud vanaeided
hommikused loojuva lootuse leedid nutavad
mahapõlenud turuplatsil

tuulena liivaluitesse vajudes
kägistada surnuks maagia, vanamutt Aafrika avarusi
üksipäini avastamas Rimbaud ja vein
lürpimas sooja kortsus varbad katsuvad silitavat kuuma liiva

tuhatükid näol ärgata! ärgata Aafrikas söetükkide all
vana nõiamoor otsib teri korjatud põllult
hõõgvel silmadega
unistus hoolikalt põuetaskusse peidetud

*

peab oskama õlgadel kanda
suuri viljatuid seemnekuhje
väeteid viljavihke võõrastelt põldudelt
täitmata lubadusi kõikidelt
kes kas või pidamise pärast
peaksid neid pidama
ja saladusi seinteta majades (ka naabrite omi)
kostmas pimedatest akendest sisse
et välja kannatada
iseenda pooldumist
kesk lumetut talve

mõne linna laul ei jõuagi kellegi kõrvu must kaabu vedeleb laual
ja juuksekarv liugleb nagu liuglevad tolmukübemed lambivalguses
põimunud teadvused Faulkneri novellis kõik sõnad on olemas õiged ei
meenu
tehtud ja tegemata teod saavad üheks tigu alustab teekonda maailma
otsa
vaata, matkasell, vaata, teispool tänavat näib midagi põnevat toimuvat:

vanaisa põgeneb Siberist koju
lastele jätkata
lapsed põgenevad
antiikesemete tolmust
Vahemere kaldale
kandma kivi kotti
ikka edasi ja edasi

*

Lolo ja Pepe hoidsid käest ja kõndisid Antarktise jääväljadel.
Mäletate ehk sinivaala, kes neid aitas,
nende sõpra noh?
See sinivaal oli tegelikult ahven
Ja Lolo oli tegelikult Pepe
Ja Pepe oli tegelikult Lolo

Putin ja Zrööder hoidsid käest ja varastasid inimesed paljaks.
Mäletate ehk nende kuulsat torukest,
seda gaasi oma noh?
See toru oli tegelikult riigipiir
Ja Putin oli tegelikult Zrööder
Ja Zrööder oli tegelikult Putin

Gena ja Potsataja hoidsid käest ja suplesid Mustas meres.
Mäletate ehk nende kuulsat viisijuppi,
seda la-la-la-lad noh?
See viis oli tegelikult Nupagadiist
Ja Gena oli tegelikult Potsataja
Ja Potsataja oli tegelikult Gena

Tipp ja Täpp hoidsid käest ja nosisid lakkamatult komme.
Mäletate ehk nende lustakaid nägusid,
neid täpilisi noh?
Need täpid olid tegelikult vistikud
Ja Tipp oli tegelikult Täpp
Ja Täpp oli tegelikult Tipp

LAUR KAUNISSAARE

Loksume bussis mööda Hertsegoviinat – seda osa Bosnia-Hersegoviinast, mille olemasolu tavaliselt ära unustatakse. Avarad vaated, kivised mäed. Mitte nii kõrged kui Bosnias. Ja lopsakaid puid nagu Bosnias ei paista kuskilt. Tolm, kruus, puhmad. Siin võiks filmida mõne Lähis-Idas toimuva põneviku, kus kõik reedavad kõiki. Vahel on tee ääres pikalt võssakasvanud kiviaedu. Vundamendimüürid need igatahes ei ole. Pigem kunagised krundipiirid. Viinamarjaistandused? Aga see kõik on kümnete kilomeetrite kaupa inimtühi ja bussirataste all ragiseb väga kuiv kruus. Küllap oli kunagi teisiti. Kunagi olid siin kuskil lahkusulised bogomilid, kes eitasid kiriku-hierarhiaid, polnud ei katoliiklaste ega õigeusklike poolt, ja kellest said hiljem suuresti kohalikud moslemid – bosniakid, keda nüüd pärast viimast sõda elab üle Euroopa hajali juba kaks miljonit. Aga ajalugu on siin kandis keeruline, sõdu ja lahkumisi on sajandite jooksul olnud palju ning see võib tekitada veidraid segadusi.

- „Kust sa pärit oled,” küsin omaealiselt bussikaaslaselt, kes ei paista olevat kohalik.

- „Aa, ma olen Ühendriikidest.”

SADA AASTAT HILJEM

- „Ahah.”

- „Aga mu perekond on Sloveeniast, nii et mingis mõttes ma olen siis vist ka Sloveeniast.”

Ma ei taha küsida, kas ta on siin esimest korda pärast lapsepõlve. Paar pingirida eespool on perekond, kus vanem poeg räägib emaga serbohorvaadi, nooremad lapsed omavahel inglise keeles. Emal on Bosnia, lastel Ameerika pass. Miks, pole kombeks küsida. See on piirkond, kus ajaloo kohalolu on füüsiliselt tajutav. Ja mitte ainult siin-seal majaseinu katvates kuuli- ja mürsuhaavades. See on tavaline ja vaevalt kohalikud seda enam märkavadki. Ajalugu on siin tajutav ka žestides, pausides, vihjetes. Külaline võib neid valupunkte raamatute põhjal küll ette teada või jutu käigus tajuda, aga ta läheb neist viisakalt mööda. See võib tekitada veidraid olukordi.

- „Nii et te tulete siis tihti siia tagasi?”

- „Mitte eriti, aga mu sugulased on ikka ühendust hoidnud, jah. Mu vanaema läks siit pärast Balkani sõdu Ühendriikidesse.”

- „Su vanaema?”

- „Mhmh, mingi sada aastat tagasi umbes, enne esimest maailmasõda.”
- „Ahah, siis küll. Meie oleme Baltimaadest. Vahel aetakse Baltimaid ikka veel segamini Balkani maadega, nii et mõtlesime, et vaatame siis, mis koht see Balkan üldse on.”

*

Juba linna nimest võib järeldada, et sild on Mostari keskne kujund. Kui horvaadid 16. sajandist pärit ja UNESCO maailmapärandisse kuulunud Vana silla 1993. aastal tükkideks tulistasid, sai silla hävimisest televisiooni-ajastul toimunud Jugoslaavia kodusõja üks keskseid ja meeldejäävamaid kaadreid. Kui kohalik omavalitsus Vana silla kümme aastat hiljem taastas, leidsid kohalikud musta huumori spetsialistid – ja neid on Balkanil palju – et sild on nüüd veel vanem kui enne.

*

Dubrovnik. Turistid. Taevas on pilvitu, päike piinab. Ootame siin vaid mõni tund järgmist bussi, mis läheb mööda rannikut põhja poole. Istun bussi-jaama vastas välikohvikus kahe kohaliku vanamehe kõrvale, ja tellin ühe Türgi kohvi. Või Serbia kohvi või Bosnia või Makedoonia või Kreeka kohvi. Toit ühendab. Kuulasin kunagi üht *podcast*’i Ottomani impeeriumi pärandi püsimisest jogurti kujul – kuidas Thessaloníkist pärit juudid asutasid Barcelonas jogurtitehase nimega Danone, kolisid sellega siis Ühendriikidesse ja nende jogurti klientuuriks said muidu vaenujalal olevate rahvaste esindajad.

- „Odakle ste?” küsib üks.
- „Ne razumijem.”
- „Odakle ste? Njemačka? Italija? Švedska?”
- „Estonia.”
- „Aa, Estonia, Latvia, Litva. Dobrodošli. Я очень плохо говорю по-русский. Четрнаест година учил в школе и – нет. Мне восемьдесят года. Ja sam bosniak ali živim u Dubrovniku.”

Joome kohvi, vanamees naeratab päikesepillide tagant ja heidab aeg-ajalt üle öla pilgu bussijaama poole. Ootab kedagi. Ta sõber, punetava näoga

jõuline tüüp, istub sõnatult meie vastas ja jälgib vahemereliku meelerahuga sündmusi. Ilm huugab, aega on. Päikesepillidega vanamees võtab oma laitmatu ülikonna pintsakutaskust sulle ja visandab alustassilt võetud salvrätile kiiresti kaardi piirkonna vaatamisväärsustest. Ta saadab joonistamist hästi säilinud tenorihääle ja nüansirikka kirjeldusega, millest ma sõnagi aru ei saa. Sadamasse saabub fanfaaride saatel järjekordne ristleja. Päike sirab endiselt. Mul on jäänud Dubrovnikus olla vähem kui tund, aga jätan selle päikesepillide tagant naeratavale härrasmehele ütlemata. Midagi meeldivat on inimeste suhtlemises, kes üksteist küll vaid vaevu mõistavad, aga siiski mõista tahavad.

Siis ilmub äkki üle tee bussijaama poolt keegi daam ja vanamehed hakkavad tegutsema. Ülikond suundub daami embama ja juhatab ta elegantse žestiga auto juurde. 1945. aasta Peugeot, mainib ta naeratades, kui tuleb meiega hüvasti jätma.

- „Njegova djevojka,” ütleb gigolo sõber naeratades, läheb võtab daami sumadani ning istub siis rooli.

Läikima löödud auto käivitub veatult ja kaob turistide vahele tänavakeeris. Lauale jääb kaardiks joonistatud salvrätt, milles mustad tindijooned sisse imbudes üha laiemaid alasid enda alla võtavad.

*

„Nii oligi lava valmis ebatavaliseks diplomaatiliseks pingutuseks, mis hiljem sai nimeks „süstikdiplomaatia salvräti kaasabil” ... Ma lahkusin Miloševići juurest ja kõndisin läbi pika söögisaali Silajdzíci tervitama. „Kas te olete valmis praegu läbi rääkima?” küsisin ma talt. „Milošević on valmis rääkima Goraždest.” Haris [Silajdzíć] oli huvitatud, aga kui ma teda meie lauda kutsusin, siis ta keeldus.

Läksin tagasi Miloševići juurde, kes sõi parajasti Christopher Hilliga praadi. „Silajdzíć on valmis Goraždet arutama,” kandsin ma ette. Milošević võttis salvräti ja asus joonistama umbkaudset kaarti Sarajevo ja sissepiiratud enklaavi vahelisest alast. „Me saame pakkuda turvalist liikumist nendel kahel teel,” ütles ta ja osutas kahele tee, mis kahte linna ühendasid ja mis

olid nüüd mõlemad serblaste kontrolli all. Hill ja mina olime vastu, öeldes, et bosnialased ei tunneks, et see „turvaline liikumine” on just väga turvaline, eriti viimase nelja aasta valguses. „Neil on vaja tõelist, kaitstavat koridori,” ütlesin ma. „Okei, siis ma annan neile mõlemalt poolt teed ühe kilomeetri,” vastas Milošević.

Ma viisin Miloševići salvrätijoonise toa teise nurka ja istusin Silajdzići juurde, kes vastas pärast hetke järelemõtlemist omapoolse joonisega, millel koridor oli palju laiem ning millel oli moslemitele jäetud oluliselt rohkem maad. Ülejäänud õhtusöögilised vaatasid hämmastusega, kuidas ma kõn-disin kiirel sammul teisele poole tuba, hinnaline salvrätt näpus, ja istusin taas Miloševići kõrvale.

See stseen kordus järgneva tunni jooksul pool tosinat korda. Kumbki mees ei läinud teise mehe lauda, aga nad piidlesid üksteist tähelepanelikult üle toa. Samm-sammult andis Milošević üha rohkem maad ja territooriumi käest, kuni erinevus kahe mehe nõudmiste vahel oli üsna väike. Haris läks telefoni juurde ja helistas Izetbegovićile, kes ütles talle, et jätkaku läbirääkimisi. Lõpuks ometi. Ütlesin Silajdzićile: „Kas te ei mõista, et olete siin midagi olulist võitnud? Te peate temaga ühe laua taha istuma. Kui tulete praegu Miloševići lauda, siis saate võib-olla kätte selle, mida soovite.” Vastumeelselt tuli Silajdzić minu järel Milosevići lauda. Mõlemad tervitasid üksteist neile iseloomulikul moel – Milošević patsutas Silajdzićile võltssemulikult seljale, samas kui Silajdzić ei tahtnud Milosevićile silma vaadata.”

16. november 1995

Richard Holbrooke, „Ühe sõja lõpp”

*

Mõned linnad on inimtühjana meeldivamad. Lihtsalt ruum ise on niivõrd mõnus. Selliseid linnu soovitatakse külastada varahommikul pärast päikese-tõusu, kui kohvikutoolid pole veel välja tõstetud, kui Vespad veel ei sõelu, kui ruum on metafüüsiliselt puhas. Brodski soovitab näiteks Veneetsiat külastada keset talve, vist jaanuaris. *Aqua alta*. Tema ise olevat seal käinud

ainult jaanuaris, mil kanaliääred on suhteliselt inimtühjad ja mahutavad tema avaraid mõtteid.

Belgrad selliste linnade hulka ei kuulu. Ilus ta ei ole, ütleks Juhan ja umbes nii ütlevad ka sloveenid ja slovakiid, keda kohtame. Esmapilgul on Belgrad kaootiline. Voldid kaardi lahti ja ei saa mõnda aega üldse aru, kuidas see linn kokku käib. See ei ole Zagreb. Zagreb – see on imelihtne. Kesktelg, promenaad. Mõnusate *pop-up*-kohvikute otsa komistad suurema vaevata, ka siis, kui oled siin esimest korda. Aga Belgrad avab end alles siis, kui tunned kohalikke. See on üks nendest paljudest linnadest, mille müsteerium ja mitmekihilisus ongi tema elanikes.

Käid lõõskava ilmaga Uues Belgradis, mis ehitati paarisajale tuhandele elanikule Doonau teisele kaldale ja mis oli juba ette planeeritud uue riigi uueks pealinnaks. Imestad, et paneelmajade linnaosa võib tõesti olla inimlik, isegi elegantne, seal võib olla kümneid eri majatüüpe, mitte neli-viis tüüpprojekti nagu Lasnamäel, sest kõik tehases vorbitud paneelid tuli ju ära kasutada. Kohalikud näitavad kaugelt pärast keskööd sulle Serbia õigeusu rajajale, pühale Savvale pühendatud kirikut, mida on ehitatud viimased sada aastat ja millest peaks tulema kõige suurem õigeusu kirik maailmas, kuidas muidu. Ja nad ütlevad veinivines, et ajalooliselt ei ole tegelikult olemas sellist asja nagu suur Serbia kirik, sest serblased on olnud maarahvas, kirikud olid väikesed ja see siin öiste tulede kumas on suurus hullustus. Hiljem kurdavad nad valdavat stampmõtet, et kui oled serblane, siis oled õigeusklik ja kui oled õigeusklik, siis oled serblane ja jutul lõpp. Jalutad Doonau äärsel promenaadil, kuhu ei tea tulla ükski turist (ja kui palju turiste Belgradi üldse sattubki), ja tunned end juulikuiselt lõõskavas Serbias nagu Kagu-Aasias. Kohalikud räägivad ilmse pilkega, et viimase aja suurim teema on araabia ärimeeste plaan Doonau äär kesklinnas *city*'ks arendada, aga nad arvavad, et hea kui mõnigi maja valmis ehitatakse, enne kui raha ja visioonid ootamatult teadmatusse kaovad nagu tavaliselt. Omavanuste kohalike hääletoonis on tunda teatud uhkust selle üle, et Jugoslaavia pass oli ainuke, millega sai nii Ida- kui Lääne-Berliini, aga praegune põlvkond peab viisasid taotlema. Kuuled kohalike vaimustust, kui ütled, et lähed järgmisena Sarajevosse. Nad ütlevad, et see on väga lahe linn, ja nende hääletoonis kajab mingi soojus, aga siis jääb jutt äkki kohmetult katki nagu lennutrajektor, mille katkemisest kuulsid eelmisel öhtul ühes ülihubases Belgradi baaris, mida sa ilma kohaliketa kuidagi leidnud poleks. Tuha all on ajalugu.

*

Tavaline tänavanurk. Väike jalakäijatesild. Paarisaja meetri kaugusel on Iraani saatkond, suurim Euroopas, sõjaaegsete „teenete” tänutäheks, mil bosniakideni jõudsid pagan teab kelle vahendusel relvasaadetised, väljaõppe-eksperdid ja muidu pika habemega motiveeritud mehed. Paarsada meetrit teisele poole on hiljuti Katari raha eest ehitatud uhke raamatukogu. Liiklusrohke tänav piki jõge. Mõned poed vaateakendega, kus hidžaabides mannekeenid vaatavad tüünel pilgul tulevikku. Jalgrattatee. Üks tüdruk, tundub esmakursuslane, ootab, Freitag'i kott üle õla, rohelist tuld. Mõned, aga tõesti ainult mõned kuuliaugud majaseintes. Homme sada aastat tagasi tappiski kahekümnene Gavrilo Princip siin Ferdinandi ja paar nädalat tagasi püstitati serblaste linnaossa talle mälestusmärk ning Belgradis, aga võib-olla ka siin Sarajevo serblaste linnaosas, saab peatänav raamatupoest osta T-särki, mis ütleb, et kõik on põhimõtte küsimus. Aga ega see sõda ainult selle vuntsidega poisi või Balkani keerukuse pärast alanud. Nii mõelda oleks orientalism, ütleks Edward Said ja Maria Todorova soovitaks kujutleda teistsugust Balkanit. Loen kellegi politoloogi analüüsi, kes ütleb, et Bosnia ja Hersegoviina bosnialaste ja horvaatide selle talve massimeeleavalduste

puhul oli kõige huvitavam see, et need liikusid edasi ohvrimüüdist ja keskendusid igapäevastele ja sotsiaalsetele, mitte etnilistele küsimustele. Päike loojub dramaatiliselt mägede taha ja äkki kõmab üle Sarajevo vanalinna vali pauk. Sellise ajaloo linnas kõlab see üsna ehmatavalt, aga ilmselt on turist seekord lihtsalt ülelugenud, sest kõrval rohelist tuld ootav tüdruk ei visku sugugi pikali. Kui mitte liiga sügavalt järele mõelda ja mitte liiga palju mäletada, on see väga meeldiv linn. Jälle üks tavaline ramadaani päev on möödas ja kahuripauguga antakse märku, et datlid on valmis ja *iftar* võib alata. Euroopa Liidu värvides tramm kihutab mööda, valgusfoor läheb roheliseks ja võib turvaliselt üle tänava minna. Päriselt. Nii oli. Ma ei mõtle seda välja.

*

„Lahkuda Sarajevost ja olla – juba tund aega hiljem – „normaalses” linnas. Istuda lennujaamas takso! ... sõita liikluses, mida reguleerivad liikluskorraldajad, mööda tänavaid, mida ääristavad majad, mille katused on terved, mille seinu pole tabanud mürsud, mille akendel on ees klaasid ... Vajutada oma hotellitoas lüliti, käia tualetis ja tõmmata pärast vett ... lasta vann vett täis (mitu nädalat pole vannis käinud) ja vaadata, kuidas vesi, lausa soe vesi, vanni voolab ... jalutada ringi, näha poode ja inimesi, kes jalutavad samamoodi nagu sina, normaalsel sammul ... osta midagi nurgapealsest toidupoes, mille riiulid on kaupa täis ... astuda sisse restorani, kus kelner ulatab menüü ... See kõik on nii veider ja vapustav ning vähemalt neljakümne kaheksaks tunniks on tunne, et sa ei tea päriselt, kus sa oled. Tunned, et oled väga vihane. Rääkida inimestega, kes ei tea seda, mida sina tead, ja kes ei taha, et räägiksid kannatusest, mõistmatusest, õudusest ja alandusest, mida tunnevad selle linna elanikud, kust sa just lahkusid. [... Ja] su sõbrad ütlevad: „Oi, sa oled tagasi! Ma olin su pärast nii mures” – ja sa taipad, et nad ei taha teada, ka nemad mitte. Mõista, et sa ei suuda neile kunagi päriselt seletada – ei seda, kui kohutav on „seal”, ega ka seda, kui halb tunne on sul olla tagasi „siin”. Et maailm jääb alati jagatuks – selleks, mis on „siin”, ja selleks, mis on „seal”.”

22. detsember 1995

Susan Sontag, „Siin ja seal”

*

Zagreb. Rahulik, normaalne linn Euroopas. Austria-Ungaris, riigis, mida enam ei ole ja mida on just sellepärast nii paljudel meeldiv meenutada. Sõidame trammiga Zagrebi kaasaegse kunsti muuseumi ja imestame sealset 70ndate võimast kunstiskeenet, eriti elektroonilist kunsti, ja ma mõtlen Ida-Euroopa tulevikule. Õhtupoole räägin sellest tulevikust ühe kohalikuga. Kujutame ette, et Slavoj Žižek (kedagi peab ju näiteks võtma) pole mitte sloveen, vaid eestlane, aga tema tekstid ei jõua serbohorvaadi keelde ingliskeelsete tõlgete kaudu, vaid otse. Aasta pärast originaali. Pool aastat. Ma ei tea ühtegi nime. Küsin talt, keda peaksin lugema, kui oskaksin horvaadi

keelt – teooriast, proosast, luulest, esseistikast. Kujutleme tulevikku, kus info Ida-Euroopas liigub ilma inglise, prantsuse, saksa keele vahenduseta. Mitte et neil kehtel midagi viga oleks, aga algse infovaliku teevad sinu eest siiski teised. Meil tõlgib poola keelest kolm, tšehhi keelest kaks, serbo-horvaadi keelest vist ka kaks inimest. Kujutleme tulevikku, aga võib-olla on see juba olevik, kus Ida-Euroopa ongi uus Euroopa ja uus tähendab, et uus ja huvitavam, nagu Ilves paari kuu eest Varssavis rääkis. Keel ei lahenda küll kõike, aga see on siiski algus.

ARVUSTUSED

GRAVITATSIOON HOIAB JALAD MAAS JA PEA TAEVAMANNAS

Silvia Urgas

Eda Ahi
„Gravitatsioon”
Verb, 2013

Vahel kipub meelest minema, et ka minevikulegendid on kunagi noored olnud. Ja tihti peale just oma tipposte loomise ajal. Betti Alveri debüüt-kogu ilmus 25-aastaselt, Fjodor Dostojevski avaldas oma esimesed tööd varastes kahekümendates. Mõni praegune muusikakriitik tembeldaks algusaegade biitleid kindlasti noortebändiks. Aga tänapäevaks on selliste suurkujude kuulsuseoreooli tagant raske näha noorust. Vorm või algeline produktsioon petavad kogematu ära ja jätavad nende loomingust mulje kui millestki iganenust ja raskepärasest. Nagu oleks Triin Tasujaga lihtsam samastuda kui Marie Underiga.

Noor luuletaja, Eesti nüüdisaegse riimluule lipulaev Eda Ahi toob eksiarvamusel lugeja maa peale tagasi. Vorm vormiks, riimluule riimluuleks, aga Ahi kirjutab ikkagi tunnetest ja kohtadest, mida pole raske ära tunda. Võtame kas või rea *kõik romantikud, litsid ja ossid* (lk 27). Sarnase olustikukirjeluse leidmiseks piisab, kui põigata läbi suvaliselt noorema luule öhtult või võtta kätte mõni Värske Rõhk. Ahi elab samas maailmas, kus ülejäänudki praegusaegsed luuletajad, sõnastades seda küll paljudest kvaliteetsemalt ja teisiti. Ta ütleb isegi karmimalt, kui paljud teised julgevad. Muidugi järgneb sellele reale peenelt vanamoeline *põgusalt süüdatud paberossid* (*ibid.*). Riim hea, kõik hea.

Eespool tsiteeritu pole Ahile iseloomulik ja on ilmselt kõige markantsem näide. Ahi tõeliseks kaubamärgiks on luuletuste lõpus särav ärapanemine. Mõtlesin kaua, kuidas ärapanemise asemele mõnda muud sõna leida, millega silme ette kohe Mart Juur ja Peeter Oja ei ilmuks, aga just seda Ahi teeb. Pilkab ja nähvab, teravalt, aga heasüdamlikult, ise omaette muheledes. Mitmel kavalal vabavärsisepal on „Gravitatsiooni” lugedes ilmselt kade meel. Ahi on elutervelt eneseteadlik: *ma ei muutu iial, Adam, / küllalt kondiseks, et saada / kellelegi küljeluuks*. (lk 5). Kõige tipuks sobiks vahest luulekogu tsiteerituimad värsired (leidsin lausa kaks sellist peakirja kandvat arvustust!): *siiralt sooritatud patud / ainult*

kaunistavad naist. (lk 22). Need read teeavad Ahi luuleminast paraja *femme fatale*'i.

See on selge edasimineku Ahi 2012. aasta debüütogust „Maskiball” (Värske Rõhk, 2012). Kuigi ka „Maskiballi” minajutustaja oli krutskeid täis julge plika, oli temas siiski rohkem naiivsust, kogenematust ja armuvalu. „Gravitatsioonis” Ahi enam kellegi järele ei õhka. Ka vormis on aina rohkem kindlust. Kui „Maskiballi” eksis veel niisugust vabavärssi nagu *päike paistab harva / aga karmilt / hommikuti ootan tulemaid tramme* (lk 52), siis „Gravitatsioon” on vormiliselt palju ühtlasem ning sellevõrra parem ja küpsem kogu.

Sellisel tasemel bravuurile ja sõnamängule on raske vastu panna: *signore, olge ettevaatlik muga, / ma sülitän ja suudlen sama suuga / ja madratsiks mind kutsuda ei maksa: // prauh. // ja äkki viskan vedru välja.* (lk 39). Ühteaegu stiilne ja nolgilik. Ahi kombineerib elegantset väljendusviisi ja peenutsevaid sõnu nagu *signore* slängiga, mille peale korralikud proudad lõunalauas kulmu kortsutaksid. Niimoodi on raske Ahi koketsust täie tõsidusega võtta ja see ongi hea – kes ikka edvistava preiliga liialt palju aega tahaks veeta.

Veel üks oluline nihe on „Maskiballiga” võrreldes toimunud – kui varem vaatas Ahi pigem lääne kõrgkultuuri poole ning sellest andsid tunnistust ka luuletuste pealkirjad, nagu „la vie en rose”, „Liszt”, „barcelona”, „Taavet” ja „Vergiliusele”, siis nüüd on pilk suunatud idanaabri kirjanduslegendidele. Loetlen nende pühendusluuletuste pealkirju: „destruktiivsusedeemonilt F.D.-le”, „Anna K.-le”, „muusalt Tolstoile”, „vürst Möškinile”. Ilus nimekiri, mis vihjab teatavale familiaarsusele – kirjutatud on omadele.

Ahi tekstides ja isikus tundub olevat aristokraatlikkust – ning mitte selle ennasttäis hoolimatut vormi, vaid peenetundlikku traditsioonidest lugupidamist.

Ahi tekstides ja isikus tundub olevat aristokraatlikkust – ning mitte selle ennasttäis hoolimatut vormi, vaid peenetundlikku traditsioonidest lugupidamist. Noort Eesti luuletajannat pole raske ette kujutada Mihhailovskoje mõisapreilina. Kõige armsam neist austusavaldustest vene suurkujudele on destruktiivsusedeemoni manitsus: *ei taha sa, kuid – надо, Федя, надо. / nii lihtsalt dostojevskiteks ei saada.* (lk 7).

Välismaistest kummardustest veel liigutavam on luuletus, mis kannab meile kõigile tuttava Marie nime, kellega Ahi ennastki on vahel võrreldud: *polnud kuigi taevalik su maine, / ise aga olid taevalik – / printsess, päris oma eestimaine, / häbitu ja võimatumalt žikk.* (lk 23). Noor luuletaja vaatab legendile küll alt üles, aga ei imetle teda pimesi. Seetõttu arvan, et ka Ahi kõrvutamine Underi või Alveriga teeb lõpuks kõigile ülekohut.

Kohal on ka „Gravitatsiooni” eelkäijast tuttav Läänemeri – sama külm ja kõle kui varem. Võrdluseks „Maskiballi” mere-meditatsioon: *vajub vaikselt ühest kopsust teise / külm ja kriipiv / läänemere liiv.* (lk 50). Ühe aastaga on Tallinna kaldal loksuva halli käsitus muutunud märksa meisterlikumaks: *laht on laht on läänemerel / laht on tal ja lahedus / kõha on ja kähedus. / aga kus on lahendus, / liati veel lähedus?* (lk 16). Ahi ei lähene Läänemerele enam argliku poetessipilguga, vaid vaatab veekogule julgelt otsa ja sõandab tollelt veel aru pärida. Mere olemuse ning tegude küsitavaks pidamine pole mingi lapsemäng.

Endiselt on Ahi luules aukohal Tallinn: *karjudes karjades mööda Karjat / kui harjumuspärasem, mööda Harjut / lähevad nende veiklevad varjud / ikka ja alati sinna, kus Vabadus / või tänna, kus elu on Pikk veel. või Uus.* (lk 27). Selline pealinn on korraga nii geograafiliselt loogiline kui ka sisuliselt laetud. Laetud just selle elutungiga, mis noori maakohtadest ja väikelinnadest igal aastal tuhandete kaupa kilulinna toob. Ning seesama elutung sunnib neid õige varsti Tallinnast lah-kuma, kuna peagi osutuvad ka selle linna valikuvõimalused liiga piiratuks: jõutakse ju *ikka ja alati sinna.* (*ibid.*).

Ei tea, kas tegu on siinkirjutaja soovunelmaga, aga eel-neva luuletuse omamoodi peegelteosest „gaudeamus” pii-lub välja ka ülikoolilinn Tartu: *veel oleme nii noored ju, et jube. / me valikud ei ole läinud lukku. / kuid mööda kõiki kõrtse, teid ja tube, / mis praegu ei näi omavahel seotud, / me jalu-tame juba ajalukku.* (lk 28). Täpselt selline tunne tekib vahel Tartus pealtnäha tähtsusetuid öid veetes – kui nõnda palju tulevikuintellektuaale on nende tänavate pimeduses end ajalukku kirjutanud, miks siis meie ei võiks?

Minu isiklik lemmikluuletus „Gravitatsioonist” on sot-siaalkriitiline töötlus Debora Vaarandi „Saaremaa valsist”, mis kannab sobivalt nime „Tallinna valss”. Kui seda arvus-tust siin peaks juhuslikult sattuma lugema mõne punkbändi liige, siis palun, võtke see tekst laulusõnadena kasutusele. Raimond Valgre hittlaulu tuules on meeldivalt nihkes vaa-tepunkt koos meediatähelepanuga garanteeritud: *argiõhtu-selt lõhnavad kased, / ühtlases pilditus sinas. / tänavad helgi-vad kullas ja vases / ja kodudes pannakse tina.* (lk 34). Tõesti, peab nõustuma – viinakuul kuivetund linnas lõhnavad kased igati argiõhtuselt.

Sotsiaalkriitika asemel vajub Ahi aga aina sügavamale eksistentsiaalsusse ja lausa meditatiivsusesse. Tundub, et see ongi ta luulele kõige õigem suund – selline, mis vormi kõige rohkem komplimenteerib. *ainus me kindlus on pöörane juhus. / ainuke valgus me enese peas. / ettehoolduse sooja-puhur / meid siin ei hellita, Hüperboreas.* (lk 17) on üks kau-nis-kurb näide. Ahi paneb sõnamängu meisterlikult suurema

mõtte heaks tööle: nüüd aeg on lüüa reipalt kokku kandu / ja tunnistada: sõõr, see laev ei randu. / said pihta? seda rutem tuleb põhi. (lk 21).

Luuletaja kombineerib osavalt sõnamänge, argikeelt ja kõrgemaid maailmu: *sust kestan vähem igaviku võrra. / kuid kaduvuses seisnebki mu veetus. / ning usu – jah, pea pealegi mind mõrraks – / su paradiiski lõtvub lõpuks, Peetrus.* (lk 47).

**Traditsioonidest inspiratsiooni
ammutades ujub Ahi praegusele
peavoolule omamoodi vastu,
kuid pole sellegipoolest tagurlik
ega minevikuigatsuses kinni.
Ahi luule toimib siin ja praegu.**

Peetruse poole pöördumine on surelikust tavamaailmast väljumine, kuid värsi lõpuks selgub, et isegi apostel ei suuda igavesti taevamannat valitseda. Niisugune lugeja kõrgele tõstmine ja siis maa peale tagasi kukutamine on Ahil meisterlikult selge. Muidugi võib Ahi keerutustest ja trikkidest raamatu lõpuks väsida. Ehk oleks „Gravitatsioonile” kasuks tulnud julmem toimetajapilk, sest raamatusse on mahtunud ei rohkem ega vähem kui 40 teksti. Kõik nad kubisevad omakorda eri kihtidest ja peidetud tähendustest. Eks selline imetusväärus olegi kurnav.

Kõigist neist eelnevaist näidetest peaks selge olema, et riimiraamid ei ahista autorit küll mitte kuidagi. Nagu ei ole nad kunagi ahistanud mitte kedagi, kes nende saladusi ja tehnikat valdab. Traditsioonidest inspiratsiooni ammutades ujub Ahi praegusele peavoolule omamoodi vastu, kuid pole sellegipoolest tagurlik ega minevikuigatsuses kinni. Ahi luule toimib siin ja praegu, kuid selliselt siin ja praegu, mis kuupäeva endale külge ei nõua ning seetõttu ka parim enne silti ei kanna.

Eriline kiituskiri saagu näppu kogu viimasele, otsi kokkusoõlmivale luuletusele „tantsutunnid gravitatsiooniga”. Mulle on alati meeldinud, kui teosed, olgu nad siis romaanid, luulekogud või albumid, oma pealkirja õigustavad, sest külgetõmbejõu nime kannab kõnealune teos küll auga välja.

*peas sinu maadligivajutav kroon,
sinna, kus juhid mind, kuulekalt astun.
armastan raskelt sind, gravitatsioon,
ega ei vahetaks tiibade vastu.*
(lk 53)

Ehk on just neis lõpuridades peidus saladus, miks „Gravitatsioon” on vähemalt siinkirjutajale oluliselt meeldivam kogu kui „Maskiball” (mis ei olnud muidugi üldse mitte halb raamat). Plikaliku kerguse ja mõningase naiivsuse on Ahi vahetanud jalgu maas hoidva vaatlejapilgu vastu. Ajal, kus suurt kära tehakse tihtipeale ei millestki, on selline tundeline neutraalsus värskendav.

MÄLESTUSTE KARTOGRAAFIA

Evelyn Fridolin

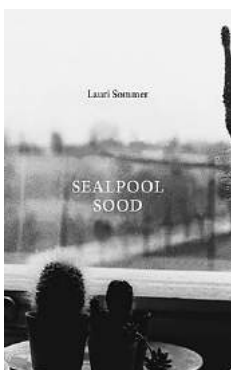
Lauri Sommer
„Sealpool sood”
Menu, 2014

Lauri Sommeri „Sealpool sood” on omamoodi Viljandimaa kaart, kus on peal hulk aja- ja mälukihte. Kuigi põgusalt mainitakse paiku üle maakonna, on põhitähelepanu Paalalinnal ning Jämejalal – teine teisel pool sood. Kuna kaardistamise käigus on segunenud autori ja teiste inimeste mälestused, sisse on pikitud kohapärimust ning Youtube’i viidetena muusikatki, on tulemuseks väga mitmekihiline tekst.

„Sealpool sood” oleks kui teine pool „Räestu raamatule”¹. Intervjuus Markus Järviga² on autor seda isegi nentinud, et „Räestu raamat” on tema ema raamat ning „Sealpool sood” isa oma. Vormi ja mahu poolest on need kaks teost üsna sarnased. Mõlemad koosnevad minevikufragmentidest, mis annavad kokku kui mitte narratiivina tervikliku loo, siis ühtse pildi igal juhul. Mõlemas raamatus antakse just maastiku kaudu edasi sealsete inimeste elu, või vastupidi – kohalike kaudu antakse mingi värving paigale. Ka tegelased korduvad kummaski teoses. Ei saaks aga öelda, et ühes on rangelt kujutatud ainult ema- või isapoolse suguharu inimesi, kuigi selline tendents on. Kirjutamisviisilt on need raamatud ühtviisi meenutusliku või jäädvustusliku iseloomuga, et säilitada endas paiku ja mälestusi sealsetest inimestest. Samuti on mõlemale teosele omane illustratsioonide rohkus ning viitelisus, mida viimases raamatus esineb küll mõnevõrra enam. On tunda, et siin on võrreldes „Räestu raamatuga” välja kujunenud autori isikupärane eklektiline kirjutamisstiil.

Üsna „Sealpool sood” alguses sõnab autor: *Kogun need mälulõngad praegu kokku, sest hiljem oleks tegu juba puhta nostalgiaga.* (lk 12). Võib öelda, et ajastus on selles mõttes saanud õige – tasakaal nostalgitsemise ja olustikulis-filosoofilise fiktsiooni vahel on paigas. Isegi see põlvkond, kellel on nõukogude ajast vaid ähmased mälestused, võib Sommeri teosest leida minevikuhõllandust tekitavaid mälupilte.

Näiteks seda, kuidas vanasti oli tervele perele suureks sünnimuseks, kui koju toodi televiisor. Või mismoodi suurte majade lapsed üksteist keskküttetorusid kolistades majadevahelisele muruplatsile mängima kutsusid. Isegi paneelmajade ehitamisest ning Paalalinna kesistest

- 1 Lauri Sommer. Räestu raamat. Tallinn: Menu, 2012.
- 2 Markus Järvi. Lauri Sommeri proosateos „Sealpool sood”. – Delta. Klassikaraadio 14.05.2014.

kohvikutest kirjutab Sommer paraja muhedusega. Teisalt on raamatus kaks mustale paberile valgete tähtedega trükitud „Raskemeelsuse tsooni”. Esimene räägib vaimuhäigustest, teine lapse jaoks rasketest või traagilistest asjadest. Mõneti tundub, et need osad tulevad oma süngusega sisse lausa ootamatult, kuid tegelikkuses on nad turgutavaks vahelduseks sellele muidu rõõmsameelsuses hõljuvale mälulõnga kerimisele.

Mälulõngadest veel niipalju, et neid on raamatusse sügenenud erisuguste inimeste, kohtade ja aegade varasavedest. Tekstis kõlavad ka perekonna, sõprade ja lähedaste hääled. Sealjuures on Sommeri enda mõtted nendega nõnda segunenud, et ilma raamatu lõpust viidet otsimata on neid raske eristada – aga võib-olla pole seda vajagi. Paljutki on ammutatud suulisest pärimusest ning arhiivmaterjalidest. Eriti kehtib see enne nõukaaega kujunenud kohtade ja paikade puhul – olgu nendeks siis Jämejala mõis, Risti kabel või Valuoja. Teoses kasutatud fotomaterjal kujutabki

Teoses kasutatud fotomaterjal kujutabki paiku tihti sellisena, nagu nad kunagi olid, mitte nende tänapäevast seisu. Tulemuseks on omamoodi konglomeraat või ajaliselt kihiline kollektiivse mälu jäädvustus.

paiku tihti sellisena, nagu nad kunagi olid, mitte nende tänapäevast seisu. Tulemuseks on omamoodi konglomeraat või ajaliselt kihiline kollektiivse mälu jäädvustus, mis ehk teebki selle teose tuttavlikuks paljudele lugejatele, sest pea igaüks leiab sealt midagi omast.

Teoses kirjeldatud maastik on ühest küljest linnalik, samas on see Viljandi serv, mis piirneb soo ning aiamaadega. Teisel pool sood on Jämejala küla. Selline soodest ümbritsetud paneelmajadega väikelinlik olemine loob omamoodi õhkkonna, mis võiks olla üsna depressiivne, kuid Sommeri puhul ei pääse see mõjule. Ümberkaudne loodus just mahendab seda paneelikate kõledust. *Võib öelda, et soo päästis meid linnastumise käest. Looduse lähedus mahendas seda seksioonilist elu, koridorides tervitamata yksteisest möödumist, maja koosoleku vaidlusi akna all ja kymnete akende anonyymset pilku.* (lk 221). Nii kirjeldas Sommer paneelelamute kalkust ühes „Raskemeelsuse tsoonis”. Ülejäänud teoses ei tundugi korrusmajad nii kõledad ja kalgid. Nende vahel sai väiksena jalkat mängitud ning noore armununa akende tulesid vaadatud. Sellisena mõjuvad need majad isegi undilikult: *Viiekordsete majade tuled ... pulsee-rivad ja saadavad kardina taha telepiltide muutlikku valgust. Seal on elu. Pimedasse tuppa sirutub vahetoa paokil uksest kollane valgussiiil. Kusagil mängib nõukaaegselt kassetikaplännilt Kino „Eto ne ljubov” kontsertversioon. Punane nupp plingib laes. Lõikelilledle padrik mõnel aknal.* (lk 206).

Kahe asula vahele (ja ka sisse) jäävat loodust kujutab autor oma tuntud hea loodusetajuga. Paigad hakkavad kõnelema lugusid oma tekkimisest, kujunemisest ja vahel ka hääbumisest. Inimesed, kes on nende paikadega seotud, muutuvad osaks maastikust, mis nõnda isikustub. *Igal tuttaval „maastikul”, mille inimese silmapiir välja möödab, oleks nagu oma silm või syda. Ta võib muutuda või pysida sama esimesest nägemisest viimaseeni. Lapsena oli lasketiiru juurde viiv käsi-puuga palkidest sild see mõnus asi. Kui kedagi ei tulnud, sai oja kohal passida. [---] Silda seal enam ei ole, kuid veidi eemal on yle oja heidetud metallplaat, millel kiri „HAPNIK”. (lk 17).* Looduskujutuses ilmneb Sommeri luuletajataust – just see sõnade poeetika, millega ta erinevaid paiku lugejale ette manab, annab neile kohtadele mingi müstilise olemise.

Siinkirjutaja hindab küll „Sealpool sood” puhul kõrgelt paigatunnetuse edasiandmist ning meisterlikku looduskujutust, kuid sellest enam tõuseb esile soojus, millega on maalitud pildid isikust. Kujutatud on nii lähedasi inimesi kui ka neid, keda linnas või Jämejalal kohtab. Nõnda kirjutab ta omaette isiksuseks isegi Paala poe ees ja sees jõlkuva vana joodiku: *Turvamehed on ta alama astme alluvad Maksimarketi taevariigis. Kui mees piidleb, võibse neil vunts ja väriseb pyks. Ta teab kõiki kohalikke nägusid, ostukorvide sisu, varanduslikku seisust ja elulugusid. Sys nimetab teda Paalalinna Direktoriks. Seegi sokrates ei hoia agoraal omaette. Enamikes olukordades myhatab „Noh.” – „Bljäd.” – „Mhäh ...” või muud sellist. (lk 40).* Sommeri kirjutises saab joodikust Direktor, valitseja ja kõiketeadev mõttetark, keda lähendavad maise igapäevaeluga vaid tema üksikud ropud hüüatused. Selline ülepaisutatult kirjutatud austuseavaldus kontrastis madalkeelsusega lisab teksti naerumuigelist elevust.

Nii mõneski kirjelduses on tunda Sommeri tänutunnet kaasinimeste vastu. Eriti soojalt mõjusid peatükid Tarmo Raabest, Kusta Toomist ning põgus kirjeldus Ehala Mihklist. *Mihkel, mida ma oleksin tol uuesti Viljandisse asumise ajal teinud, kui Sind poleks olnud. Sind seal soos, Viljandi peal, raudteel, Järve ääres, tagatoa maki juures, poes leti ääres itsitamas („poisid ostjad ei ole, aga head vaatavad vähemalt”) ja Koolila talus. Lyhikesi lauseid, mis mind toetasid. [---] Su yksi olemise ja vaesuse vaikset ja kurtmata talumist, mõtlikku nagu punaka tuka all ja kõiki neid väikseid nalju ja leitudusi (lk 61).* Teose keskel on muu hulgas välja toodud pühendus „elu muulastele” ning raamatu lõpus on tänuimekiri.

Paalalinnast Jämejala poole liikudes sagenevad jutud isast, see ongi ju tema raamat. Isa puhul on enim välja toodud tema psühhiaatriharidust ning unenägude ja paranormaalsete nähtuste huvi. Jämejalal asubki psühhiaatrikliinik, mis seob Sommeri isa Ilmar Soomere selle kohaga. Kuigi on

ka teisi Jämejalaga seotud tegelasi, on just isa inimene, kes seda ruumiosa kõige enam mõtestab. Tema kuju kaudu saab aimu autorist endast. Sommer kirjutab: *Emalt, Räestu külast pärit Leeni Rehelt, kes mind väga hoiab, aitab ja noomib, olen saanud sydame. Vist ka osa hingelisust ja muretsemist. [---] Isalt olen pärinud põhjalikkuse.* (lk 165–166). Ka mainitud Markus Järvi³ intervjuus lisab Sommer, et inimene saab emalt keha ja isalt vaimu või mõistuse. Niisiis võib raamatu taustal

„Sealpool sood” on Lauri Sommeri mälestuste kaart – möödaniku projitseering paberil.

aimata autori vaimu kujunemislugu, mille loomulikuks osaks võisid olla lood vaimuhaigustest, unenägudest, ümbersündidest ja muust paranormaalsest. Osa teosest toimukski kui unenägude maailmas, kuski paralleeltegelikkuses. *Kõiki asju mõistusega kah kinni ei võta. Kaheaastaselt olin poolunes soninud mingist tulekahjust ja tankidest. Isa arvas, et need olid eelmise elu pildid.* (lk 185). Eelmistest eludest on juttu teistegi tegelaste, näiteks „Räestu raamatustki” tuttava Oksõ puhul, kelle kohta üks külla tulnud nõid arvas, et too olnud eelmises elus timukas.

„Sealpool sood” on Lauri Sommeri mälestuste kaart – möödaniku projitseering paberil. Jutustades oma perest, lähedastest ja lapsepõlvemaastikest, räägib autor ümbrusest, mis kujundas temast just seesuguse inimese, kellena teda praegu tuntakse. Teisisõnu, kirjutades terve teose teisest, räägib autor siiski enda lapsepõlve lugu. Minevikujanu ja osav kirjutajameisterlikkus kutsuvad lugejat kaasa rändama autori lapsepõlve- ja nooruseradadele, mis tihtilugu näivad lugejale kui enda kogetud.

³ Markus Järvi. Lauri Sommeri proosateos „Sealpool sood”.

SEITSMEPÄINE KIUSATUS

Siret Saava

Helen Kallaste
„Kogutud hetked”
Verb, 2012

Juba tagakaane apetiitne luulekatke ja *kiusatus*, see *seitsmepäine lohe* / *taas ajab taga oma ainsat saba* annab mõista, et südamesalvimist ei tasu luulekogust oodata. Tarvis on vaim valmis panna, et pidada vastu närvikõdi tekitavas sõnamängus. See salapärase seitsmepäine üllitis, mis varjab ennast süütu (ehk isegi naiivsevõitu) pealkirja taha, on Kallaste sõnul kujunenud enamjaolt ajavahemikus 2002–2008.¹ Varasemalt on ta Siutsu nime all avaldanud luuletusi TNT rühmituse ühiskogus „Mõned ei tahtnudki” (2000). Toonaseid luuletusi nimetab ta pigem keskkoolitüdruku käe harjutusteks.² „Kogutud hetked” on see-eest pälvinud juba Betti Alveri debüüdipreemia ning Siugja Sulepea auhinna.

Nii mõnigi luuletus on selles kogus sedasorti päkel, mille tuumani ei jõuaks isegi uhmriga tampides. Näiteks: *Pesapuuks on puupea valind muretoonekured. / Haudund munast murepoja, kes nüüd puupead pureb.* (lk 22). Mõistatusestiilis luulepala jätab ühest küljest nõutuks, teisest küljest tekitab uudishimu. Kes on murepoeg ja kellele viitab puupea? Võib-olla kasutab Kallaste siin meelega läbi paistmatuid seoseid, et tekitada lugejas nii teadmatuseängi kui ka tõehimu. Kui luuletuse kõrval oleks lugemise ajal fotoaparaat, salvestuks sinna kindlasti terve galerii humoorikaid ilmeid. Tekst kätkeb oma suletuses ja provotseerivas sõnakasutuses sama, mida sisaldab ka küsimus inimese eksistentsist – ängi ja absurdi. Ühtlasi on see luuletus kui peegel, mis ei edasta tähendusi, vaid näitab eelkõige lugejat, kes sellest tähendust otsib. Mänge tõe ja teadmatusega kujutab Kallaste teisteski luuletustes. Näiteks otsustab luulemina hakata kirjutama, et lõpuks välja öelda lihtne tõde: *jah, armastan!* (lk 53). Täitumatule gurmaanist adressaadile, kes otsib sõnades peituvat tõde, katab luulemina laua: *Siin sööme suuri isetehtuid sõnu. / Kas julged näida jultunud ja jahe / sa mu gurmaan / ka tundes toidust mõnu?* (lk 58). Salapärase luuletus „Une nägu” (lk 9–10), avaldab teadmis-

janulisele lugejale, millest ja kuidas on tehtud unenäod. Näiteks keedab nõialaadne luulemina köögis kuuma katla taga *kummutisi, lummutisi, luupainajaid, siivsaid seebimulle ja õrna imet pitsivahukoores*. See on kui allegooria looming

1 Doris Kareva. Siugjas sulepea leidis Helen Kallaste. – Sirp 04.10.2014.

2 Samas.

õige tõlgendamise kohta, kus autor toob päevavalgele enda kindlad kavatsused, et vabastada publik teadmatuse piinast. Ühtlasi viitab see luuletus nauditavale võimule inimeste teadmiste ja teadmatuse üle.

Kõva läbitungimatu pähklikoorena kujutab Kallaste inimestevahelist kommunikatsiooni, näiteks: *tumma teatajana / põgenema pääseb paotund peost / kirjatuvi. / Nagu peata kana.* (lk 60). See on kui võimetus tabada sõnadega reaalsust

Just see, mis on tabamatu, annab impulsi kunsti loomiseks. Kui inimestevaheline suhtlus paistab Kallaste luuletustes küllaltki komplitseerituna, on sellele vastu-kaaluks seatud kunstilooe, mille kaudu saab konfliktidest väljuda.

ning suutmatust seda teisele edasi anda. Kaks osalist püüavad kõigest väest pingutades teineteisemõistmiseni jõuda: *Hüüdja hää ja püüdja ihne iha. (ibid.).* Loomuliku kõnelemise ja kuulamise asemel muutub sõnum aga kuumaks kartuliks, mida ei saa käest lasta ega käes hoida. Peale sõna viitab Kallaste muule meediale, näiteks muusikale: *Sus tõrksalt teisenduva tabamatu / ma sõnaks tõlgin. Sa mind muusikasse.* (lk 18).

Just see, mis on tabamatu, annab impulsi kunsti loomiseks. Kui inimestevaheline suhtlus paistab Kallaste luuletustes küllaltki komplitseerituna, on sellele vastukaaluks seatud kunstilooe, mille kaudu saab konfliktidest väljuda.

Peale kõvakooreliste luuletuste leiab „Kogutud hetkedest” sõnamänge levinud ütluste ja kõnekäändudega. Neist mitmed väljendavad humoorikal kujul lollust, rumalust ja küündimatust: *käind ümber kassina, va pudrupea* (lk 46) või *Aru – see saamatu* (lk 19). Ootamatult lõpetab ta kulunud ütluse: *teeb südame täis, tõesõna, miskit. Vist õrnust.* (lk 19). Huvitav on ka viigilehtede asetamine teada-tuntud kohast sootuks mujale: *„Kui kärstaks viigilehti / mis kandnud südame pääl...”* (lk 63). Polüseemiaga vigurdades on tekitatud valulik iroonia: *Ega polnudki sõda. / [---] Saapad, silmad ja süda / ühtviisi läikima löödud.* (lk 50). Kaunisse kiikavas rütmis unenäolaulu hüppab aga ootamatult sisse võõristav seos: *öösi on tuuled / kuu poole ulund* (lk 35). Pisut filmilikult mõjub katke Kreeka-reisi-teemalises luuletuses: *käed korgivad volüüminuppe / odav Merlot* (lk 39). Silme ette tekib kaks kaadrit, kus sujuvalt liigutakse raadionuppude keeramiselt odava veini lahtikorkimise peale.

Kallaste loomingus leidub üksjagu ka ühiskonnakriitikat. Sellisena võib näha luuletust „Tahaksin taas sulle tantsida”, kus *paralleelsete reaalsuste piiril / on topelttollid / ja maksud mõlemal pool / kord-korralt kõrgemaks kerkiavad...* (lk 13). Kallaste võrdleb isegi turistidest pilgeni täis Kreeka vaatamisväärsust noorte hängimiskohaga Tallinnas: *Akropolilt eluga pääsnule / Viru keskus on / käkitegu* (lk 40). Ühiskonnaprobleemid seonduvad inimlike paradoksidega,

mitte ainult süütute selja taga hiiliva kurjusega. Inimese vastuolulisus ongi vahest kõige rohkem Kallaste luuletuste keskmes. Otseselt on ta sellest kirjutanud luuletuses „Oks vastikum vangla, mil elusad trellid on ees?” (lk 13), kus inimene iseennast vangistab. Samuti kirjutab ta ootamise absurdist. Kahekümnenda sajandi populaarseima kirjandusteema lahendab ta lootustandva lõpuga – *oodates / [---] on ometi ootamatu* (lk 42).

Rohkelt ja peamiselt varjatud kujul esineb „Kogutud hetkedes” intertekstuaalsust. Teatud luuletustes on eksplitsiitsed viited piiblile, ent terves luulekogus leidub laiemalt religiooniga seonduvat, nagu inglid ja teispoolsus. Ühes luuletuses põimib Kallaste rahvasuus tuntud kõnekäänu katkega Matteuse evangeeliumist: *kas ühel varblasel / pihus on parem / kui kahel, kes müüvad end / veeringu eest* (lk 65). Sedasi seostub varblane inimesega, kes on samuti vangistatud. Luuletus lõppeb sarnaselt stseeniga piiblist, kus Jeesus julgustab jüngreid ohtlikes piirkondades sõnumit levitama, põhjendades, et inimesi jälgib Jumala valvas silm: *üks on, kes püüab te / pudenend poegi*.

Luulekogu viimane tekst viitab piibli loomisloole, kus Jumal teeb mullast esimese inimese ehk Aadama. Kallaste luuletuses peab aga naine saama mullaks: *Mullaks pead sa saama, naine, / [---] kuhu ma külvan / sõnade seemned. // [---] Siis ma näitan, / kellele andsin su emaks*. (lk 72). Sõna kui inimalge seostub Jeesusega, kes Johannese evangeeliumis kujutab endast sõna lihakssaamist. Selles luuletuses on kalambuuri asemel võimas piibliretoorika. Imperatiiv naise mullakssaamisest on ühtaegu tabamatu ja paeluv. Kangesti tahaks välja lugeda vihjet feminismile, aga luuletuses jääb see sõnum küllaltki lahtiseks. Veel üheks silmapaistvaks viiteks piiblile on seitsmepäine lohe, kes Johannese ilmutusraamatus tuleb maa peale ja tähendab kuradit. Kallaste luulekogus tähistab lohe sabasöömine Johannese ilmutusega sarnaselt lõksus olemist. Samuti on see seotud dionüüsiliste teemadega, nagu elu ja surma tsükkel, viljakus, tantsimine ja rütm, aga ka ihad. Huvitavalt on Kallaste kokku sidunud rahvapärимused ja kõnekeele Vana-Kreeka usundiliste motiivide ning piiblikatketega.

Inimese igihaljast süüd kujutab piibliallusiooni kaudu luuletus „Pärast meid tuligi veeuputus” (lk 19). Piiblis saab Jumalal kõrini inimeste kurjusest ja vägivallast, mistõttu ta kavatses veeuputusega pühkida enda loomingu maa pealt. Sealjuures jätab ta ellu Noa ja tema pere, kellest peaks arenema uus ning parem inimkond. Kallaste luuletus ei tegele looja hävitamistööga ega väljavalitu pääsemislooga. Ka ei hoiata ta liigse valskuse või rumaluse eest. Pigem on ta leppinud elu tumedama poolega: *On pesud nööri, rõsked*

reaalsused reas / (ja mõnede pääle ei hakka Ariel ka), suhtudes sellesse luuletuse alguses paraja huumoriga. Luulemina tunnistab oma varasemat üleolevat ja kartmatut suhtumist nii kuradisse kui ka kõrgustesse. Nüüd aga tunneb ta hirmu ning justkui aimab millegi lõppu. Nõnda on see luuletus paljuski sisekaemuslik ning ei kuuluta ühiskonna hukku ega maailma hävingut. Pigem kujutab see ühe inimese eluetapi valulikku möödumist, millest saadud kogemused on kustumatud: *Käib kandmatagi kaasas, mis saand kaasavaraks*. Mingis mõttes on tegemist igavese süüga, millel polegi kindlat põhjust. Inimesed, kes on üles kasvanud ühiskonnas, kus teatakse kümmet käsku ja seitset surmapattu nendele mõtlematagi, tunnevad juba eos süüd millegi tundmatu suhtes.

Sarnaselt piibliallusioonidega leidub Kallaste luulekogus intertekstuaalne viide Anton Tšehhovi jutustusele „Daam koerakesega” (lk 54). Selles jutustuses loovad mees ja naine abieluvälise suhte kaunis päikesepaistelises Jaltas.³ Õige pea siirduvad nad kumbki talvisesse Moskvasse ja

Peterburi. Ometi ei suuda nad oma armastust minetada ning jätkavad kohtumist. Tšehhovi loos vastanduvad vabadust ja õnne kujutav Jalta ning vangistust ja pingelisust illustreeriv Moskva. Terves jutustuses domineerib kirk ning vabanemislootus. Kallaste luuletusest hoovab vastu *talve külma, und ja rätina laotuvat tolmu*. See kujutab seismajäämist, kus teineteist armastavad inimesed pigem meenutavad, kui jagavad kirge.

Seega on Kallaste valinud teemaks Moskva külma ja suletud ruumi, mille aega on ta tunduvalt edasi kruttinud. Jääb mulje, nagu oleks armastajapaar juba raugaeas (või kogunisti surnud), olemata leidnud võimalust oma armukese staatust muuta. Ka luuletuse pealkirja alla on sulgudes lisatud märge (*kolmandalt korruselt*), mis võib samuti simboliseerida teispoolsust või eraldatust. Luuletus lõpeb luulemina küllaltki paatosliku eneseväljendusega: *Üksi ja ülendatud / veiderdav vaataja olin: // õnnelik. Lohutamatult*. Tšehhovi jutustuse tegelased ei ole Kallaste luuletuses loodetud vabadust leidnud, vaid hoopiski rahu ning leppimise paratamatusega. Tähtsus on mälestustel ja ihast vabanemisel.

Intertekstuaalsete viidete rohkust Kallaste luulekogus on täheldanud Margit Tintso, leides sealt allusioone Artur Alliksaare loomingule. Ühtlasi näeb ta, kuidas Kallaste on liikunud kultuuritekstidele vihjamisega sügavale kultuuri juurteni.⁴ Peaaegu seitse aastat kogutud hetki on vormunud tekstide paabeliks, mille alumised

Peaaegu seitse aastat kogutud hetki on vormunud tekstide paabeliks, mille alumised kihid moodustavad aegamisi kokku sulades uusi tähendusi.

3 Anton Tšehhov. Daam koerakesega . – Ariadna ja teisi jutustusi ning novelle armastusest ja abielust. Tallinn: Eesti Raamat, 2004, lk 200–215.

4 Margit Tintso. Plastmasslilledest pärg. – Looming 3/2014, lk 422–423.

kihid moodustavad aegamisi kokku sulades uusi tähendusi. Piibli arhailised katked inimese loomisest segunevad nüüdisaegsete teemadega, nagu naise enesekehtestamine ja individuaalsus. Veeuputuse lugu, kus Jumal püüdis vabanda enda loodud plekist, on Kallaste seostanud reklaamides kiidetud Arieliga, kus Jumala-sarnaselt püüab inimene võlväel ebamugavat reaalsust minema pühkida. Tšehhovi jutustuse vangistatud armastuse teemaga tõstatab ta inimese valikute küsimuse, mis tihtipeale on langetatud ühiskonna surve mõjul.

Kokkuvõtteks iseloomustab seitsmepäine saba õgiv lohe „Kogutud hetki“ väga tabavalt. Kallaste luulekogus leidub palju sõnamängulisust ja allusioone. Nii mõnigi luuletus on hämar, pakkudes terve hulga tõlgendusvõimalusi. Sellest tekib justkui ringliikumine, mille lõppu ei paista ja mille karaktersemaks näiteks sobiks eespool mainitud luuletus „Ons vastikum vangla, mil elusad trellid on ees?“, kus inimene on nagu saba õgiv lohe, kes iseennast vangistab. Selline lõputus pakub „Kogutud hetkedes“ küllaldaselt avastamisrõõmu. Kallastel on sulg veenvalt pihus, mistõttu ei jää üle muud, kui oodata temalt uusi üllitisi.

PIINATUD GEENIUSED BLUUSIPÕRGUS

Melissa Tuuling

Egert Rohtla

„Rovin Vox. Teekond läbi bluusipõrgu”

Jutulind, 2013

„Rovin Vox. Teekond läbi bluusipõrgu” on Egert Rohtla debüütteos, mis ilmus eelmisel aastal. Mida me romaani autorist teame? Jürgen Rooste tutvustav artikkel „Tulevikutäht 2014: Teekond läbi bluusipõrgu” teeb meile selgeks, et tema hingesugulane on alkohoolik, narkomaan ja tagatipuks veel vaimuhaige¹ – ehk noormehel on kõik hädavajalikud isikuomadused kandmaks kannatava ning hullumeelse geeniusel tiitlit. Paratamatult jääb artiklit lugedes mulje, et tegemist on agara kunstnikumüüdi loomisega, millele loob aluse juba autori eessõna, kuhu on demonstratiivselt lisatud romaani skandaalihõnguline sündimise koht: *Võru-Kubija haigla eripsühhiaatriaosakond*. (lk 8). Kirjaniku pikalelevinud sõnavõtt, kus kirjeldatakse teose valmimise vabalust teekonda, luuakse lugejale pilt Rohtlast kui piinatud geeniusel.

Katrin Kivimaa toob artiklis „Kunstnikumüüt ja hullumeelsus” välja, et hullumeelse kunstniku-geeniuse müüt on eksisteerinud lääne kultuuris väga pikka aega. Juba vana-kreeka filosoofid olid arvamisel, et geniaalsus ja hullumeelsus on teineteisega seotud. Seda müüti süvendas romantismist tuntud kujutelm kunstnikust kui piiride ületajast või mässajast, kellel ei olnud normaalse elu, käitumise ja olemisvormidega just palju tegemist. Romantiline müüt usub puhtindividuaalsesse väljendusse ja kunstnikes peituvasse ürgsesse loomejõusse.² Kui küsimused autori kohta esialgu kõrvale jätta ja keskenduda teosele, siis võib kõigepealt välja tuua, et Rohtla romaan taastoodab, kas teadlikult või mitteteadlikult, seda müüti mitmel viisil: esiteks Rovini ja Rathil tegelaskujude kaudu. Mõlemad mehed on musikaalsed geeniused. Rath on küll psühhopaat, kes on saanud hakkama arvukate sigadustega, kuid ta on üliandekas multi-instrumentalist. Rovin on seevastu skisofreenik, kelle talent peitub selles, et ta suudab panna isegi kõige lihtsamad lood

kõlama keerulise ja tundlikuna. Vaimuhaigla on tuttav koht mõlemale mehele. Sealjuures ühendab neid mõnuainete kuritarvitamine ja kaklemishimu. Kui Rovin suudab mingil kombel vastata nõutavatele käitumisnormidele, siis Rathil puudub neist igasugune arusaam. Noormeeste

1 Jürgen Rooste. Tulevikutäht 2014: Teekond läbi bluusipõrgu. – Eesti Ekspress 08.01.2014

2 Katrin Kivimaa. Kunstnikumüüt ja hullumeelsus. – Sirp 07.11.2003.

jaoks on oluline vaid nende looming, nad elavad ja hingavad sellest. Mõlemad mehed on lootusetud alkohoolikud ja eluheidikud, kuid nad löövad sellegipoolest muusikamaailmas läbi. Kuidas on see võimalik? Võib ju sääraseid Rovineid ja Rathe kohata Tallinnas iga nurga peal, kuid neil puudub Rohtla lisatud „miski”. Hoolimata eluhävituslikkusest on noormehed ebamaiselt andekad. Karakterite vaimne ebastabiilsus on nende geniaalsuse aluspõhjaks.

Võib ju sääraseid Rovineid ja Rathe kohata Tallinnas iga nurga peal, kuid neil puudub Rohtla lisatud „miski”. Hoolimata eluhävituslikkusest on noormehed ebamaiselt andekad.

Teise viisina tuleb romantiline käsitlus kunstnikest esile teoses esindatud vaadetest ja seisukohtadest. Kunstiinimeste hullumeelsust ja teistsugusust rõhatakse alatihti: *Greg puhkes naerma. „Teie, kunstiinimesed, olete kõik ühed parajad segased.”* (lk 179). Nimelt toob Greg välja, et kunstnikud on vaimselt ebastabiilsed, kuid tema arvamus ei ole esitatud negatiivses, vaid positiivses võtmes. Esile tõuseb seisukoht, et geniaalse isiksuse hälbed tulevad tema loominguks: *Te olete kõik parajad lollakad, iga viimane kui üks! Mida rohkem kiikse sul küljes on, seda paremat muusikat sa lood.* (lk 182). Kunstnik peab loomingusse panema oma pained, haigused ja probleemid: *Aga normaalseks ei saa sa enam kunagi. Nii et jäta oma sisemised heitlused juba praegu, ja hakka seda oma huvides ära kasutama.* (lk 182). Kivimaa kirjeldab, et kunstniku „ebanormaalsus” on ühiskonnas lubatud identiteet.³ Ka kõnealuses romaanis peab kunstnik olema teistsugune, et luua midagi uut ja erilist. Ta ei peagi olema ühiskonna täisväärtuslik liige. Temalt pigem oodataksegi seda, et ta ei allu reeglitele. Kunstniku puhul äratav sõbralik või tavainimestele kohane käitumine pigem kahtlust. See on midagi ebaloomulikku: *Midagi oli juba ammu valesti, aga seekord oli Rath veidram kui tavaliselt. Rath oli tema vastu sõbralik.* (lk 212). Geniaalsele inimesele antakse kõik piiridest üleastumised andeks. Kunstniku looming kompenseerib ühiskonna loodud reeglite eiramist.

Kolmanda aspekti puhul ei saa siiski enam autorist ja tema eessõnast mööda vaadata. Kirjanik loob seal endast kunstnikumüüti, kuid samal ajal taastoodab ta selle kaudu ka romantilist ettekujutust geeniusel. Rohtla pajatab lugejale oma raskest teekonnast, kus romaani valmimisprotsess muutus paranoiliseks õudusunenäoks, mille tõttu ta sattus psühhiaatrikliinikusse. Autor paistab uskuvat inimese sees pesitsevasse ürgsesse loovusesse. Nii mitmelgi korral toob ta välja, et „miski” lausa sundis teda kirjutama – olgu see siis muusika või kinnisidee: *Rovin Vox on kinnisidee. See hakkas mind kummitama, ja ei andnud rahu ei päeval ega öösel. Selle lihtsalt pidi kirja panema.* (lk 5).

Kolmanda aspekti puhul ei saa siiski enam autorist ja tema eessõnast mööda vaadata. Kirjanik loob seal endast kunstnikumüüti, kuid samal ajal taastoodab ta selle kaudu ka romantilist ettekujutust geeniusel. Rohtla pajatab lugejale oma raskest teekonnast, kus romaani valmimisprotsess muutus paranoiliseks õudusunenäoks, mille tõttu ta sattus psühhiaatrikliinikusse. Autor paistab uskuvat inimese sees pesitsevasse ürgsesse loovusesse. Nii mitmelgi korral toob ta välja, et „miski” lausa sundis teda kirjutama – olgu see siis muusika või kinnisidee: *Rovin Vox on kinnisidee. See hakkas mind kummitama, ja ei andnud rahu ei päeval ega öösel. Selle lihtsalt pidi kirja panema.* (lk 5).

3 Samas.

Samuti paistab kirjanikule meeldivat mõte, et kunstiteosel on võim oma looja üle. Rohtla usub, et romaan ja tema loodud karakterid viisid ta vaimuhaiguseni: *Olgu siinkohal ära märgitud, et Vicori roll oligi see, mis autori lõpuks ravile viis.* (lk 7). Kunstiteose doriangraylik, salapärane hävitav jõud on esindatud ka romaanis eneses. Nimelt Rovinile valmis-tatud ainulaadne Vana Mürk kannab endas ideed sellest, et looming võib saada hävituslikuks: „*Minu vanamehe ta juba tappis, ütles Holger tõsiselt. „Küllap tapab ta ükskord veel kellegi ära. Kasvõi sinu.*” (lk 86). Jäägitu pühendumus muusikale esineb teoses ohtliku enesehävituslikkuse märgina. Rovini puhul tunnetavad inimesed, kuidas ta kaotab ennast muusikasse ning kardavad, et see saab talle hukatuseks: *Selline sai olla ainult mees, kes tegi muusikat sellise kirega, et see ta lõpuks tappis. Vaeseke, mõtles Rath. Sul ei ole enam kaua jäänud.* (lk 119). Rath aga oli juba muusika hammasrataste vahele jäänud: *Rath Vicor sümboliseerib kõike negatiivset, mida liigne pühendumus ja lõpmatud otsingud muusikavaldkonnas inimesega teha võivad.* (lk 7).

Armastus bluusi vastu on see, mis annab teosele elu.

„Rovin Voxi” lugedes tekkis alatihti küsimus: miks see on ulmeromaan? Erinevad katsetused selles vallas mõjuvad tehiskult. Ebaloosulikkuna mõjuvad väljamõeldud linnad, muutused riietumistavades, riigid, muusikastiilid, bändid, kui samal ajal sõidetakse ikkagi metrooga ja juuakse õlut. Autor ütleb ju isegi, et teda huvitavad pigem inimesed kui ulmelised masinad. Miks siis üldse kirjutada ulmeteos? Arusaadav on ometi see, miks tegevustik toimub tulevikus, aastal 2213 – muidu poleks bluus ja seda viljelev peatege-lane Rovin nii erilised. Kui muu „ulmeline” kõrvale jätta, siis just viimane on oluline faktor, mis muudab „Rovin Voxi” loo huvitavaks. Üpriski maagiliselt mõjuvad hetked, mil Rovin tutvustab inimestele oma annet ja bluusi. Autor on suutnud need hetked edasi anda põnevalt ning pulssi kiirenda-vana: *Aga ukse juurest kaugemale Duane Fix ei jõudnudki, sest Rovin hakkas sujuvalt bluusi mängima. Duane tardus paigale, keeras end ümber ja jäi taltsalt kuulama, kuidas Rovin oma kitarrist veidraid, melanhoolseid kiskuvaid helisid välja võlus, samal ajal sõnu venitades ja kummalise rõhuasetusega lauldes.* (lk 99). Seega oleks romaan palju võitnud, kui selle sündmustik oleks toimunud lihtsalt sellises versioonis tulevikust, kus bluus on unustuse hõlma vajunud. Siis oleks puudunud kogu müra, mis takistas bluusil säramast. Armastus bluusi vastu on see, mis annab teosele elu.

Romaani sündmustikus on poole peal pööre. Tegevustikku astub Heinz Nageli karakter, kes on salapä-rane ja ohtlik. Autor toob eessõnas välja, et ta uskus, et

Nagel on saatan. Alates sellest hetkest võtab tegevustik müstilise suuna. Äkki kaldub fookus bändilt ja bluusilt Heinz Nagelile, kellel on üleloomulikud võimed. Ta hüpnootiseerib inimesi oma roheliste silmadega, haihtub sobivatel hetkedel õhku, põhjustab mässe ning lõpuks ei paistagi olevat üldse elavate kirjas. Selle asemel, et lõpetada lugu vaevlevatest muusikageeniustest, alustatakse hoopis midagi uut, mis põnevuse asemel tekitab soovi raamat kõrvale panna. Rovini hallutsinatsioonid pakkusid piisavalt fantastilisi elamusi. Üleloomulikud elemendid mõjuvad sama kohatult kui ulmekatsetusedki. Paratamatult tekib tunne, nagu autor oleks üritanud kõik ideed suruda ühte romaani, või kui uskuda eessõna, 17 järke. See mõjub häirivalt teose terviklikkusele ning kaotab fookuse, mis vähemalt esialgu oli paljutõotav.

Hallutsinatsioonide juurde naastes väärib märkimist Leanne karakter, kes on peategelase ideaalnaine ja armastatu – kuigi neiu on vaid noormehe luul. Armastuslugu, mis leiab aset ühe inimese sisemaailmas, mõjub uudsena: „*Ainus*

tüdruk, keda ma kunagi armastanud olen,” sosistas Rovin. „*Ja isegi tema pole tõeline.*” (lk 245). Sügavalt poeb hinge Leanne soov olla päriselt olemas: „*Ma ei taha su peas olla,*” ütles Leanne. „*Ma tahan päris naine olla.*” (lk 177). Kuigi peategelane soovib sama, on ta sunnitud võtma ravimeid, mis kaotavad neiu tema peast. See on üheks liiniks, mis Rohtla romaani juures paelub ja muudab peategelase veelgi huvitavamaks. Muidu koosneks teos vaid rokkimisest, joomisest, kaklemisest ja naiste tagaajamisest. Paraku

jääb Leanne lugu vaid kõrvalepõikeks, mis väärinuks rohkem ruumi.

Muret teeb aga romaani adressaat. Kes peaks olema selle romaani lugejaskond? Autor ise välistab tõsised ulmekirjanduse fännid. Teos on pühendatud bluusi-, roki- ja üldse muusikasõpradele. Viimastele peaks see raamat kõige rohkem mõnu pakkuma. Missugune oleks vanuserühm? Romanis on palju seksi, vägivalda, mõnuainete propageerimist. Samas leidub seal ka mõnusat huumorit ja noortepärast slängi. Kohati tundub, et autor on üritanud edastada teosega sügavat sõnumit või moraali. Paraku kukub see üritus läbi. Rovin ja Rath saavad bändiproovideks oma määndžerilt maja. Muusika tegemise asemel pühenduvad noormehed aga baarikaklustele ja joomisele, mille tulemusel põletavad nad Duane'i maja maha. Geeniused panakse vangi, et nad oma vigadest õpiksid. Lugejale antakse edasi nende kannatusi ja kahetsust, kuid lõpuks keeratakse olukord siiski nende kasuks ning „õpetlik” kogemus

Nägemus kannatavast loojast on millegi tõttu tänaseni püsima jäänud. Inimesed tahavad pigem uskuda kunsti ürgset loomejõudu kui väidet, et harjutamine teeb meistriks. Paistab, et sellesse tahab uskuda ka debütant.

muudetakse meediamagnetiks. Rovin ja Rath annavad trel-
lide taga võimsa kontserdi, saavad selle tulemusena naisi
ning kõik ongi unustatud. Seega noorele arenevale inime-
sele seda raamatut näppu ei pistaks. Aga kellele siis?

Rovini karakter on see, mis Rooste arvates näitab Rohtla
võimekust kirjutada tulevikus midagi head.⁴ Bluusimehe
tegelaskuju on tõesti see, milles võib näha debütandi
potentsiaali, kuid pigem ütleks, et silma torkab just „hullu
kunstniku” müüt. Nägemus kannatavast loojast, mis mängib
olulist rolli nii Rohtla enda kui ka kõnealuse romaani puhul,
on millegi tõttu tänaseni püsima jäänud. Miks? Tundub, et
selle taga peitub lihtne asjaolu – inimesed tahavad pigem
uskuda kunsti ürgset loomejõudu kui väidet, et harjuta-
mine teeb meistriks. Paistab, et sellesse tahab uskuda ka
debütant. Siinkirjutaja ei ole kindel, kas oodata ulmeromaani
„Rovin Vox” järke, kuid piinatud ja hullumeelsetest geenius-
test kirjutatud teost loeks ikka. Paratamatult tuleb tõdeda,
et paeluvam on see kunstnik, kes loeb kitarrikeeli, mitte
see, kes loeb raha.

4 Jürgen Rooste. Tulevikutäht
2014: Teekond läbi bluusipõrgu.

AUTORID

Fredrik Brattberg (35)

on helilooja ja näitekirjanik. Brattbergi muusikat on ette kantud üle kogu maailma, muuhulgas ka Eestis. 2012. aastal pälvis ta Ibseni auhinna näidendi „Tagasitulekud” („Tilbakekomstene”) eest.

Helmi Arrak (26)

„Mind inspireerivad minu loomingulised sõbrad ja tuttavad, arhitektuur, disain ja metsikud rokkstaarid.”

<http://cargocollective.com/helmiarrak>

Evelyn Fridolin (24)

õpib Tartu Ülikoolis maailmakirjandust, vahepeal töötab joonestaja või kaevajana arheoloogide juures, vahepeal teeb maal tööd.

Sveta Grigorjeva (26):

bitches love to hate me,
i love to hate them bitches too.

#kirjanduskeeneuusdarlingonrääkind#

Kristjan Haljak (23):

„plaatani ... ptüi! maarjakased”

Juhan Hella (28):

„Praegu on tõesti aega, on tõesti veel aega vaadata õite valgelt aeda ja pihlakapuud.” (Viiu Härm)

Julius Juurmaa (26)

otsib jätkuvalt õiget sõna. Otsingud kulgevad visalt. Paralleelses elus kulgeb arstiõpingute lõpusirgel.

Mihkel Kaevats (31)
kirjutab luuletusi, sõidab rattaga, loeb raamatuid ja sööb jäätist. Oma luuletustes otsib kõla ja kujundit, mis ei korda varasemat.

Elisabeth Kaukonen (19):

„Kahtlused, kirk, raamatud, kohv, natukene kaost ja uduste ööde bluusirütm. Tegelikult tahaks mõnikord olla hommikuinimene ning kasvatada rõduäärel võõrasemasid. Ja andeksandmisi.”

Laur Kaunissaare (32):

„Ehkki räägitakse vastupidist, on esimese isiku kasutamine pigem alandlikkuse märk. Kõik, mis mul on pakkuda, olen mina ise.” (Chris Marker)

Kaarel Lehtsalu (27):

„Jään pidevalt kõigile ette, aga seda järjest harvemini kogemata.”

Marianne Lind (29):

„Ilukirjanduse tõlkimisega avanevad uued paralleelmaailmad ja kerkivad üles mõistatused, mille lahendamine on minu jaoks ülim nauding.”

Kristjan Müürsepp (20):

„wayawayawayawayawayawayawayawayaway”
(James Joyce)

Mehis Pihla (25)
on pärit Harjumaalt Kose alevikust.

Lõpetanud Tartu Ülikoolis semiootika ja kultuuriteooria eriala ning õpib hetkel Lavakas dramaturgiks.

Siret Saava (26):

„Ei näri, vaid seedin tähti. Armastan kõveraid seoseid ja kirevaid kirjeldusi.”

Jörgen Strickert (34)

on Norra raadiohääli, satiirik ja kirjanik, kes töötab Norra rahvusringhäälingus NRK. Enda sõnul on ta kirjutanud ühe muusikali ja ühe nalja sundabielude kohta ning palju muudki, mida keegi pole tema käest palunud.

Hugo Tipner (31):

„Erialalt pean end inseneriks. Olen õppinud paar aastat TTÜ ehitusteaduskonnas. Praegu töotan nii klienditeenindajana kui ka Õhtulehe kolumnistina. Kirjandus on minu jaoks hea seltsiline ja mõtete korrastamise vahend.”

Thomas Seeberg Torjussen (40)
on näitekirjanik, stsenaarist ja lavastaja. Ta on kirjutanud stsenaariume filmidele ning telesarjadele ja pälvinud mitmeid auhindu. 2011 kirjutas ja lavastas ta Norra Rahvusteatri näidendi „Löpuks ometi juhtub midagi” („Endelig skjer det noe”).

Melissa Tuuling (23):

„Olen kirjandusteaduse magistrant Tallinna Ülikoolis. Bakalaureuses õppisin eesti filoloogiat. Suurt huvi pakub mulle ka kunstiajalugu, kooli kõrvalt töötan Adamson-Ericu muuseumis.”

Silvia Urgas (22):

„Kui ma ennast luulevormis tutvustan tundun kindlasti targem.”

Tarmo Virves (32)

„Ma ei ole fotograaf.”

Linda-Mari Väli (26):

„Olen mingi projektsioon, aina sünnitan ennast, aina lasen end sigitada, ja ometi jääb teadmata, on seda kõike siis üldse, on siis mind.”

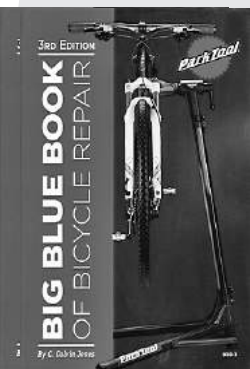
RAAMATU- TUTVUSTUSED

Lars Mytting, „Küttepuud. Kõik puude lõhkumisest, ladumisest ja kuivatamisest ning puukütte olemusest” (Sinisukk, 2014)

Selle üle 200 lk aimeraamatu pealkiri (norrakeelses originaalis „Hel Ved”) on lausa 19. sajandi stiilis positivistlikult põhjalik. Ja eeskätt see muidugi ongi üks tarmukas ja õpetlik raamat puuküttest. Aga tema sisu just nimelt ei ole positivistlik. Autor sukeldub metsa ja haluhunnikusse fenomenoloogiliselt, raamat on täis poeetilisi kirjeldusi ja tsitaate kirjanikelt: Knut Hamsunilt, Oscar Wilde’ilt, Thoreau’lt, Robert Frostilt jmt. Lisaks veel huvitavaid puudealaseid etnoloogilisi, lingvistilisi, ajaloolisi ja geograafilisi detaile. Ma ei kujuta ette, et niisuguse raamatu oleks kirjutanud eestlane, ega seda, mida üks „tõsine ja tubli eesti mees”, kes tahab rohkem teada puuküttest, niisugustest poeetilisest passaažidest arvab – „mis uinamuina, mis luuletused, mis *burning love* ...”

Ma ei tunne muu lääne, sh Norra vaimulugu nii hästi, aga huvitav, kas sellises stiilis aimeraamat saanuks sündida seal ka, ütleme, 40 aastat tagasi? Võib-olla on meil siin tegemist märgiga paradigmaatilisest nihkest. See raamat ei tutvusta puukütet mitte ainult inimesele kui ratsionaalsele loomale, vaid inimesele kui ... noh, inimesele.

„Big Blue Book of Bicycle Repair, 3rd edition” (Park Tool, 2013)

Aga kui traditsiooniline ratsionaalne, „tõsine” aimekirjandus välistab poeetilise või esteetilise kui ebatõise ja kõrvalise, siis kas ei toimu ka vastupidi – esteedid välistavad oma huviobjektide hulgast igapäevased praktilised kohustused, nagu kütteküsimused, ehituse ja remondi kui igavad, jättes need meeleldi „professionaalidele”? Põlevat tuld on kena vaadata küll, aga metsa tegema minna nagu ei viitsiks. Praktilisi askeldusi on poetiseeritud pigem Hiinas või Jaapanis, lääne humanitaarias on see alles viimastel aastakümnetel populaarseks muutunud.

Võtkem näiteks selline tänapäeval ülipopulaarne tegevus nagu jalgrattasõit. Üks Eestis märgatav grupp rattureid on heapalgased mehed, kellel on kallid maantee- ja maastikurattad, millega nad kihutavad võistlustel ning mida nad oskavad hästi hooldada. Ja teine grupp on hipsterid, kes sõidavad linnatänavail oma *vintage*-Schwinnide ja Bianchidega, küsides Facebookis sõpradelt: „Kus teie lasete Tallinnas oma kumme pumbata?”

Ometi võib rattaparandamine olla filosoofiliselt vähemalt sama rikastav tegevus nagu küttepuudega õiendamine. Paraku ei ole eesti keeles head rattaparandusejuhatust. 2002 ilmunud „Jalgratas. Hooldus ja remont” on ausalt öeldes üks vilet-savõitu raamat. Seega tuleb pöörduda näiteks inglise keele poole. „Big Blue Book of Bicycle Repair” on hea raamat.

Arkadi ja Boris Strugatski, „Tigu nõlvakul” (Fantaasia, 2014)

Sellest, et küttepuudega tegelemine ja rattaparandamine on mõnusad, saab eriti hästi aru siis, kui neid asju enam harrastada ei saa. Sest tihti osutab elus ja eluta mateeria inimesele vastupanu hoopis teistmoodi kui põikpäine saarepakk või rih-timata jooks. Maailm on ikkagi *chaos and murder*, nagu on öelnud Werner Herzog.

Strugatskite romaanis, mis nüüd esmakordselt ilmus eesti keeles täielikult kujul, käib põhiline tegevus salapärase metsa ümber, mida uuritakse metsa veerel asuvas uurimiskeskuses. Lühidalt öeldes ei saada raamatu lõpuks teada mitte midagi. Nagu ei saada „Väljasõidus roheline” mitte midagi teada Tsooni kohta. Mets on täiusli-kult võõras, seal elavad mingid läbinisti arusaamatud olendid ja toimuvad kõige kummalisemad ja mõistagi ohtlikud sündmused. Te teate, et Strugatskid on ulme. Võib-olla on kah, aga see ei tähenda, et nende ulme vähem reaalsusesse puutuks kui realism. Mis on mets, mis on Tsoon? Eks nad ongi elu, või maailm, ja kogu lugu.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Toimetajad: Tõnis Vilu, Tõnis Parksepp

Keeletoimetaja: Egle Pullerits

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: tonis.parksepp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Helmi Arrak

Fotod lk 24, 68–70, 84–87 Tarmo Virves

Fotod lk 106–115 Laur Kaunissaare

VÄLJAANDJA

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

51014 Tartu

Tel: 5349 6146

vr@va.ee

Tellimine: www.va.ee

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 39 (3/2014)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Kristjan Haljak
10	Kaarel Lehtsalu
15	Sveta Grigorjeva
25	Juhan Hellerma
29	Elisabeth Kaukonen
34	Norra monoloogid
46	Intervjuu Kelly Turgiga
55	Mihkel Kaevats
62	Julius Juurmaa
71	Linda-Mari Väli
89	Kristjan Mürsepp
92	Mehis Pihla
102	Hugo Tipner
106	Päevik: Laur Kaunissaare
117	Silvia Urgas Eda Ahist
121	Evelyn Fridolin Lauri Sommerist
125	Siret Saava Helen Kallastest
130	Melissa Tuuling Egert Rohtlast
136	Autorid
138	Raamatututvustused

Hind 2.60 eurot

9 771736 295008

